

PARGAS
SKÄRGÅRDSSTADEN

PARAINEN
SAARISTOKAUPUNKI

PARAISTEN LUONTOREITISTÖJEN KEHITTÄMISVISIO

Paraisten polut – Pargas stigar

Teksti ja kuvat: Helena Särkijärvi

Kartat: Frida Ringwall

Parainen 31.12.2017

Paraisten polut – Pargas stigar –hanke toteutettiin heinä-joulukuussa vuonna 2017. Hanke rahoitettiin Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmasta 2014–2020 ja rahoitus haettiin Leader-toimintaryhmä I samma båt rf – Samassa veneessä ry:n kautta.

SISÄLTÖ

Johdanto	3
Vesistöt osana Paraisten reitistöjen kehittämistä	7
Norrbyholmen – Malmin mansikkapaikka	12
Tjuven – Kirkkoselän Ibiza	19
Lehmien ja laidunten Långholmen – Kirkkoselän vihreä jalokivi	26
Munvikenin luontopolku - Pusuttelupaikka Paraisilla	35
Lemlahden reitistöt	41
OUTDOORS-center Sattmark	50
Lehtojen ja lintujen Lenholmen	60
Aarniometsien Granvik - Ensiluokkaisia luontoelämyksiä perintömetsissä	64
Vepo – Saaristomeren komein laavupaikka ja ympäristötaidetta ihmemaassa	69
Koupo – Reitit rauhoittumiselle	75
Selvittämiskelpoisia ideoita tulevaisuudessa	80

Kiitos!

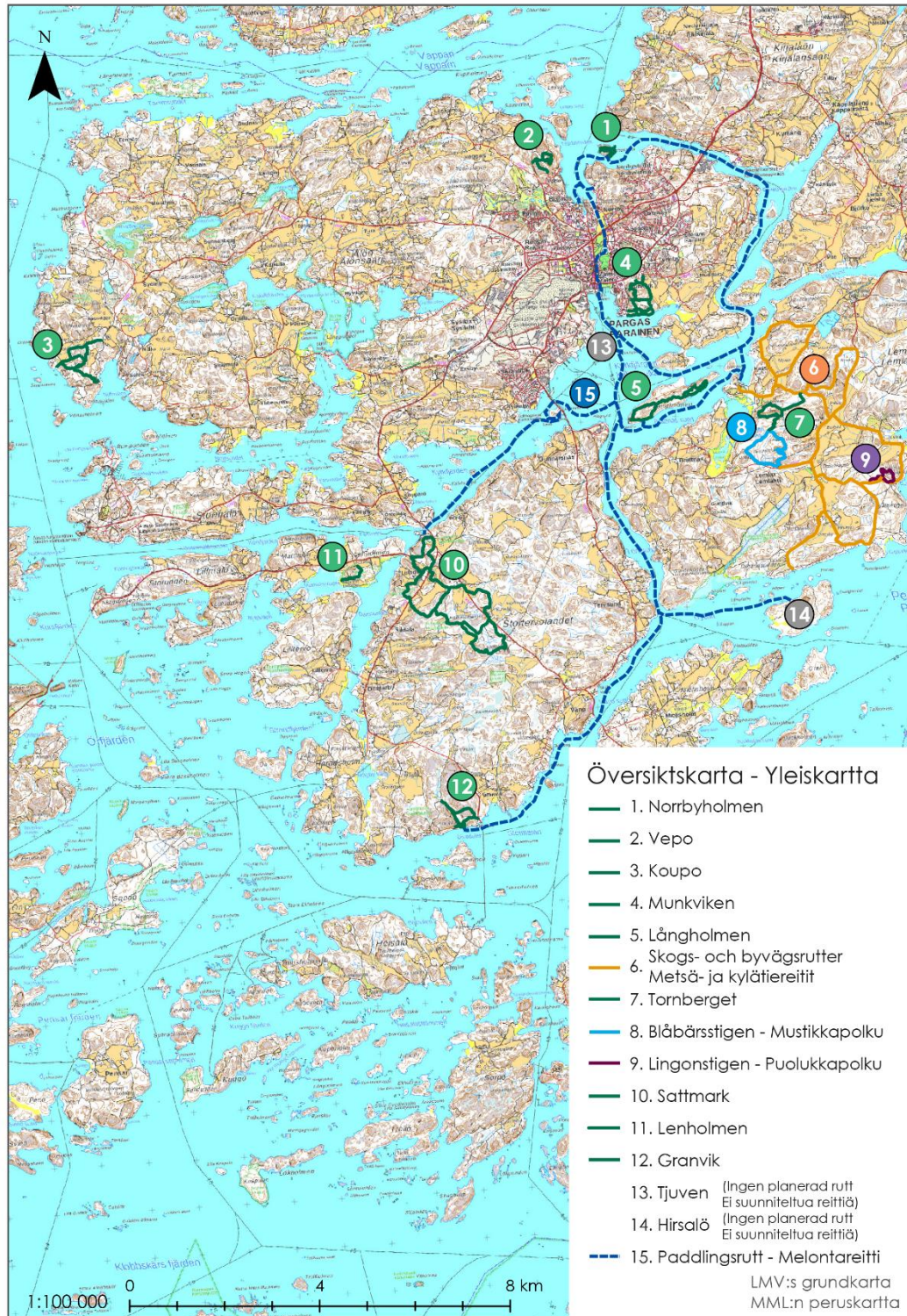
Lähteet

LIITTEET

LIITE 1 Yhteenveto perinnebiotooppi-inventoinnista 2017, Norrbyholmenin metsälaidun

LIITE 2 Yhteenveto perinnebiotooppi-inventoinnista 2017, Långholmen

LIITE 3 Esimerkkejä Vepon ihmemaan taideteoksista

Kartta 1. Paraisten reitistövisio

Johdanto

Paraisten polut – Pargas stigar -esiselvityshankkeessa tarkasteltiin olemassa olevien luontopolkujen ja virkistysreittien kunnostustarpeita ja kehittämismahdollisuuksia. Lisäksi selvitettiin myös uusien luontoreittien perustamisedellytyksiä.

Selvitystyö toteutettiin keräämällä maastossa paikkatietoa, minkä avulla saatiin helposti hyödynnettävissä olevaa dataa reiteistä ja niiden ominaisuuksista. Inventointia toteutettiin myös kaikkia aisteja hyödyntäen. Ympäristön ominaisuuksia ja elämyksellisyyttä pyrittiin arvioimaan niin silmin, korvin ja kuin nenällä nuuhkienkin

Esiselvitystyön aikana tarkasteltiin muun muassa kaavoitukseen ja maanomistukseen liittyviä lähtökohtia. Myös luontoaktiviteettien parissa työskenteleviä matkailuyrityksiä, paikallisia toimijoita ja merkittäviä maanomistajia osallistettiin kehitystyöhön. Reitistöjen teemoitteluun liittyviä ideoita ammennettiin paikallisesta luonnosta ja kulttuuriperinnöstä.

Raportissa esitetyissä kehittämisvisioissa painotettiin paikallisuudesta kumpuavaa sisältöä. Tällaisen lähestymistavan nähtiin vahvistavan kehittämisideoiden aitoutta, ainutlaatuisuutta ja erottautumiskykyä.

Luontoreittien kehitystyössä toimittiin kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti. Suunnitelmissa haluttiin huomioida niin luonnon monimuotoisuuden vaaliminen, paikallisen kulttuurin ja yhteisöllisyyden tukeminen kuin paikallistalouden toimintaedellytysten vahvistaminen. Lisäksi osa inventointityöstä toteutettiin hyödyntämällä hankevastaavan omiin lihasvoimiin perustuvia, ei-motorisoituja liikkumismuotoja.

Luontoreitit ovat varsin luonteva ja edullinen tapa parantaa kunnan viihtyisyyttä ja elinvoimaa. Ne hyödyttävät laajasti erilaisia väestöryhmiä ja parantavat paikallisten ihmisten mahdollisuuksia luonnossa liikkumiseen. Lyhytkestoisenkin luonnossa oleilun on todettu kohentavan niin kehon kuin mielenkin terveyttä, joten luontoreiteillä on tärkeä rooli myös kansalaisten hyvinvoinnin edistämisessä.

Reitistöjen kehittäminen luo pohjan myös luontomatkailun vireytymiselle. Luonnossa liikkuminen on nykyisin trendikästä ja retkeily kiinnostaa ihmisiä laajasti. Aktiivisen verkostoitumisen ja yhteistyön kautta voidaan reitistöpohjaiset luontoaktiviteetit paketoita myös matkailijoita kiinnostaviksi elämystuotteiksi.

Tämän esiselvityshankkeen jälkeenkin jää yhä pohdittaviksi monia Paraisten luontoreittien kehittämisen kannalta tärkeitä asioita. Ratkaistavana on esimerkiksi monia reitistöjen perustamiseen, ylläpitoon ja turvallisuuteen liittyviä kysymyksiä. Tulevaisuuden kannalta lienee kuitenkin merkityksellisintä, että kehitystyön tarpeellisuus kunnassa ymmärretään, ja että sitä lähdetään käytännön toimenpitein viemään aktiivisesti eteenpäin.

Hyvin hoidetut ja taitavasti markkinoidut luontoreitit vahvistavat Paraisten imagoa raikkaana ulkoilmaihmisten asuinpaikkana ja matkailukohteena. Pidemmällä aikavälillä kehitystyö tukee koko kaupungin elinvoimaisuutta. Siksi toivon tämän raportin olevankin vasta pieni myönteinen itu siihen nähden, mitkä hienot mahdollisuudet meitä vielä odottavat.

Antoisia lukuhetkiä!

Helena Särkijärvi
Hankevastaava

Vesistöt osana Paraisten reitistöjen kehittämistä

Merellisyys on Paraisten ulkoilumahdollisuuksien ja luontomatkailun edistämisen kannalta erittäin keskeinen tekijä. Vesistöreitit tulisi kehittämistyössä nähdäkin lähes tasavertaisessa asemassa suhteessa maastoreitteihin. Meri on aito vetovoimatekijä, joka tarjoaa ulkoilijoille ja matkailijoille vahvoja luontoelämyksiä ja uusia kokemuksia. Se myös yhdistää saaristokaupungin reitistöjä ainutlaatuisella tavalla keskenään.

Lihaskivon liikkuminen vesillä tarjoaa mahdollisuuden henkilökohtaiseen fyysiseen ponnisteluun ja haasteisiin. Se kiinnostaa monia omasta hyvinvoinnistaan huolehtivia ihmisiä. Melonta ja soutaminen lienevät käyttökelpoisimmat tavat, joilla retkeilijät voivat vesitse siirtyä omin voimin paikasta toiseen. Ne ovat myös ekologisia liikkumismuotoja, jolloin retkeilijän toimesta ei päästöjä ympäristöön ei juurikaan synny.

Parainen on aina ollut tunnettu pitkistä ja kapeista salmistaan, jonne purjevereillä ei juuri ole ollut asiaa. Soutaminen on ollut hyvinkin tavanomainen paraislainen liikkumismuoto ennen siltojen, lauttojen ja moottoriveneiden aikakautta. Souturetket saattaisivat siksi sopia jopa melontaa luontevammin kytkettäväksi alueen historiaa ja menneisyyttä hyödyntäviin matkailutuotteisiin. Tämä oli myös yksi syy, miksi Paraisten virkistysaarien inventointi toteutettiin kesällä 2017 nimenomaan pienveneellä soutuena.

Hankkeen aikana soudettiin useita kertoja Paraisten Malmia halkovan Suntin läpi. Heinäkuussa liikenne Suntissa on yllättävän vilkasta, mutta elo-syyskuussa jo huomattavasti rauhallisempaa. Syyskuussa matkan saattoi arkipäivänä taittaa ilman ainuttakaan vastaantulijaa.

Suntti ei ole virallinen meriväylä, mutta siellä on kuitenkin sinivalkoiset pienikokoiset kardinaaliviitat ohjaamassa vesiliikennettä. Väylä on paikoin varsin kapea. Kun hitaasti lihasvoimin kulkeva alus alittaa sillan, joutuvat muut vesilläliikkujat tällöin odottamaan. Suntissa liikkuvat moottoriveneet voivat myös jokseenkin matalillakin nopeuksilla saada aikaan kohtalaisen aallokon. Suntin läpi soutaminen tai melominen vaatii herkeämätöntä tarkkaavaisuutta.

Suntin läpi soutaminen tarjoaa kuitenkin kiinnostavan mahdollisuuden tutustua kaupunkiin kokonaan uudelta näkökulmasta. Tällaiselta Suntin tunnelma soutajan kokemana osapuilleen tuntui:

”Kanavan pohjoispään rannat vaikuttavat pöheikköisiltä ja kaislikko on valtaamassa vedet. Norrbyn lammaslaidunkin näyttää jäävän ruovikon taakse kokonaan piiloon. Vesi on tummanvihreää ja loiskuu hieman. Matkanteko sujuu kuitenkin varsin mukavasti. Puhdistamokin muistuttaa olemassaolostaan aromikkaalla aistielämyksellä.

Saaristotien sillanalunen on hivenen kapea ja soutaminen on hetken ajan nykivää. Se vähän hymyilyttää. Ei tämä haittaa. Onneksi ketään ei ole tulossa vastaan. Pitää vaan muistaa vilkoa taakseen ja tarkkailla vastaantulevaa liikennettä.

Reimarin ostoskeskuksen laiturilla istuu joitain ihmisiä, mutta he eivät kiinnitä minuun mitään huomiota. Rannat muuttuvat pikkuhiljaa kivisemmiksi ja kaupunkimaisen hillityiksi.

Kyrkgropen avautuu eteen avarana ja se tekee soutamisesta rennompaa. Maisema on pikkukaupunkimaisen sievää. Siltojen kukka-asetelmat antavat kaupungista sympaattisen vaikutelman.

Vastaantulevissa veneissä istuvat ihmiset tervehtivät iloisesti. He osaavat hyvin huomioida kiikkerän aluksen. Kaikessa on jotain hyvin lupaavaa ja hyväntuulista. On kesä.

Kanavan eteläpäässä maisema avautuu lopulta komeasti Kirkkoselälle. Taivas on sininen niin kuin olla pitää. Veneet keinuvat laitureissa leikkisästi. Nekin haluavat merelle. Vedän keuhkoihini aitoa meri-ilmaa - seikkailu voi alkaa!”

Tehtyjen soutukokeilujen perusteella voitiin myös todeta, että siirryttäessä lihasvoimin Malmin läheisille virkistysaarille, saattaisi ”jokamiehelle” turvallisuuden kannalta suositeltavissa oleva maksimituulennopeus olla noin 6-7 m/s. Myös tuulensuunta vaikuttanee melkoisesti asiaan, sillä matkanteko on luonnollisesti jouhevampaa myötä- kuin vastatuuleen.

Tällä hetkellä soutuveneiden voi vuokrata Paraisten Malmin alueella käyttöönsä joko Bläsnäsin uimarannan läheisyydestä tai Sollidenin leirintäalueelta Norrbystä. Paraisilla toimii myös melontalan yritys *MyKayak*, joka vuokraa kajakkeja ja järjestää melontaretkiä ja –kursseja. Myös *Wilhelmsbergin islanninhevostalli* Älössä vuokraa kajakkeja.

Kehittäminen

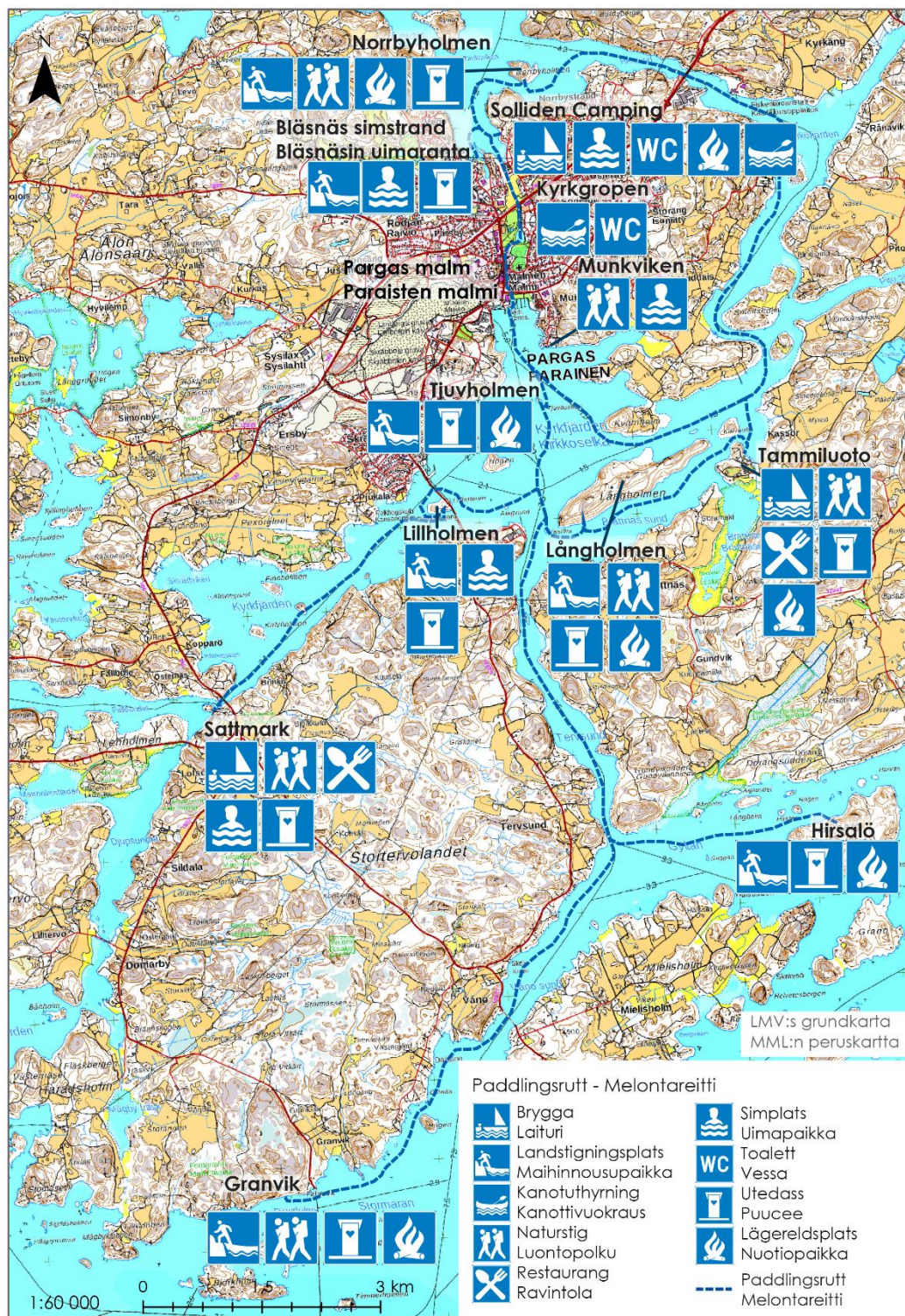
Paraisten melonta- ja soutureitit tulisi suunnitella sellaisiksi, että ne soveltuvat kaikille. Reittien tulisi kulkea mahdollisimman turvallisilla vesialueilla, koska kaikki eivät ole tottuneita vesilläliikkujia. Säätila merellä voi muuttua nopeasti, jolloin aallokko ja vastatuulen vaikutus saattavat yllättää retkeilijät. Lisäksi alueella kulkeva muu vesiliikenne saattaa aiheuttaa vaaratilanteita etenkin tottumattomalle vesilläliikkujalle.

Vesistöreittien varrelle tarvitaan riittävästi palveluja. Suunnittelussa kannattaa huomioida myös se, että melojat tekevät yleensä huomattavasti pidempiä päivämatkoja kuin perinteisillä soutuveneillä liikkuvat soutajat. Melojille suositeltava välimatka levähdyspaikkojen välillä on enimmillään viisi kilometriä. Tällaisesta kohteesta tulisi löytyä ainakin nuotiopaikka, halkovaja sekä käymälä. Reitistöjen palvelutarjonta lieenee kuitenkin järkevintä keskittää siten, että mahdollisimman monet eri luontoaktiviteettien harrastajat pystyisivät palveluja samanaikaisesti hyödyntämään (Karttunen 2011, 9.).

Kuva 1. Vasemmalta oikealle: 1) Sastamalan Rautaveden rannalla soutuveneet ovat rannoilla yleinen näky ja piristävä väriläiskä pikkukaupungin asuinympäristössä. 2) Keskuspuiston paviljonki voisi toimia kesäisin kanoottien ja soutuveneiden vuokrauspaikkana. Paviljonki sijaitsee keskeisellä paikalla Kyrkgrophenin äärellä, 3) Paraisten Malmilla soudettaessa on retkeilijän kohtaama maisema siisti ja pikkukaupunkimainen.

Soutajille ja melojille tarkoitetut maihinnousupaikat tulee merkitä maastoon niin, että ne on helppo havaita mereltä käsin. Jokaisen maihinnousupaikan yhteydessä tulee olla myös vesilläliikkujille suunnattu opastaulu, josta löytyy riittävä informaatio vastuullisen, miellyttävän ja turvallisen retkeilykokemuksen takaamiseksi. Kaikkien rakenteiden tulee kestää myös mahdolliset jäätalvet ja vedenpinnanvaihtelut.

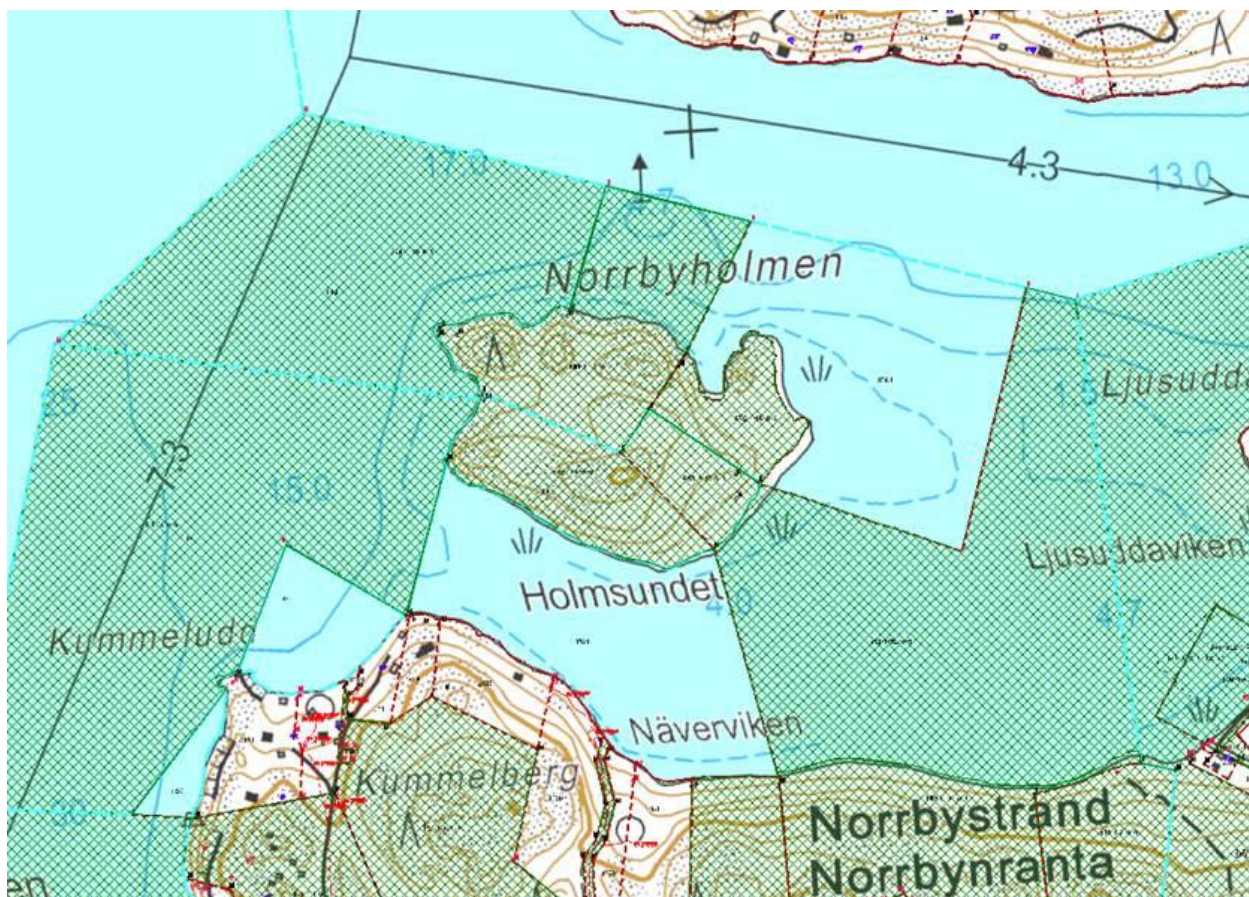
Kartta 2. Melonta- ja soutuareittejä Paraisten Malmin lähivesillä.

Jotta retkeilijät voisivat hyödyntää suunniteltuja vesistöreittejä, tulee alueella olla myös tarjolla veneiden ja kajakkien vuokrauspalveluita. Melontamahdollisuutta ei ole ilman kajakkeja, eikä soutumahdollisuutta ilman soutuveneitä. Kun vesistöreittejä aletaan Paraisilla kehittää, tulee tällaisille palveluille olemaan tulevaisuudessa entistä enemmän myös kysyntää. Retkeilijän kannalta toimivan reitistökokonaisuuden toteutuminen vaatii yleensä usamman matkailualan yrityksen saumatonta yhteistyötä. Myöskään yleiseen käyttöön tarkoitettujen veneenlaskupaikkojen merkitystä vesistömatkailun edistämässä ei voi vähätellä.

Jos pienikokoisten ja hyvin hitaasti liikkuvien alusten määrä Paraisten lähivesillä kasvaa, tulee myös vesiliikenteen turvallisuuteen kiinnittää erityistä huomiota. Jo veneitä ja kajakkeja vuokrattaessa tulisi antaa riittävät ohjeet ja vaatimukset turvalliseen vesilläliikkumiseen. Myös ohjelmapalveluina järjestettäville vesistöretkille on laadittava reittikohtaiset turvallisuusasiakirjat (Karttunen 2011, 20). Vesilläliikkumisen turvallisuuden kehittämiseen liittyvissä kysymyksissä kannattanee jatkossa toimia tiiviissä yhteistyössä alueen pelastus- ja merenkulkualan asiantuntijoiden kanssa. Tulevaisuudessa saatetaan esimerkiksi vesiliikennettä ohjaavia merkkejä ja pelastautumiseen liittyvää välineistöä tarvita alueella lisää.

Norrbyholmen – Malmin mansikkapaikka

Norrbyholmen on Paraisten kaupungin omistama saari Ålön ja Kirjalansaaren välissä, noin 300 m Norrbyrannasta koilliseen (kartta). Se on rakentamaton ja kooltaan noin 250 m × 330 m suuruinen. Norrbyholmenin pinta-ala on noin 0,08 km². Saari on ollut virkistyskäytössä vuosikymmenien ajan ja lukuisilla paraislaisilla on muistoja Norrbyholmenilla vietetystä vapaa-ajasta.

Kartta 3. Paraisten kaupungin omistamat maa- ja vesialueet Norrbyholmenilla.

Norrbyholmen on pitkään laidunkäytössä ollut saari. Pitäjänkartastossa on saari ollut ilmeisesti nimeltään *Hästholmen* eli saarta on saatettu tuolloin käyttää myös hevosten laidunpaikkana

(Kansallisarkisto 2017b). Nykyään Norrbyholmenista käyttävät monet myös nimitystä *Lammassaari*.

Norrbyholmenin luonto ja maisema ovat hyvin monimuotoisia. Saarella toteutettiin kesällä 2017 ELY-keskuksen toimesta perinnebiotooppien inventointi, josta löytyy yhteenveto tämän raportin liiteosuudessa.

Saaren pitkän laidunhistorian vuoksi löytyy sieltä runsas perinnebiotooppien kirjo ja monimuotoinen lajisto. Norrbyholmenilta löytyy havupuuvaltaista metsälaidunta, joka on osittain umpeenkasvanutta. Lajirikkaimmat kohteet sijaitsevat rantojen läheisyydessä, ja koostuvat merenrantaniityistä, kalliokedosta, sekapuuhaasta, tuoreista heinäniityistä sekä pienruohokedoista (LIITE 1).

Kuva 2. Norrbyholmenilta löytyy monenlaisia elinympäristöjä.

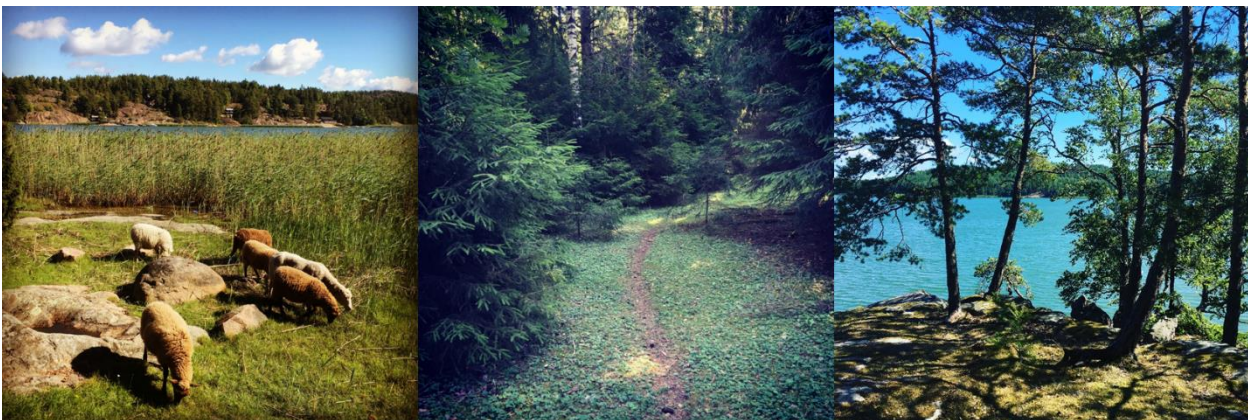
Perinnebiotooppien huomionarvoisista lajeista saarelta löytyy ainakin sikoangervoa, mäkikauraa, heinäratamoa, hirssisaraa, kevätesikkoa, mukulaleinikkiä, ukontulikukkaa, kissankäpälää, vuorijalavaa, hakarasaraa sekä mäkihärkkiä (LIITE 1.). Saarella laiduntaa yhä kesäisin Stentorpin tilan lampaista.

Kuva 3. Norrbyholmenin niittylajisto on monimuotoista ja värikästä.

Saaren sijainti houkuttelee alueelle jo nyt jonkin verran päiväkävijöitä. Norrbyholmenilta löytyi useita nuotiopaikkoja, jotka sijaitsivat tyypillisesti läheltä rantoja tai näköalapaikoilla. Norrbyholmenin näköalapaikat ovat keskittyneet länsi- ja pohjoispuolelle saarta. Pääsy korkeimmille paikoille on maaston kannalta paikoin hieman haastavaa.

Norrbyholmenista löytyy myös roskia. Osa on mereltä ajatunutta tavaraa kuten kanistereita ja puutavaraa, kun taas osa taas saarella käyneiden ihmisten jättämää, kuten muun muassa lasijäte, verkkoaita sekä oluttölkit. Myös saarelta tällä hetkellä löytyvät opastuskyltit ovat osittain kelvottomassa kunnossa.

Kuva 4. Norrbyholmenin polkuverkosto kulkee niityillä ja metsissä. Saaren nähtävyyksiin kuuluvat laiduntavat lampaat, hienot vihreät laidunnetut metsät sekä komeat näköalapaikat.

Saaren luonnonarvoiltaan herkimvät ja arvokkaimmat alueet ovat rannoilla sijaitsevia kallioketoja. Nämä ovat samalla useimmiten myös maisemallisesti saaren näyttävimpiä kohteita, mikä hankaloittaa jonkin verran saaren luonto- ja virkistyskäyttöarvojen yhteensovittamista.

Saari on lyhyen soutumatkan päässä vaikkapa esimerkiksi Valoniemestä, Norrbystä tai Bläsnäsistä. Tuuli ja aallokko saattavat kuitenkin hankaloittaa kaikkein pienimpien, lihasvoimin kulkevien alusten pääsyä saarelle jo varsin alhaisilla tuulennopeuksilla. Etenkin tottumattomalle vesilläliikkujalle se voi tuntua haastavalta.

Kuva 5. Norrbyholmenin opastuskyltit ovat tällä hetkellä pääsääntöisesti heikkokuntoisia. Saari on myös jonkin verran roskaantunut.

Saarella on useita kelvollisia rantautumispaikkoja kajakeille ja soutuveneille. Myös pienellä perämoottoriveneellä saareen pääsee rantautumaan vaivatta. Paras rantautumispaikka löytyy tällä hetkellä saaren eteläpuolelta puiden suojaamasta poukamasta, jossa ruovikko ei ole sulkeutunut ja jossa veneen saa kiinnitettyä helposti rannan puihin. Ranta on suojaisa ja hiekkainen, joten se soveltuu myös uimiseen.

Isommalle veneelle löytyy sopiva rantautumispaikka saaren pohjoispuolelta, jonne on mahdollista kiinnittyä rantakallioon kalliokiiloja apuna käyttäen. Hessundia pitkin kulkeva vilkas veneliikenne aiheuttaa kesäaikaan voimakasta aallonmuodostusta, mikä vaikeuttaa veneen turvallista kiinnittämistä pohjoispuolen rantakallioihin.

Soutuveneiden tai kanootin voi vuokrata tällä hetkellä Bläsnäsistä ja Sollidenistä Norrbystä. Leirintäalue Sollidenin yrittäjä on kertonut olevansa kiinnostunut myös jatkossa jonkinlaisesta yhteistyöstä Norrbyholmenin kehittämisessä.

Kehittäminen

Norrbyholmenin luonto ja maisemat ovat vertaansa vailla. Saaressa on ainesta yhdeksi Paraisten Malmin läheisten alueiden merkittävimmäksi luontokohteeksi, jossa esiteltäisiin kävijöille monipuolisesti niin saaristoluontoa kuin alueen historiaa ja elinkeinojakin. Norrbyholmen on helppo saavuttaa pienveneellä ja saaren lähistöllä on myös useita asuinalueita, joiden asukkaat voisivat hyötyä saaren virkistyskäyttömahdollisuuksien parantumisesta.

Norrbyholmenin virkistyskäytön kehittämisen kannalta olisi järkevää perustaa alueelle opastettu luontoreittiverkosto, jonka varrelle olisi sijoitettu erilaisia retkeilijöitä palvelevia toimintapisteitä. Etenkin tulentekoa tulisi alueella ohjata valmiiksi rakennetulle grillipaikalle, jolloin pystytään entistä paremmin huomioimaan esimerkiksi luonnon kestävyys ja paloturvallisuuteen liittyvät seikat.

Norrbyholmenilla on selviä polkuja, joilla saaren vierailijoilla on tapana kulkea. Luontopolku merkitään maastoon näitä polkuja mukaillen. Vaikka polut kulkevat maastossa jokseenkin selvärajaisina, pitää niitä jokaista kuitenkin siistiä poistamalla joitain puita ja leikkaamalla polun yli kulkevia oksia. Retkeilijöiden turvallisuuden vuoksi myös kaatuneiden puiden jännitteet on viisasta käydä poistamassa ammattitaitoisen metsurin toimesta. Saarelta löytyvät roskat on syytä kerätä pois ja lajitella asianmukaisesti.

Opastuskylttejä lienee mielekästä sijoittaa maastoon vain rantautumis-, telttailu- ja grillauspaikoille, joiden kautta myös saaren tuleva polusto kulkee. Saaren keskuspaikkana voisi toimia eteläpuolen rantautumispaikka, jonne olisi hyvä sijoittaa puucee, grillipaikka, pöytäryhmä sekä iso opastaulu. Toinen mahdollinen ja luonteva grillipaikka löytyy saaren pohjoispuolella sijaitsevan lahden läheisyydessä. Grillipaikan tulevan huollon kannalta lienee kuitenkin mielekkäintä, että huolettavia kohteita on saarella vain yksi.

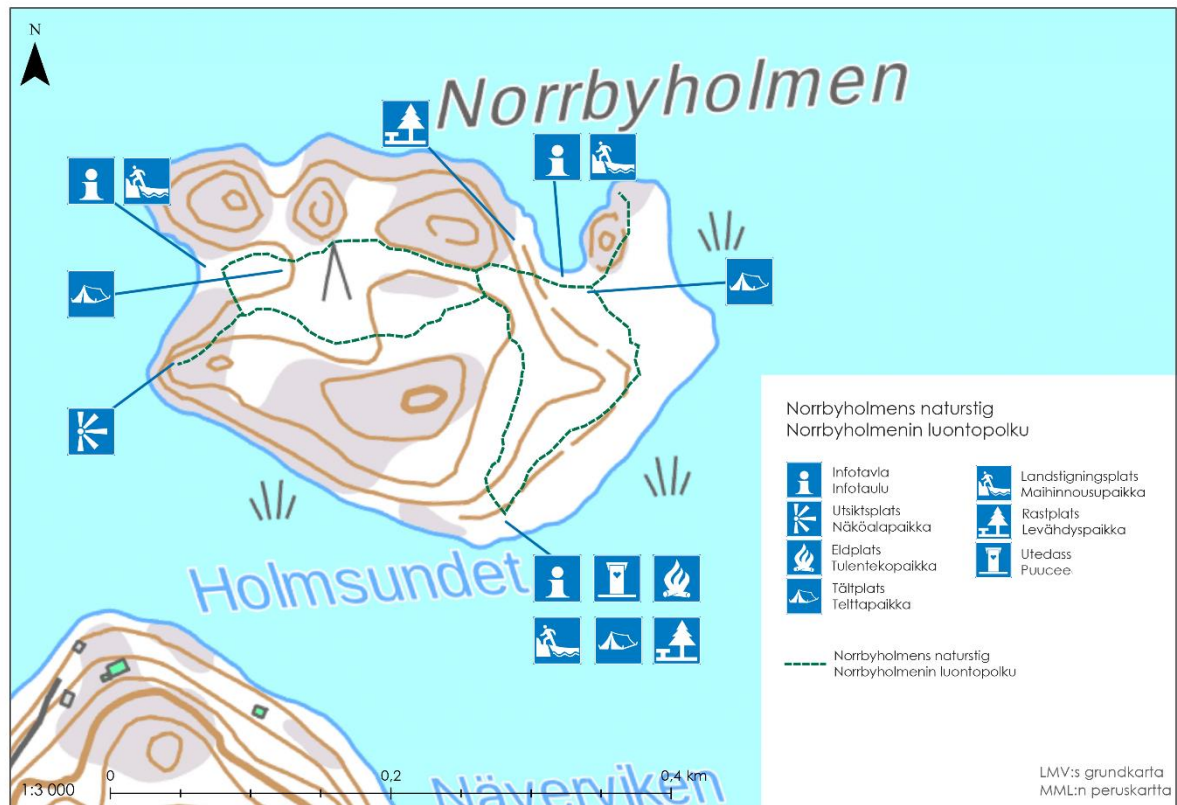
Kuva 6. Vasemmalta oikealle. 1) Etelänpuoleinen niitty (puucee, telttapaikka, opastustaulu, grillipaikka), 2) pohjoispuolen suojaisa grillauspaikka sekä 3) maisemat kohti Hessundia pohjoispuolen grillauspaikalta.

Retkeilijät ohjataan pistopolkua pitkin saaren lounaisnurkan näköalapaikalle. Näköalapaikka voi toimia myös vetäytymispaikkana yksinolemiselle. Näköalapaikalle kulkee polku, mutta kulkijoita lienee silti hyvä varottaa merkein märkien kallioiden liukkaudesta sekä putoamisvaarasta.

Norrbyholmenin potentiaaliset rantautumispaikat ovat käytännössä pahoin ruovikoituneet jopa siten, että se vaikeuttaa selvästi rantautumista. Rannat tulisi rantautumispaikkojen osalta niittää ja rannoille ajatunut ruokomassa olisi hyvä kerätä pois, aluksi ainakin kerran kaksi kesässä. Ruokomassa voidaan hävittää polttamalla kasoissa.

Saaren sisäosien metsälaitumet ovat osittain umpeenkasvaneita. Niitä voisi jonkin verran harventaa, jotta kenttäkerroksen lajisto virkistyisi ja maisema avartuisi. Puutavaraa olisi mahdollista käyttää saarella polttopuutarpeena.

Norrbyholmen ei ole kooltaan kovin suuri, mutta muutaman viitan avulla voisi olla silti mielekästä opastaa vierailijoita esimerkiksi näköala-, teltta- ja grillipaikoille sekä puuceen luokse. Varsinaisen luontopolun opastus lienee parasta toteuttaa mobiilisti usealla kielellä.

Kartta 4. Karttaluonnos Norrbyholmenin virkistyskäytön edistämiseksi

Potentiaalisia paikallisia vierailijoita saarella voisivat paikallisten asukkaiden lisäksi olla lähialueen pienveneilijät ja melojat. Saari on hyvin paketoituna matkailutuotteena myös helppo päiväkäyntikohde esimerkiksi leirintäalue Sollidenin asiakkaille sekä muille maantietä pitkin Paraisille saapuville matkailijoille. Talviaikaan saarelle saattaa toisinaan päästä kulkemaan myös jäätä pitkin. Etenkin paikalliset ihmiset hyötyisivät Norrbyholmenin talviretkeilymahdollisuuksien parantumisesta.

Tjuven – Kirkkoselän Ibiza

Tjuvholmenin saari sijaitsee keskellä Kirkkoselkää. Saaressa on omistusta Paraisten kaupungilla, Nordkalkilla ja Paraisten seurakuntayhtymällä. Pienestä koostaan huolimatta se lienee suuren yleisön silmissä myös Kirkkoselän tunnetuin saari.

Tjuven on keskeisen sijaintinsa ansioista saavutettavissa melko vähäisellä vaivalla vaivalla esimerkiksi Snäckvikenistä, Munkvikin uimarannalta, Malmnäsistä tai Muddaisista. Lihasvoimin on täysin mahdollista kulkea vesitse Tjuvenille myös soutamalla tai melomalla Suntin läpi Norrbystä tai Bläsnäsistä.

Kuva 7. Tjuvenin hiekkaranta ja rantautumispaikka. Paraisten Malmin silhuetti häämöttää selkeästi saarelle, eikä sinne ole vesitse kummoinenkaan matka.

Kirkkoselkä on melko altis tuulelle, eikä pienellä lihasvoimin kulkevalla aluksella ole matkanteko kovassa aallokossa etenkin tottumattomalle vesilläliikkujalle välttämättä kovin miellyttävää. Saareen pääsee kiinnittytymään parhaiten koillispuolen hiekkarannalle, mutta rannoille pääsee kiinnittymään pienellä aluksella vallan mainiosti muuallekin. Talviaikaan saarelle on mahdollista jäiden kantaessa ja aurauksen toimiessa päästä myös kävellen, hiihtäen tai retkiluistellen. Tällöin saaren virkistyskäyttö onkin yleensä melko aktiivista.

Saaren maaperä on suurelta osin hiekkainen ja kulunut. Tjuvenin puusto koostuu lähinnä männyistä, koivuista ja rantojen tervalepistä. Kenttäkerroksesta löytyi esimerkiksi ahdekaunokkia, mesiangervoa, lutukkaa, ahomansikkaa, keltamaksaruohoa ja sianpuolukkaa. Alueelta löytyi myös vieraslajiksi luokiteltua kurturuusua.

Saarella on grillauspaikka, joka on aktiivisessa käytössä. Pargas Port Rotaryklubb rf. on pitänyt huolta alueesta. Grillauspaikalla on myös metallinen roskalaatikko, joka vierailuhetkellä heinäkuussa 2017 oli tosin täynnä. Lisäksi saarelta löytyy geokätkö.

Kuva 8. Tjuvenin grillauspaikka.

Rannat ovat pohjoispuolen rantautumispaikkaa lukuunottamatta varsin ruovikoituneet ja pensoittuneet, mikä sulkee näkymän merelle esimerkiksi grillauspaikalta. Koillispuolen ranta on kuitenkin avoin, matala ja hiekkainen, joten se on aivan kelvollinen myös uimiseen. Ranta oli heinäkuussa 2017 siisti, mutta valkoposkikihanhien ulosteiden kerrotaan olevan rannalle tyypillinen kesäinen riesa.

Kuva 9. Tjuvenin rannat ovat pensoittuneet ja ruovikoituneet. Myös ohikulkeva vesiliikenne ja teollisuus saavat saarella aikaan urbaanin äänimaiseman.

Saari on virkistysalueena varsin suosittu ja maaperä on melko kulunut. Käytön aktiivisuuteen ja luonteeseen nähden löytyi saarelta kummastuttavan vähän roskia, vaikka niitäkin siellä toki on. Saaren itäkärjestä löytyi *self-made*-vessa, jonne tarpeidenteko näyttäisi maahan kertyneiden vessapaperimyytöjen ja puusta roikkuvien vessapaperirullien perusteella olevan omatoimisesti keskitetty. Tehtaat ja ympäröivä meriliikenne aiheuttavat saarelle selvästi havaittavan, urbaanin äänimaiseman.

Tjuvholmeniin liittyy myös vanha tunnettu kansantarina Paristen makkaroista ja Kemiön sioista. Tarina menee näin:

”Kemiöläiset tulivat Paraisille varastamaan sikoja. Mutta miten sattuikin, elukat huusivat niin kamalasti, että varkaus huomattiin. Paraislaiset lähtivät kiireellä perään. Kemiöläiset ehtivät vain Kirkkoselän saarelle, missä he kiireen vilkkaa tappoivat siat. Sitten he jatkoivat matkaa henkensä kaupalla. Nolut paraislaiset kiertelivät saarta. Harmissaan he ottivat talteen sisälmykset ja suolet ja lähtivät kotiin laittamaan makkaraa. Siitä lähtien on kemiöläisiä sanottu sioiksi ja paraislaisia makkaroiksi. Ja saari, sen nimi on Tjuven, eli suomeksi Varassaari” (Karlsson & Linden 1990.)

Kehittäminen

Tjuven ei välttämättä ole saari, jonne kannattaisi mennä nauttimaan luonnon hiljaisuudesta tai erämaisuudesta, mutta merellisen retkeilykokemuksen kohde hyvinkin tarjoaa. Tjuvenin sijainti on saavutettavuuden kannalta kuitenkin mitä mainioin. Se on hyvä vaihtoehto vaikkapa lapsiperheiden pikaiseksi päiväkohteeksi tai nuorison viihteellisemmäksi kokoontumispaikaksi. Saarta pitäisi ehkä siksi lähteä kehittämään tukemalla nimenomaan näitä virkistyskäyttötarpeita.

Grillipaikka on tällä hetkellä yhä toimiva, mutta kaipaisi selkeää kasvojenkohotusta. Roskalaatikon läsnäolo on varmasti vähentänyt huomattavasti saaren roskaantumista, mutta sen huoltaminen kävijämäärien lisääntyessä saattaa olla haastavaa. Siksi retkeilijöitä tulisi kannustaa kaikin tavoin roskattomaan retkeilyyn myös Tjuvenilla.

Saaren eteläpään itse tehty vessapaikka tulee hävittää ja rakentaa samassa yhteydessä uudistuvan grillipaikan yhteyteen myös toimiva puucee. Tjuvenin käytön luonne tulee todennäköisesti korjaavista toimenpiteistä huolimatta olemaan jatkossakin sellaista, että se vaatii jatkuvaa aktiivista panostusta alueen siisteyden ja retkeilyrakenteiden tarkkailuun sekä ylläpitoon.

Saaren pusikkoisesta yleisilmeestä olisi ehkä tarpeen yrittää muokata puistomaisempi poistamalla rantojen pensaita, taimia sekä maltillisesti myös lehtipuustoa. Saaren silhuetista voisi tehdä avoimemman, graafisemman ja mäntyvaltaisen. Lehtipuista ainakin rannan järeät tervalepät sekä mahdolliset jalopuut ja pihlajat tulisi mielellään säilyttää. Eroosion välttämiseksi on puustoa myös jätettävä saarelle riittävästi. Poistettavaa puuainesta on mahdollista käyttää saarella polttopuutarpeena. Rantojen ruovikkoa voisi mahdollisuuksien mukaan pyrkiä hillitsemään niittämällä.

Tjuvenin kiinnostusta entistä useampien kohderyhmien vierailukohteena lisätään kytkemällä saari paikalliseen aineettomaan kulttuuriperintöön ympäristötaideteosten avulla. Saaren länsikärkeä olisi tarpeen raivata ja pystyttää alueelle värikkäät *Pargas korv* ja *Kimitö svin* –patsaat. Makkaran ja possun yhteydessä voisi olla myös kyltti, jossa kerrottaisiin hahmoihin liittyvä tarina.

Kuva 10. Tjuvenin kovia kokenut roskalaatikko voisi varmasti kertoa monia tarinoita.

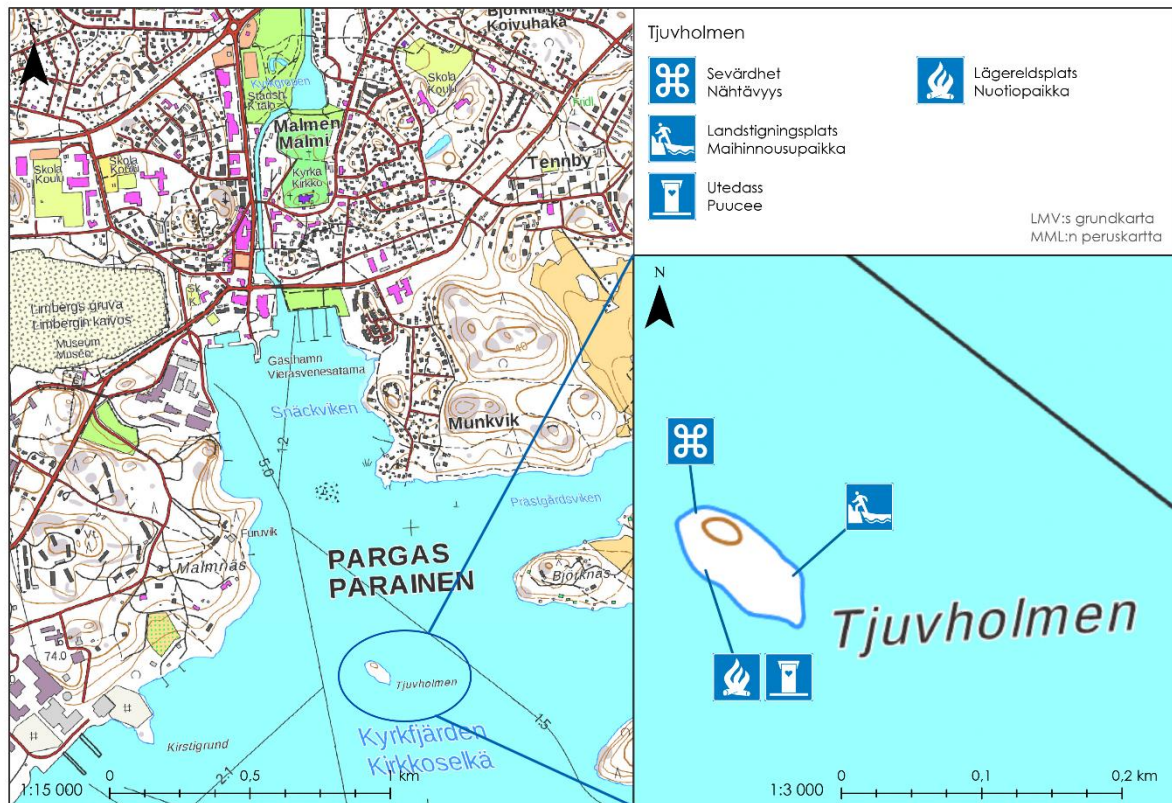
Patsaiden suunnittelussa ja sijoittelussa kannattaa miettiä etenkin sitä, miten ne soveltuvat kuvien ottamiseen sosiaaliseen mediaan. Possun ja makkaran tulisi rakentaa sen kokoiseksi, että niiden päälle voisi turvallisesti esimerkiksi kiivetä, mutta ne näkyisivät samalla selkeästi myös Paraisten Kalkholmeniin kulkevalle meriväylälle. Näkymä saaren länsikärjestä kohti Malmia on selkeä, joten kaupungin silhuetti muodostuu kuvien taustaksi. Possusta ja makkarasta saattaisi vallan hyvin muodostua suosittu sometuskohde.

Possusta ja makkarasta voitaisiin luoda ikonisia Paraisten symboleja, joihin liittyviä tarinoita ja itseironista huumoria voisi entistä paremmin hyödyntää myös alueen tuotteiden ja palveluiden markkinoinnissa. Paraislainen karjatila Sorpo Hereford myy itse asiassa jo nyt *Pargas korv* -

nimistä makkaraa, jota monet matkailijat saattaisivat olla kiinnostuneita maistamaan. Lisäksi paikalliset puodit ja ravintolat voisivat mainiosti hyödyntää teemaa luodessaan uusia paikallisuutta korostavia tuotteitaan.

Kuva 11. Alvar Gullichsenin *Posankka* tervehtii kaupunkiin Helsingin suunnalta saapuvia E18-tien varressa Turussa. Paraisten ”posankat”, *Pargas korv och Kimitö Svin*, ottaisivat tulijat vastaan saaristokaupungille sopivaan tapaan mereltä käsin. Makkara ja possu kääntäisivät varmasti monet tulijan kasvot hymyyn.

Kartta 5. Visio Tjuvenin kehittämisestä.

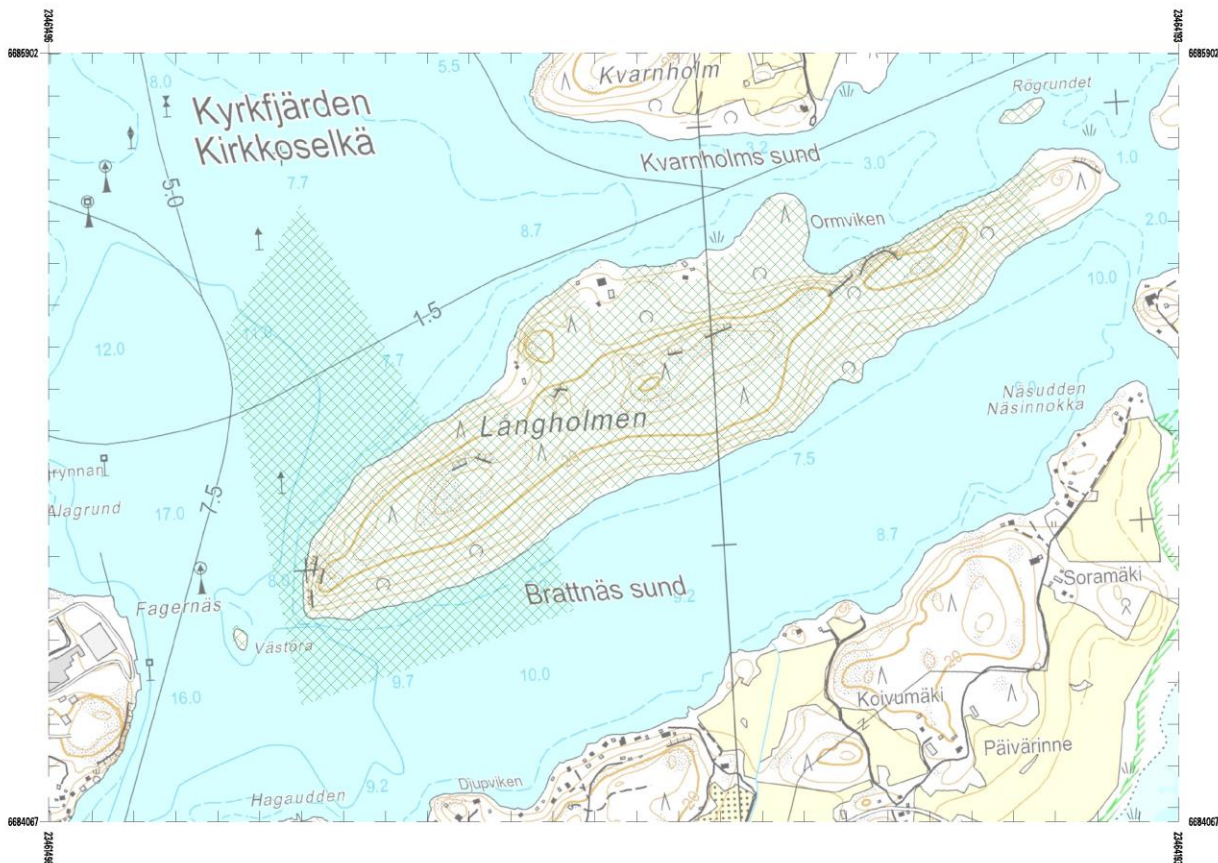
Opastuskylttejä Tjuvenilla voitaisiin tarvita 2-3 kappaletta. Maihinnousupaikalle ja grillipaikalle sijoitettavissa kylteissä pyritäisiin saarella vierailijoita ohjaamaan luontoa säästäviin ja toisia huomioon ottaviin toimintatapoihin. Tjuvholmenin keskeinen sijainti Kirkkoselällä mahdollistaisi myös Paraisten kaupungin sekä sen erilaisten elinkeinojen, Saaristomeren suojelun tai vaikkapa kalkkihistorian esittelyn saarella.

Tjuven voisi kohteena olla myös sopiva pienimuotoisten ja nuorekkaiden kulttuuritapahtumien järjestämiseen. Jos sähköntarpeeseen liittyvät haasteet saataisiin jotenkin hoidettua, olisi esimerkiksi *Ambient Evening* -tyyppisen ”*Café del Pargas*” -musiikkitapahtuman järjestäminen saarella todella vaikuttava elämys.

Lehmien ja laidunten Långholmen – Kirkkoselän vihreä jalokivi

Paraisten kaupunki omistaa valtaosan Långholmenin saaresta. Kohde on viehättävyydessään Kirkkoselän todellinen helmi. Saaren pituus on kaiken kaikkiaan noin 2,2 km ja leveys 500-600 m. Paraisten kaupungin omistamat vesialueet sijaitsevat Långholmenin länsipuolella.

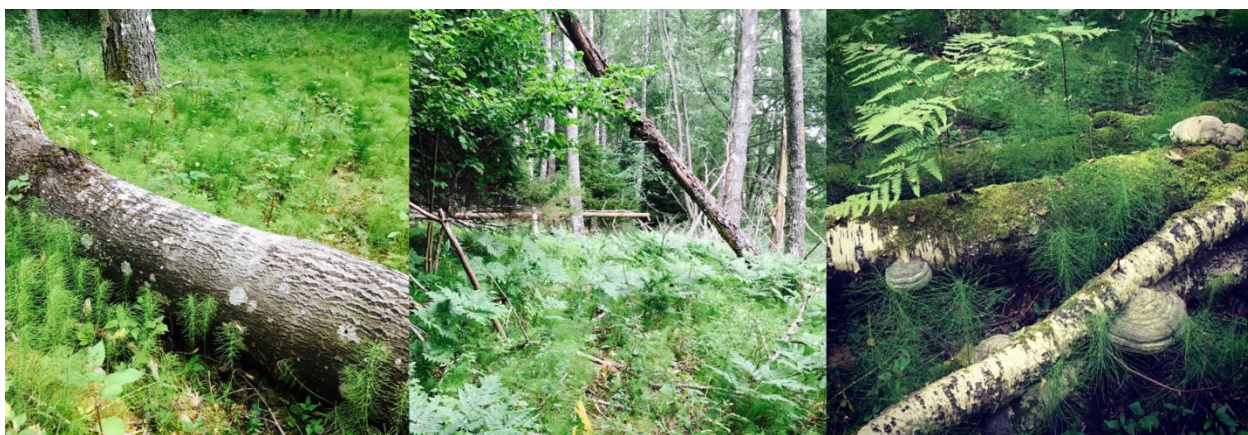
Långholmenin maa-alueet on hankittu aikanaan paraislaisten virkistyskäyttöä varten. Läheisestä sijainnistaan huolimatta on saari heikosti tunnettu ja sen retkeilykäyttö on jäänyt käytännössä olemattomaksi.

Kartta 6. Paraisten kaupungin maanomistus Långholmenilla.

Långholmenin saarelle on lihasvoimin kulkevalla aluksella Paraisten Malmilta selvästi pidempi matka kuin Tjuvholmenille. Jos Kirkkoselällä on sopiva sää, sujuu jokamieheltä saareen soutaminen kuitenkin suhteellisen vähällä vaivalla vaikkapa Malmin Kyrkgropenilta, Munkvikenista tai Muddaisista. Melomalla Långholmenille pääsee helposti pidemmänkin matkan takaa. Saaren eteläpuolella sijaitsevaan Lemlahteen on matkaa vain kivenheitto.

Långholmeniin on melko hankalaa löytää sopivaa rantautumispaikkaa, sillä ruokoviidakko on suurimmaksi osaksi läpitunkematon. Saaren länsipuolella on joitain kivikkoisia ja ruovikosta vapaita kohtia ohikulkevan meriliikenteen aiheuttaman kulutuksen vuoksi. Kiinnittäytyminen luoteen puolelle ei kuitenkaan liene miellyttävää ohikulkevan meriliikenteen, rantavyöhykkeen kivikkoisuuden sekä urbaanin elämänmenon aiheuttaman melun vuoksi. Parhaat kiinnittäytymispaikat pienille lihasvoimin kulkeville aluksille löytynevät tällä hetkellä saaren eteläpuolelta.

Kuva 12. Långholmenilla on runsaasti eri-ikäistä ja eri puulajeista koostuvaa lahoppuuta, mikä kertoo korkeasta luonnon monimuotoisuudesta.

Långholmenin vihreys on paikoin hätkähdyttävää ja retkeilijä todella kokee suorastaan ”kylpevänsä” metsässä. Saaren luonto on silmin nähden hyvin monimuotoinen. Långholmenilla kasvaa runsaasti eri-ikäistä ja erilajista puustoa. Myös lahoppuun määrä on alueella huomattavan suuri. Kalkkivaikutus näkyy saarella Suomen oloissa poikkeuksellisen rehevyytenä.

Långholmen on mitä mainioin kohde luonnossa samoiluun ja rauhoittumiseen. Saaren eteläpuolisissa osissa retkeilijä pystyy nauttimaan luonnon omasta, henkeäsalpaavan ihanasta äänimaisemasta. Täällä ei edes ohikulkevien pienveneiden aiheuttama melu juurikaan pääse retkeilijää vaivaamaan. Maasto on paikoin hyvinkin helppokulkuista ja valmista polkuverkostoa kulkee jo nyt jonkin verran pitkin saarta. Maaston satunnaiset korkeusvaihtelut ja tiheä kasvillisuus tosin vaikeuttavat kulkemista paikoitellen.

Kuva 13. Vasemmalta oikealle. 1&3) Långholmenilta löytyy kauniita pähkinäpensaslehtoja, joiden lomassa kulkee polkuja 2) Saarelta on komeat näköalat kohti Muddaisia.

Saaren loma-asutus sekä metsästäjien ja retkeilijöiden satunnainen kulku saarella näkyvät maastossa polkujen lisäksi erilaisina rakennelmina. Långholmenin eteläpuolelle on rakennettu grillauspaikka. Saaren keskiosissa on metsästystorni sekä otaksuttavasti saaliseläinten ruokintaan käytetty niitty. Långholmenilla elää runsaasti kauriita.

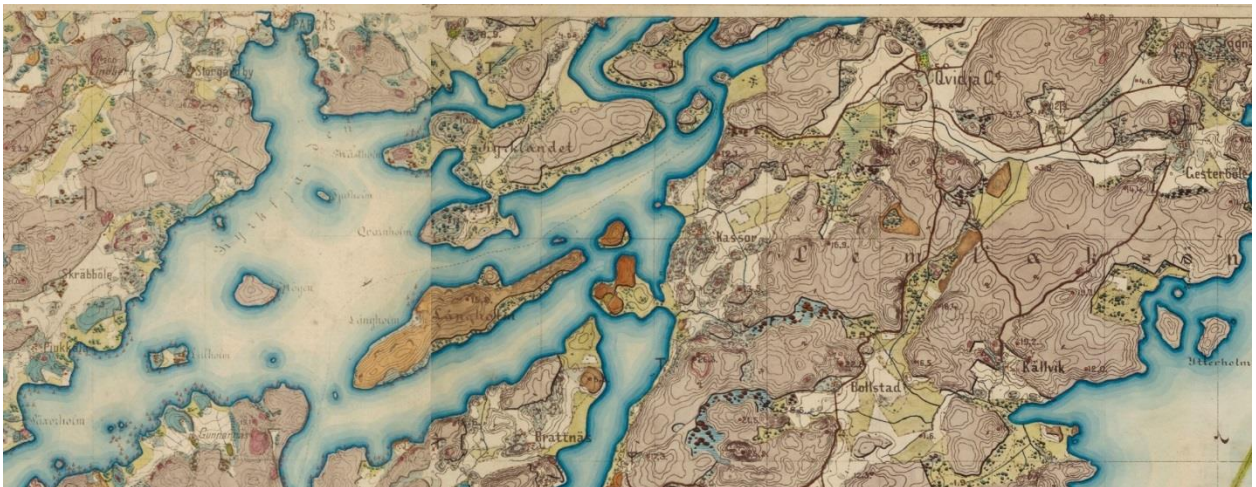

Kuva 14. Långholmenin nykyinen grillipaikka, sen yhteydessä oleva säilytyslaatikko sekä metsästyskoppa.

Kuva 15. Umpeenkasvu on Långholmenilla ongelma niin rannoilla kuin saaren sisäosissakin.

Rehevöityminen ja umpeenkasvu uhkaavat Långholmenin lajistoa oikeastaan koko saarella. Saaren rannat ovat lähes kauttaaltaan useita metrejä leveän, lähes sulkeutuneen ruokokasvuston ympäröimät. Långholmenin avoimet tai puoliavoimet niitty-aikeut ovat kasvamassa umpeen muun muassa sananjalkaa, kastikkaa, nokkosta, mesiangervoa ja vadelmaa. Saaren keskiosa on pääosin pimeää ja umpeenkasvanutta kuusivaltaista metsää. Luonnon monimuotoisuus tulee heikkenemään näillä alueilla myös jatkossa, ellei saarella pikaisesti toteuteta maisemaa avaavia kunnostustöitä.

Kartta 7. Långholmen senaatinkartoissa. Saaren eteläpuolella oli 1800-luvun lopussa pensoittunutta niittyä. Saaren koillispuolella sijaitsi torppa. (Kansallisarkisto 2017a).

Hankkeen aikana selvitettiin jonkin verran myös Långholmenin maisemahistoriaa. 1800-luvun loppupuolelta olevissa senaatinkartoista voitiin havaita, että saaren pohjoispuolella on sijainnut torppa ja että saaren eteläosat ovat olleet niittytalouden piirissä (Kansallisarkisto 2017a). Tämän

löydöksen antaman vahvistuksen tukemana toteutettiin Långholmenilla ELY-keskuksen toimesta perinnebiotooppi-inventointi kesällä 2017. Saaren elinympäristöt arvotettiin paikallisesti arvokkaiksi ja kunnostuskelpoisiksi perinnebiotoopeiksi, joilla esiintyy useita perinnebiotooppien huomionarvoisia lajeja. Yhteenvedo selvitystyöstä löytyy tämän raportin lopusta (LIITE 2).

Kehittäminen

Långholmenin upea luonto, suuri pinta-ala ja läheinen sijainti suhteessa Paraisten Malmiin takaavat sen, että saaren virkistyskäytön kehittämismahdollisuudet ovat erinomaiset. Saaressa on runsaasti potentiaalia niin paikallisten ihmisten virkistäytymisen kuin matkailun edistämisenkin näkökulmasta. Hyvin hoidettuna ja helposti saavutettavana luontokohteena Långholmen mullistaisi Paraisten Malmin matkailuprofiilin kertaheitolla.

Saaren virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämistä ideoitaessa haluttiin huomioida niin kestävän kehityksen ekologinen, sosiaalinen kuin taloudellinenkin ulottuvuus. Ekologisesta näkökulmasta tarkasteltuna on tärkeää, että Långholmenin luonnonarvojen säilyminen turvataan myös jatkossa. Saarella tulee siksi aloittaa perinnebiotooppien hoito- ja kunnostustyöt mitä pikimmin.

Tulevaisuudessa luonnonlaidunten ja perinteisesti toteutettujen rakenteiden on tarkoitus myös muodostaa saarella yhtenäinen perinnemaisemakokonaisuus, jonka avulla nostetaan esille paikallista kulttuuriperintöä ja parannetaan asukkaiden mahdollisuuksia myönteisiin yhteisöllisiin kokemuksiin. Pidemmällä aikavälillä saaren kehittäminen tuo paikkakunnalle väistämättä myös taloudellista hyvinvointia. Luontomatkailun vahvistuminen alueellamme luo uusia työllistymismahdollisuuksia niin suoraan kuin välillisestikin.

Jotta Långholmenin saavutettavuus paranisi, tulisi saareen rakentaa purjevenesyvyinen laituri. Laiturin suunnittelussa tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, että sen sijainti olisi mahdollisimman suojaisa suhteessa ohikulkevaan meriliikenteeseen ja teollisuuden aiheuttamaan meluun. Brattnäsinsalmi on pääosin melko syvä (7-10 m), mikä mahdollistane saaren länsipuolelta saapuvien, isompaakin syväystä tarvitsevien alusten kiinnittytymisen myös saaren eteläpuolelle. Tämän lisäksi tulisi pienille lihasvoimin kulkeville aluksille selkeästi osoittaa sopiva maihinnousupaikka.

Långholmenin perinnebiotooppien peruskunnostus tulee aloittaa mahdollisimman pian. Moottori- ja raivaussahoin toteutettava raivaustyö on toteutettava pikkuhiljaa ja ajankohtina, jolloin siitä ei ole haittaa esimerkiksi lintujen pesinnälle. Oppilaitosyhteistyö voisi osoittautua työprosessin etenemisen kannalta järkeväksi. Myös laidunnus saarella tulisi aloittaa heti kun se käytännössä on mahdollista.

Perinnebiotooppien kunnostus ja hoito rahoitetaan tänä päivänä maatalouden ympäristötukijärjestelmän kautta, mikä tarjoaa luonnonlaidunnusta harjoittaville maataloille työtilaisuuksia ja mahdollisuuden harjoittaa elinkeinoaan. Lisäksi virkistysalueella märehivät lehmät ovat mitä kiinnostavin paikallisen ruoantuotannon *liveshow*, mitä voitaisiin hyödyntää mainiosti myös paikallisten elintarvikkeiden markkinoinnissa. Oikealla tavalla viestien saataisiin luonnonlaidunnuksen avulla saaristossa tuotetulle lähiruoalle lisää myönteistä näkyvyyttä ja samalla myös kovasti kaivattua lisäarvoa.

Kuva 16. Vasemmalta oikealle: 1&2) Perinnebiotooppien laidunnus on aloitettava saarella mitä pikimmin ja 3) Långholmenin saavutettavuutta parannetaan rakentamalla saarelle purjevenesyvyinen laituri.

Perinnemaisemat ovat tyypillisesti hyvin vetovoimaisia matkailukohteita, eivätkä laiduneläimet sulje mitenkään pois alueen virkistyskäyttöä. Esimerkiksi Saaristomeren kansallispuiston suosituimpiin retkeilysaariin lukeutuvat *Nauvon Berghamn* ja *Houtskärin Jungfruskär* ovat pitkään olleet laidunnuksen piirissä. Myös Turun kaupungin virkistysalueilla laiduntaa karjaa ainakin *Ruissalossa* ja *Katariinanlaaksossa*. Långholmenin metsälaitumet ja hakamaat olisivat todella upea sisäsaaristoon kurottuva jatkumo Saaristomeren alueen arvokkaassa perinnebiotooppien verkostossa.

Kun Långholmenin puustoisia perinnebiotooppeja aletaan hoitaa, tulisi saarelle tulevien retkeilyrakenteidenkin soveltua perinnemaisemaan mahdollisimman sopusointuisesti. Långholmenin ihmistoiminnan keskuksesi voitaisiin saarelle siirtää vanha torppa. Pienikokoisia perinteisiä ulkorakennuksia voitaisiin hyödyntää esimerkiksi erilaisten tarvekalujen ja muiden virkistyskohteen hoidon kannalta tarpeellisten esineiden säilyttämisessä.

Kuva 17. Långholmenin toimintakeskukseksi sopii vanha torppa, jonka ympäristössä olisi luontevaa järjestää myös saaren henkeen sopivia pienimuotoisia tapahtumia.

Långholmenin perinneympäristöjen kunnostuksessa voitaisiin käytännön tekemisen kautta nostaa esille paikallista kulttuurihistoriaa ja perinteisiä työmenetelmiä. Långholmenin torppa olisi paikka, joka yhdistäisi ja osallistaisi paikallisia ihmisiä. Se voisi toimia myös eräänlaisena *Paraisten kestävän kehityksen keskuksena*, paikkana jossa edistettäisiin monitasoisesti esimerkiksi paikallisen luonnon ja kulttuurin tuntemusta. Långholmenin torpalla olisivat ovet aina auki aktiiviselle kansalaistoiminnalle - käsitöiden tekemisestä perinnerakentamiseen, kansanmusiikista luontoharrastuksiin.

Tämän päivän matkailijat etsivät elämyksien lisäksi entistä enemmän myös *merkityksellisyiden* kokemuksia. Långholmenin kaltainen aito, pienimuotoinen ja osallistava kohde houkuttelee etenkin vastuullisuudesta kiinnostuneita ihmisiä, jotka haluavat oppia uutta ja tehdä hyvää myös lomallaan.

Långholmenilla voitaisiin kesäisin järjestää vaikkapa perinnemaisematalkoita, joihin voisivat halutessaan osallistua myös saareen saapuvat matkailijat. Torpalla voisi toimia osatyökykyisten ylläpitämä vaatimaton kahvila, josta saarelle saapuvat vierailijat voisivat ostaa pullakahvit.

Paikallinen perinnekäsityöläinen voisi esitellä saarella taitojaan ja taiteilija luomuksiaan. Saari olisi mitä sopivin lähikohde myös ympäristö- ja kulttuurikasvatuksen toteuttamiseen.

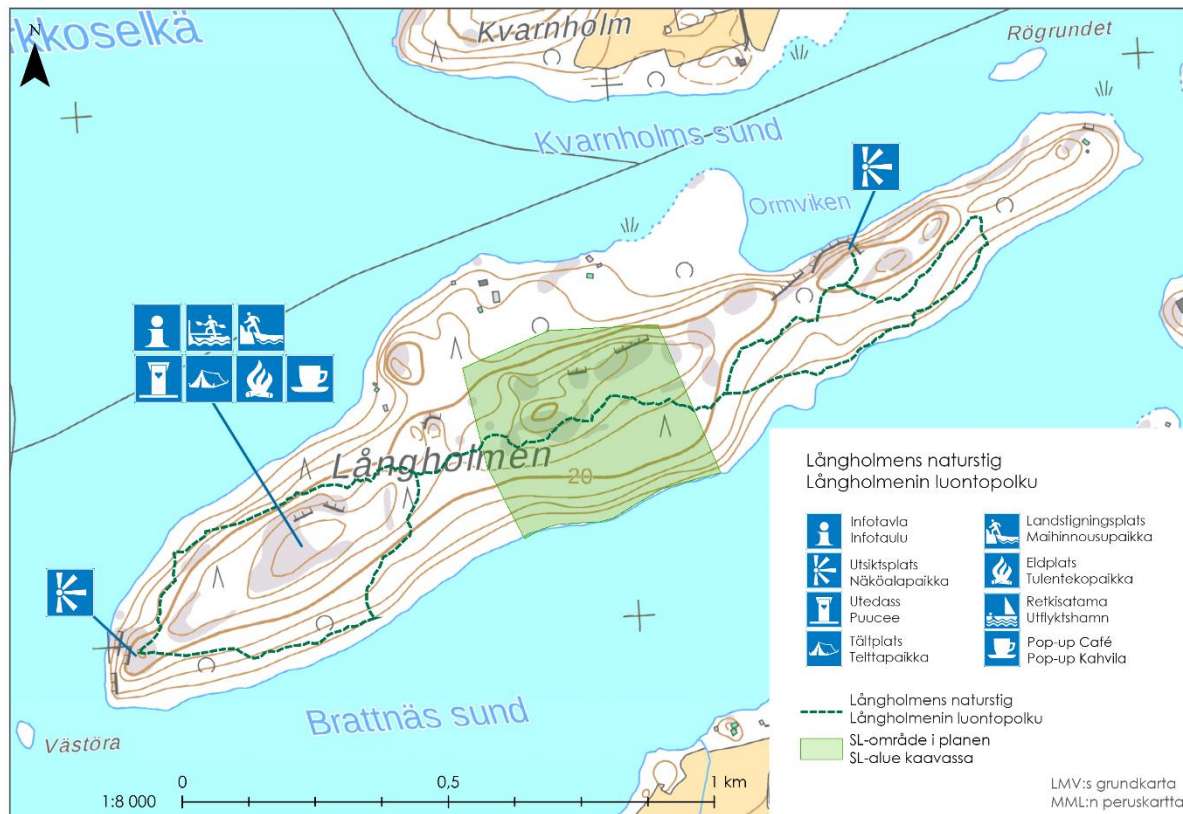
Långholmen olisi elävä osoitus siitä, että kaikkia tarvitaan. Samasta syystä saaren rakenteiden suunnittelussa olisi mahdollisuuksien mukaan tarpeellista huomioida myös esteettömyys.

Kuva 18. Långholmenin torppa olisi mainio kohde paikallishistorian ja perinteisten työmenetelmien esiinnostamisessa: ”Purjehdi ensi lauantaina Långholmenin laituriin ja osallistu punamultaustalkoisiin!”

Långholmenin rohkea kehittäminen toisi Paraisille myös uusia työpaikkoja. Laiturin ja torpan rakentaminen, luonnonlaidunnuksen aloittaminen ja luontoreitistön toteuttaminen toisivat paikkakunnalle toteuttamisvaiheessa esimerkiksi rakentamiseen, kuljetuksiin ja projektihallinnointiin liittyviä työmahdollisuuksia. Jatkossa esimerkiksi matkailijoiden opastus, markkinointitehtävät, veneiden ja kajakkien vuokraus, majoituspalvelut, venekuljetukset ja *catering*-ala voisivat työllistää paikallisia ihmisiä. Myös yhä useampi veneilijä ja retkeilijä ylipäättään vierailisi Paraisilla Långholmenin *avautumisen* seurauksena. Pitkällä aikavälillä Långholmenin kehittämisestä olisi näin hyötyä myös Malmin pienyrittäjille ja koko saaristokaupungille.

Långholmen on ollut Paraisilla käytännössä lähes täysin hyödyntämätön resurssi, minkä vuoksi saaren virkistyskäytön kehittämistä jouduttiin hankkeessa lähestymään varsin laajasta näkökulmasta. Alueelle laadittiin kuitenkin myös alustava reittisuunnitelma Långholmenin luontopoluston toteuttamiseksi.

Kartta 8. Visio Långholmenin kehittämisestä

Maasto saarella on patikoijalle pääsääntöisesti melko helppokulkuista. Polun kuljettavuuteen suoraan liittyviä rakenteita tarvittaneen tulevaisuudessa lähinnä saaren länsipuolen jyrkimmillä reittiosuuksilla. Retkeiljän kannalta lienee kuitenkin tärkeintä, että reitti on lähtökohtaisesti helposti saavutettavissa, selkeästi opastettu ja että alueelta löytyvät helposti luontomatkailijan kannalta keskeisimmät palvelut kuten puucee ja toimiva grillipaikka. Retkeilijöille suunnatut palvelut on järkevää keskittää saarella mieluiten yhteen kohteeseen. Långholmenilla jatkossa toteutettavat jatkoselvitykset ja kehittämistoimenpiteet vaikuttanevat eniten siihen, millaisiksi varsinaisen poluston tulevat linjaukset aikanaan muotoutuvat.

Munkvikenin luontopolku - Pusuttelupaikka Paraisilla

Munkvikenin luontopolku sijaitsee noin kilometrin päässä Paraisten Malmilta, josta alueelle on kätevän pituinen pyöräily- tai kävelymatka. Metsäpolku kulkee Paraisten kaupungin ja Paraisten seurakuntayhtymän omistamilla mailla ja on parin kilometrin pituinen.

Munkvikenin on tällä hetkellä lähinnä paikallisten asukkaiden virkistyskohde. Varsinkin koirien ulkoiluttajat tuntuvat suosivan reittiä. Aluetta hyödynnetään jokseenkin aktiivisesti myös päiväkotikäikäisten ja koululaisten ympäristökasvatuksessa. Luontopolun pääopastustaulut ovat Paraisten luonnonsuojeluyhdistyksen käsialaa.

Kuva 19. Vasemmalta oikealle: 1) Pikkuinen viitta Tennbyssä johdattaa kulkijat Munkviken luontopolulle, 2&3) Maastosta löytyy monia erilaisia luonto-opastukseen tarkoitettuja kylttejä.

Reitti kulkee osin pitkin rantaa, josta on merellinen näköala Pappilanlahdelle. Osan matkaa polkua reunastavat rehevät pähkinäpensaslehdot, jotka lienevät rannan ohella reitin maisemallisesti parasta antia. Polun varrelta löytyy toki myös vihreää kuusimetsää ja karua kalliomännikköä.

Osa Munkvikenin metsistä on suojeltu osayleiskaavan avulla. Alueelta on löydetty myös useita uhanalaisia lajeja. Umpeenkasvu uhannee silti joitain alueella esiintyviä, valoisuutta kaipaavia lajeja.

Tietoa Munkvikenin luontopolusta löytyy Paraisten kaupungin verkkosivuilta sekä *Saaristo.org* –palvelusta. Myös *Retkipaikka.fi* –palvelusta löytyy tammikussa 2016 laadittu blogikirjoitus reitistä. Alueelta löytyy myös useita geokätköjä. Siitä huolimatta ei Munkviken luontopolku näytä olevan tuttu luontokohde edes kaikille paraislaisille.

Kuva 20. Munkvikenin luontopolun ehdottomia vahvuuksia ovat rannan läheisyys ja vehreät lehdot. Kasvillisuus on rehevää ja reitti vihertää jopa synkimpinä vuodenaikoina.

Saaristo.org –palvelussa retkeilijät ohjataan aloittamaan patikointi joko Tennbyn kauppakeskuksen pihasta tai Munkvikenin uimapaikalta. Reitille on kuitenkin olemassa useita polkuyhteyksiä. Näistä maisemallisesti viehättävin kokonaisuus sijaitsee kuitenkin Munkvikenin uimapaikalla.

Kuva 21. Munkvikenin luontopolun maisemallisesti viehättävin lähtöpaikka sijaitsee Munkvikenin uimapaikan vieressä. Alueen kunnosta ja siisteydestä vastaavat ensisijaisesti paikallinen asukasyhdistys *Munkvikföreningen rf - Munkvikseura ry* sekä Paraisten kaupunki. Ranta-alue on maisemallisesti varsin viehättävä ympäri vuoden, vaikkakin ruovikoituminen on näitäkin rantoja ikävästi riivaava ongelma.

Keväällä ja kesällä Munkvikenin lehdot täyttää korvia huumaaava linnunlaulu. Viserrys tuntuu todellakin täyttävän koko taivaan. Tuohon aikaan vuodesta lehtojen sykehdyttävä vihreys, maaperässä luikertelevat juuret ja lintujen laulun voimallisuus saavat aikaan viidakkomaisen

tunnelman. Talvisaikaan lintujen laulukkuoro hiljenee, ja sopivan sään sattuessa kuuluu teollisuuden aiheuttama melu toisinaan yllättävän voimakkaana.

Kuva 22. Munkkiniemen reitti on merkitty maastoon yksisuuntaisesti punaisin maalimerkein, jotka ovat paikoin selvästi haalistuneet. Keltapunaisten merkkinauhakkojen ohjaavat kulkijaa alueen eteläosan hieman unohtumaan jääneelle pikkupolulle.

Munkkiniemen alueella kulkee itse asiassa luontopolkujen verkosto, josta vain osa on merkitty retkeilijöille suunnatulle kartalle tai maastoon. Maanmittauslaitoksen peruskartalta tosin löytyy joitain alueella kulkevia metsäpolkuja. Nykyinen pääreitti on merkitty maastoon yksisuuntaisesti punaisin maalimerkein, joiden olemassaoloa voi paikoin vain arvuutella. Polut ovat pääosin kuitenkin selkeitä ja johdattavat kulkijoita ainakin eteenpäin.

Munkkiniemen maastossa on jonkin verran korkeuseroja, minkä takia retkeily etenkin reitin pohjoispäässä on välillä hieman haastavaa. Reittipohja on paikoin hyvinkin epätasainen kivien tai maassa kiemurtelevien puunjuurien vuoksi. Kesäaikaan valtaosa polustosta on varsin kuivaa ja helppokulkuista. Kosteimpina vuodenaikoina polut täyttyvät mutavellistä, eikä retkeilystä selviä säädyllisesti ilman kumisaappaita. Osa poluista on alkanut selvästi leventyä, koska mutaisia kohtia on lähdetty kulkijoiden toimesta kiertämään.

Kuva 23. Vasemmalta oikealle: 1) Maaston liejuuntuminen lienee Munkvikin luontopolun suurin haaste varsinkin kosteimpina vuodenaikoina, 2) Puunjuuret aiheuttavat paikoin epätasaisuutta ja 3) Polun yli kaartuu siellä täällä pensaita ja oksia.

Munkvikenin alueeseen liittyy varmasti useita paikallisia tarinoita, mutta eräs niistä vaikuttaa poikkeuksellisen kiehtovalta. Suomen kansallisrunoilija Johan Ludvig Runebergin kerrotaan näet viettäneen hieman aikaansa myös Munkvikenissa. Runeberg muutti Paraisille Turun palon jälkeen vuonna 1827. Hän asui kaupungissa yhteensä kolmessa eri talossa ja tapasi täällä myös tulevan puolisonsa Fredrika Tengströmiin. Paraisilla Johan kirjoitti Fredrikalleen rakkausrunoja. Pari ehkäpä souteli romanttisesti Kirkkoselällä ja heidän kerrotaan myös lempineen Munkvikenin lehtevien metsien katveessa. Nykypolvia Johanin ja Fredrikan tarinasta muistuttaa yhä Suntain varrelle sijoittuva Armi Nurmisen taideteos *Hjärtats saga, Sydämen tarina*.

Kehittäminen

Munkvikin luontopolku on tärkeä paikka etenkin paikallisten ihmisten virkistyskäytön kannalta. Alueen keskeinen sijainti ja omintakeinen luonto mahdollistaisivat kuitenkin reitin entistä paremman hyödyntämisen myös matkailussa. Sopivia kohderyhmiä voisivat olla esimerkiksi lähimatkailijat, veneilijät ja Paraisille luontoaktiiviteetteja harrastamaan saapuvat turistit.

Ensinnäkin Munkvikenin luontopolulle olisi syytä viitoittaa kevyen liikenteen reitti Paraisten Malmilta. Reitin elämyksellisyyden kannalta paras lähtöpaikka sijaitsee Munkvikenin uimapaikan läheisyydessä, joten retkeilijät kannattaa ohjata reitille nimenomaan tätä vaihtoehtoa hyödyntäen. Myös muut luontopolulle johtavat reitit ja uimapaikan parkkipaikka tulisi merkitä kartalle ja

Karta 9. Munkvikenin luontopolku

viitoittaa selkeästi maastoon. Pidempää lenkkiä etsivä liikunnallinen ihminen arvostaisi varmasti viitoitettua reittiä Munkviken luontopolulta Tennbyn kuntoradalle asti.

Toiseksi Munkvikenin polun reittimerkinnot tulisi uudistaa ja reitti merkitä maastoon kaksisuuntaisena. Kuraisuuteen taipuvaliset polkupohjat tulisi kestäväöittää ja pinnoittaa siten, että reittejä pystyy kulkemaan miellyttävästi myös kosteimpina vuodenaikoina.

Opastuksen toteuttamista voisi reitillä pohtia kokonaan uudeltaisesta näkökulmasta. Mobiiliopastusta apuna käyttäen voisi alueen opastuksessa helposti hyödyntää useita erilaisia teemoja. Esimerkiksi alueen linnustoa voitaisiin tällä tavoin esitellä vaikkapa eri vuodenaikojen mukaisesti. Paraisten seurakuntayhtymä olisi niin ikään kiinnostunut polun hyödyntämisestä seurakuntalaisten hiljentymiseen.

Yhdeksi reitin pysyvämmäksi teemaksi voisi soveltua *rakkaus*. Tämä voisi näkyä reitillä esimerkiksi pusuttelu- ja halauspaikkoina ranta-alueiden tunnelmallisissa lahdelmissa. Myös merimaisemien äärelle sijoitettu rakkausteemainen penkki tukisi harmonisesti polun lämmintä tunnelmaa.

Lisäksi Johan ja Fredrika Runebergin paraislainen menneisyys olisi tarinallisesti aivan hyvin mahdollista kytkeä osaksi Munkvikenin rakkausteemaista polkua. Yhdessä Vanhalla Malmilla sijaitsevien *Runeberg*-kohteiden kanssa voisivat patikointi Rakkauspolulla ja veneretki Kirkkoselällä muodostaa paikallisesta historiasta ammentavan, matkailijaakin kiehtovan luonto- ja kulttuurielämyksen.

Lemlahden reitistöt

Lemlahden saarelle on matkaa maitse Paraisten Malmilta noin 20 km, mutta vesitse matka on huomattavasti lyhyempi. Saaren ylväät kulttuurimaisemat suorastaan huokuvat historiaa, mikä on alueella liikuttaessa helposti aistittavissa. Lemlahdessa sijaitsevan Qvidjan kartanon historia ulottuu ainakin 1400-luvulle asti. Se on luokiteltu valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi. Saaren metsät, pellot ja laitumet ovat tänä päivänä siististi hoidettuja, minkä takia kohteesta saa arvokkaan ja miellyttävän vaikutelman.

Kuva 24. Lemlahdessa kulkija kohtaa arvokasta kulttuurimaisemaa, kuten vanhoja kartanoiden yhteydessä olevia rakennuksia, komeita puukujanteita ja hyvin hoidettua viljelymaisemaa.

Lemlahdessa on jo entuudestaan olemassa kaksi metsäpolkua, Mustikkapolku ja Puolukkapolku. Kummastakin löytyy tietoa Paraisten kaupungin nettisivuilta, mutta *Saaristo.org* -palvelusta niitä ei ainakaan toistaiseksi löydä. Mustikka- ja Puolukkapolut lienevät kuitenkin varsin hyvin ainakin paikallisten ihmisten tiedossa, sillä niiden käyttö vaikuttaa varsin aktiiviselta. Kumpikin reiteistä soveltuu vallan hyvin esimerkiksi perheiden metsäretkeilyyn.

Mustikkapolku ja Puolukkapolku sijaitsevat kumpikin Lemlahden kartanon mailla. Maat ovat pääsääntöisesti metsätalouskäytössä. Polut on tehty yhteistyössä kartanon, paikallisen metsänhoitoyhdistyksen sekä Pargas Rotaryklubb rf:n kanssa. Niiden hoidosta ja kunnossapidosta vastaavat yhä rotary-yhdistyksen aktiivit.

Mustikkapolku on Lemlahden olemassa olevista poluista pidempi ja sijaitsee saaren länsipuolella. Reitti soveltuu kuljettavaksi jalan. Polun käyttäjille on osoitettu parkkipaikka Brattnäsintien varressa. Parkkialueella on myös vanha opastaulu, jossa on esitelty yleistietoa polusta.

Päästääkseen parkkipaikalta polulle, on patikoiden kuitenkin välittömästi ylitettävä leveähkö Brattnäsintie, jossa saattaa etenkin kesäaikaan olla jonkin verran liikennettä. Polun alku on viitoitettu puisella kyltillä, jossa lukee *Luontopolku*.

Kuva 25. Mustikkapolun opaskylttejä ja viitoitusta vasemmalta oikealle. 1) Opastustaulu reitin alussa, 2) viitoitus Brattnäsintieltä polulle ja 3) polun varrella on muutamia luontopolkuopasteita, jotka ovat päässeet haalistumaan.

Mustikkapolku on merkitty maaston puihin ja kiviin sinisillä maalimerkeillä. Merkinnot olivat syyskuussa 2017 varsin selkeät ja tuoreet. Osa merkinnöistä on maantasalla. Seuraavaa merkintää joutui toisinaan tähyilemään, mutta polku sellaisenaan on piirtynyt maastoon pääsääntöisesti selkeästi ja vie itsessään kulkijaa eteenpäin.

Kuva 26. Metsät ja erämaisuus ovat Mustikkapolun vahvuus.

Mustikkapolun maisemallisesti heikoimmat kohdat sijaitsevan reitin alku- ja loppupuolella. Patikoija saapuu oikeastaan heti reitin alussa sähkölinjan alle, jossa kuljetaan eteenpäin jonkin matkaa. Alue on jäänyt hieman epäsiistiksi jokin aikaa sitten toteutetun raivaustyön seurauksena.

Reitin loppupäässä kulkija puolestaan saapuu vihreän kuusimetsän syleilystä hieman yllätten metsätielle, jota reunustaa avohakkuu. Tämä saattaa hetkeksi pysäyttää herkästi luontoa aistimaan pyrkineen kulkijan ja aiheuttaa joksikin aikaa tunteen luontoelämyksen päättymisestä.

Mustikkapolun vahvimmat elämykset voi kokea patikoidessa vehreiden kuusimetsien ja sammaloituneiden louhikoiden keskellä. Reitin kohokohta lienee kuitenkin erämaisuutta henkivä näköalapaikka. Siellä katselija kohtaa varsinaissuomalaiselle maaseutumaisemalle tyypillisen peltojen ja metsäsaarekkeiden mosaiikin sijasta erämaisen ja kumpuilevan metsämaiseman. Korpin raakunta, palokärjen sisukas nakutus ja keloontuneet puut vahvistavat onnistuneesti erämaisuuden kokemusta. Herkkää äänimaisemaa häiritsevät vain satunnaisesti aluetta ylittävät lentokoneet sekä lähistön pikkuteitä posottelevat autot.

Mustikkapolun näköalapaikalle on muodostunut kulkijoiden toimesta myös luontevanoloinen oikoreitti, joka johdattaa kulkijan pois varsinaisen reitin hieman pidemmältä kierrokselta. Lienee lähinnä makuasia, kumpaa reittiä on retkeilijän näkökulmasta mielekkäämpää kävellä. Polun päälle on siellä täällä kaatunut myös jokunen puu.

Kuva 27. Puolukkapolun samoilijalle jäävät varmastikin päällimmäisinä mieleen sisäsaariston kuivat ja karut mäntyvaltaiset kankaat, joiden läpi reitti on merkitty kulkemaan.

Toinen Lemlahdesta löytyvistä poluista on nimeltään Puolukkapolku. Se sijaitsee saaren itäpuolella ja on Mustikkapolkua selvästi lyhyempi. Reitti on merkitty maastoon selkeästi polun teemaa hienosti mukaillen - punaisin maalimerkein.

Puolukkapolku alkaa hiekkakuopan reunasta, joka reitin lähtöpisteenä ei liene maisemallisesti paras mahdollinen vaihtoehto. Kuopalla kasvaa myös jonkin verran vieraslajiksi luokiteltua jättipalsamia.

Jäkälän peittämät kallioiset maisemat kakkärämäntyineen ovat Puolukkapolun ehdoton elämyksellinen vahvuus, vaikkakin kivikkoisessa maastossa kulkemisessa on usein omat pienet haasteensa. Käytännössä nämä karut alueet ovat pääsääntöisesti myös metsätaloskäytön ulkopuolella, minkä takia reitin maisemalliset arvot ovat siltä osin turvatut. Puolukkapolun draamankaaren huipentuman muodostaa kipuaminen näkötorniin, josta avautuu metsäinen näköala kohti Peimarinselkää. Sinänsä vaikuttava näköala taitaa valitettavasti olla metsänkasvun vuoksi pikkuhiljaa umpeutumassa.

Kauniit metsä- ja kylätiet ovat Lemlahden saarelle hyvin tyypillisiä. Tiet ovat poikkeuksetta hyväkuntoisia ja sopisivat mitä mainioimmin sekä patikointiin että pyöräilyyn. Maisema teiden varsilla on vaihtelevaa. Tiet kulkevat läpi avarien peltomaisemien, vehreiden metsien sekä komeiden puukujanteiden. Ulkoiluun soveltuvaa viehättävää tiereitistöä löytyisi alueelta parhaimmillaan jopa kymmeniä kilometrejä.

Kuva 28. Lemlahtea halkoo hyväkuntoinen metsä- ja kyläteiden verkosto, jonka varrella voi nauttia kauniista varsinaissuomalaisista maaseutumaisemista.

Tällä hetkellä matkailupalveluita tarjoaa Lemlahdessa laajimmin Tammiluodon viinitila. Kohteessa toimivat kesäisin esimerkiksi ravintola ja käyntisatama. Tilalla viljellään omenaa, josta valmistetaan muun muassa viiniä, siideriä ja mehua. Tammiluodossa ollaan hyvin kiinnostuneita edistämään Lemlahden luontomatkailua. Ajatuksissa olisi ainakin saada perustettua tilan lähistölle uusi Tornbergetin luontopolku sekä rakentaa tilakeskuksen yhteyteen lintutorni ja melojien maitohinnouspaikka.

Kehittäminen

Lemlahden saaren reitistöt voivat tulevaisuudessa tarjota monipuolisia aktiviteettivaihtoehtoja niin paikallisille asukkaille, vapaa-ajan asukkaille kuin matkailijoillekin. Alueen olemassaolevat polut ja tiestö sopivat mainiosti reitistökehittämisen lähtökohdiksi. Paikallisen historian tunteen ja matkailun edistämisen kannalta olisi tulevaisuuden kehittämistyössä järkevää nostaa esille myös alueen polveilevaa historiaa sekä upeaa rakennusperintöä.

Kuva 29. Vasemmalta oikealle 1) Mustikkapolku kulkee jonkin matkaa sähkölinjan alla. Alue polun ympäriltä olisi hyvä siistiä, 2) Puolukkapolulle tulisi osoittaa parkkipaikka entistä selkeämmin. Potentiaalisia hyviä parkkipaikkoja alueelta onneksi löytyy. 3) Mustikkapolun näkötorni ajaa asiansa. Pitkän polun varrella olisi kuitenkin hyvä olla myös istumapaikkoja, joissa patikoijat voisivat hetken levähtää. Voisiko tornissa olla sellainen?

Ainutlaatuisen kulttuurimaiseman lisäksi saarella on tarjottavanaan myös hienoja luontoelämyksiä. Mustikka- ja puolukkapolku ovat kumpikin varsin hyväkuntoisia, mutta reittimerkinnot ja polkujen kunto olisi silti hyvä tarkistaa kunnolla vähintään kerran vuodessa. Myös tottumattomamman luonnossaliikkujan tulisi pystyä vaivatta seuraamaan polkua. Polkujen yli kaatuneet puut tulisi raivata säännöllisesti pois.

Mustikkapolun alkupuolella sijaitsevan sähkölinjan alla kasvaa selvästi havaittavasti kedoille tyypillisiä lajeja. Polun ympäristöön kaadettu risukko olisi hyvä kerätä vähintään kasoihin. Alueen yleisilme siistiytyisi ja linjan alla kasvavat ketolajitkin hyötyisivät toimenpiteestä. Jatkossa myös patikoijat voisivat havaita alueella entistä monimuotoisempaa ja värikkäämpää ketolajistoa.

Mustikkapolku on Lemlahden olemassaolevista poluista pidempi, joten sen varrelle voisi olla mukavaa saada myös jonkinlainen levähdyspaikka. Patikoijat voisivat hetkeksi istahtaa ja pysähtyä nauttimaan vaikkapa eväitään.

Mustikka- ja puolukkapoluille rakennettujen näkötorrien kunto ja turvallisuus olisi hyvä tarkistaa vähintään kerran vuodessa. Puolukkapolun tornista avautuva maisema kohti Peimarinselkää tullee metsänkasvun vuoksi umpeutumaan lähivuosina, ellei joko tornia koroteta tai alueella suoriteta maisemaa avaavia hakkuita.

Puolukkapolun elämyksellisyyden kannalta saattaisi olla perusteltua siirtää reitin lähtöpaikka ja opastustaulu pois hiekkakuopasta. Kuopan ympäristö kaipaisi myös hieman siistimistä. Esimerkiksi jättipalsami olisi syytä pyrkiä alueelta hävittämään.

Sekä Mustikka- että Puolukkapolun opastaulut tulisi uudistaa. Metsäpolkujen opastus olisi mahdollisuus toteuttaa myös mobiilina. Luontoreittien teemoiksi sopii vallan mainiosti paikallinen luonto - kuten tähänkin asti. Tärkeintä metsässä kulkijoille lienee kuitenkin hyvä luontokokemus, vaikkakin metsäpolkujen ympäristökasvatuksellisia mahdollisuuksia kannattaa toki aina sopivan tilaisuuden tullen hyödyntää.

Tammiluodon viinitilan aloitteesta suunniteltiin Lemlahden länsipuolelle alustavasti myös uusi metsäpolku. Tavoitteena oli, että patikoijat pääsisivät näin nauttimaan Tornbergetin alueella sijaitsevasta näköalapaikasta, josta avautuu kauniit näköalat Brattnäsin suojellulle lintulahdelle. Suunniteltu reitti yhdistäisi Tammiluodon viinitilan myös Mustikkapolkuun, jolloin patikoijille olisi tarjolla eripituisia metsäisiä reittivaihtoehtoja.

Suunniteltu Tornbergetin kierros tulee kuitenkin toteutuakseen vaatimaan melkoisen määrän ympäristöhoitotyötä. Osa reitistä suunniteltiin kulkemaan pitkin metsätyökoneen ajouraa, jossa riittää siistimistä. Reitin varrella on myös kaatuneita puita ja osittain läpitunkematonta risukkoa. Nämä pitäisi raivata pois. Lisäksi Tornbergetin päällä sijainneen vanhan tornin jäänteet tulisi myös siivota, koska maahan kerääntyneistä puuosista töröttävät naulat ovat vaaraksi kulkijoille. Kerätyt metalliosat tulee samalla lajitella asianmukaisesti.

Kuva 30. Tornbergetin kierroksen toteuttaminen tulee vaatimaan vielä melko paljon käytännön ympäristöhoitotyötä maastossa. Vanhat ajourat tulee siistiä, kaatuneiden puiden jännitykset poistaa ja vanhan tornin jäänteet siivota siten, että alue on patikoijille turvallinen.

Lemlahden reitistöjen parkkipaikat tulisi merkitä selkeästi niin maastoon kuin kartalle. Alueen matkailuliiketoiminta tullee lähivuosinakin keskittymään Tammiluodon viinitilalle, jonne on suunnitteilla myös iso parkkialue reitistöjen käyttäjiä varten. Sen välittömään läheisyyteen on tarkoitus siirtää myös puucee. Puolukkapolun parkkipaikka olisi ympäristönsuojelullisista syistä johtuen järkevää sijoittaa selkeästi hiekkakuopan ulkopuolelle ja viitoittaa sieltä selkeä reitti kohti varsinaisen metsäpolun alkua. Mustikkapolun parkkipaikka on sijainniltaan hyvä. Alueella liikkuvia autoilijoita saattaisi kuitenkin olla hyvä varoittaa saarella liikkuvista retkeilijöistä.

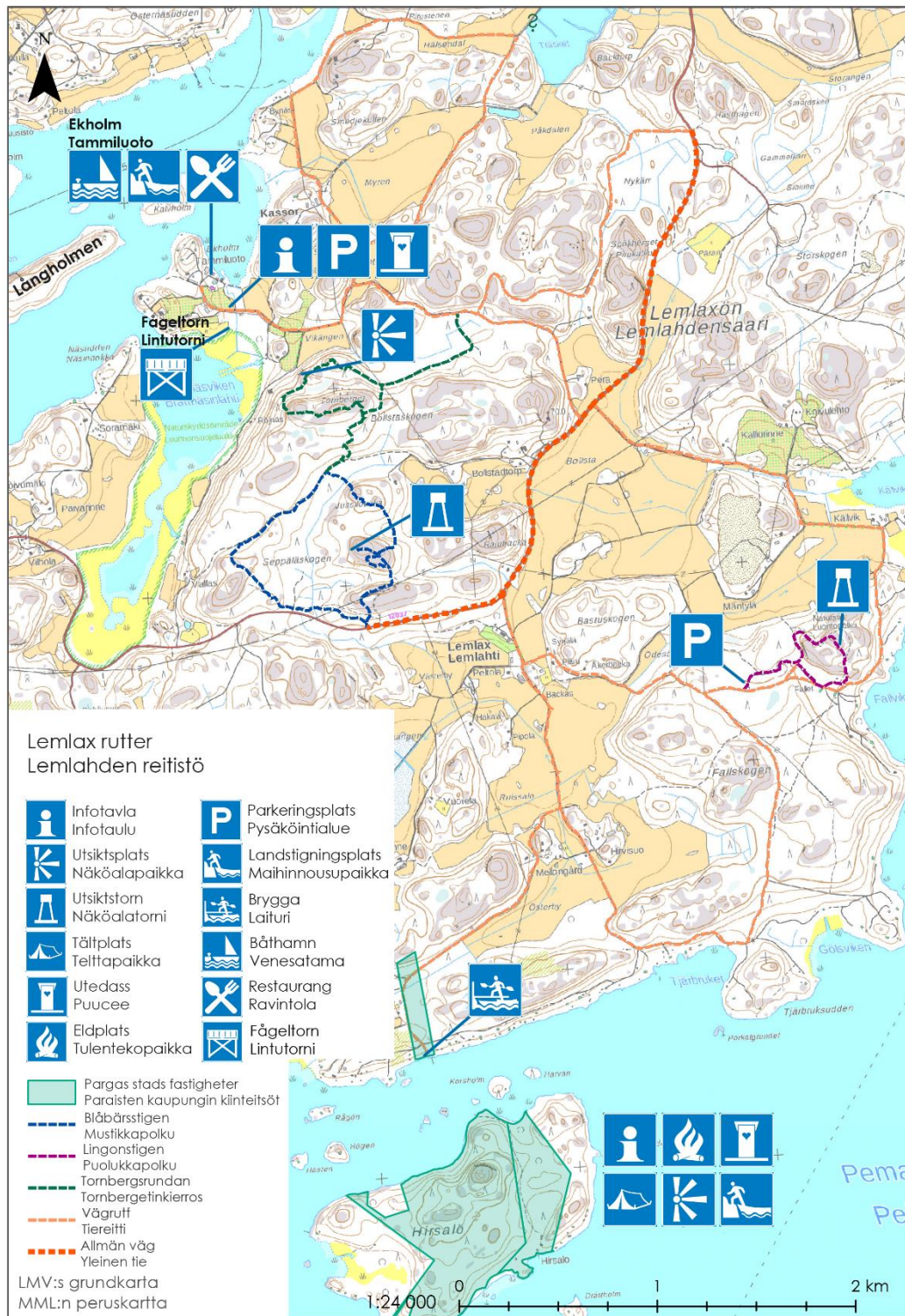

Kuva 31. Tornbergetin kierros kulkee pääsääntöisesti kallioisten metsien läpi. Näköalat Brattnäsins lahdelle ovat tällä hetkellä komeat. Kun metsänkasvu pääsee näköalan alapuolella sijaitsevalla avohakkuuaukealla kunnolla vauhtiin, umpeutuu näköala kuitenkin pikkuhiljaa.

Saaren kylä- ja metsätieverkostossa olisi valtavasti potentiaalia reitistökehittämisen näkökulmasta ja niiden käyttömahdollisuudet merkittyinä patikointi- ja pyöräilyreitteinä tulee ehdottomasti selvittää. Lemlahden pohjoispuolelle on lähivuosina tulossa jonkin verran muutoksia tielinjauksiin. Kyseisten tiereittien käyttö saaren reitistökokonaisuuden kehittämisessä kannattaisi samassa yhteydessä ottaa myöskin pohdintaan.

Jos Lemlahden reitistöjä lähdetään kehittämään kokonaisuutena, tulisi myös reittien opastus ja viitoitus miettiä koko alueella uudelleen. Saaren kylä- ja metsäteillä pääsee hyvin kulkemaan sekä polkupyörällä että jalan, kun taas maasto-osuuksilla paras etenemistapa on patikointi. Polut ja reitit tulisi myös merkitä maastoon lähtökohtaisesti aina omilla nimillään, mikä helpottaa reittien tunnistamista ja selkeyttää alueella liikkumista. Tulevaisuudessa etenkin Mustikkapolun ja Tornbergetin kierrokset kannattaisi selkeyden vuoksi viitoittaa ja merkitä maastoon omilla nimillään ja tunnuksillaan.

Lemlahdella on huomattavan paljon potentiaalia virkistätymismahdollisuuksien, ulkoilma-aktiviteettien sekä luontomatkailun kehittämiseen. Hankkeen rajallisuuden vuoksi ei kuitenkaan ollut mahdollisuuksia tutustua koko saaren tarjoamiin mahdollisuuksiin. Esimerkiksi saaren itäpuolella sijaitsevat Sänkorman luonnonsuojelualue ja Gundvikin suojeltu lintulahti saattaisivat olla monille luontoharrastajille mielenkiintoisia vierailukohteita. Samoin Qvidjan kartanon kupeessa sijaitseva jyrkkärinteinen, mahdollisesti linnavuorenakin toiminut Råbäckbergen voisi myöskin olla komea näköalapaikka. Lemlahden kummallakin puolella sijaitsee lisäksi Paraisten kaupungin osittain omistamia virkistysaaria, joiden retkeilykäyttöä oltaneen tulevaisuudessa viemässä eteenpäin. Långholmen lännessä ja Hirsalö etelässä laajentavat entisestään niitä mahdollisuuksia, joita Lemlahden reitistökokonaisuutena voisi tulevaisuudessa olla tarjottavanaan.

Kartta 10. Visio Lemlahden reitistökokonaisuudesta.

OUTDOORS-center Sattmark

Sattmarkin reitistö sijaitsee Paraisten Stortervolandetin saarella, jossa sijaitsevat Paraisten laajimmat metsäiset ja erämaiset alueet. Reittien lähtöpisteenä toimii tällä hetkellä kahvilaravintolana toimivan Sattmarkin torpan parkkipaikka. Kuvaus Sattmarkin reitistöstä löytyy internetistä tällä hetkellä ainakin *Saaristo.org* – sekä *karta.pargas.fi* -palveluista.

Kuva 32. Vasemmalta oikealle: 1 & 3) Reitistö kulkee myös kallioisessa maastossa, joilla kulkija voi ihastella hidaskasvuisia puita ja jäkälien peittämiä kallioita, 2) Kulkija saattaa retkeillessään kohdata välillä hakkuuaukean

Sattmarkin polut sijaitsevat Lofsdalin kartanon mailla. Reitistö koostuu vaihtoehtoisista reiteistä, joiden pituudet vaihtelevat noin 2-10 kilometrin välillä. Reitti on merkitty puihin sinisillä maalatuilla merkeillä. Reitistön pohjoisosassa kulkee tällä hetkellä noin kahden kilometrin pituinen, lapsille suunnattu toiminnallinen Robinsonpolku. Polkujen hoito on tällä hetkellä valtaosin paikallisten asiaan vihkiytyneiden asukkaiden harteilla.

Sattmarkin reitistö kulkee pääasiassa metsän siimeksessä ja kulkija pääsee nauttimaan metsän rauhasta. Saaristotien läheisyydessä liikenteen äänet kuuluvat reitille toisinaan vahvoinakin, mutta etenkin reitin eteläosissa liikenteen melu ei juurikaan estä nauttimasta metsässä samoilusta. Reitti sivuttaa paikoin hakkuuaukean, mutta pääsääntöisesti voi kulkija nauttia karujen kankaiden ja rehevien sekametsien kirjomasta maisemasta. Sattmarkin reitistö kulkee osittain myös sora- ja metsäteitä pitkin.

Kuva 33 Vasemmalta oikealle: 1) Sattmarkin parkkipaikan ympäristö kaipaa kasvojen kohotusta. Alueelle tarvitaan uudistettu opastuspiste sekä selkeät viitoitukset reittien alkuun. 2) Polut on merkitty maastoon sinisin merkein. Reitstöltä löytyy myös kohtia, joissa seuraavaa merkintää joutuu hieman tähyilemään. 3) Sattmarkin polkujen vahvuutena ovat vahvat ja hyväkuntoiset sillat, jotka ylittävät reitin varrella vastaantulevia metsäojia.

Suurimmassa osassa reitin metsäisiä osia merkinnät on helppo hahmottaa, vaikkakin paikoin seuraavaa merkkiä joutuu tosin hieman katseella etsiskelemään. Merkillä pantavaa on, että reitistön ojat ylittävät sillat vaikuttavat hyvin kelpoisilta tarkoitukseensa: Ne ovat hyväkuntoisia ja vahvaa tekoa.

Kuva 34. Vasemmalta oikealle: 1) Märät kalliit voivat olla hyvin liukkaita ja vaikeuttaa etenemistä, 2) Polut olivat inventointia tehtäessä hyvin märkiä. Polkujen kestäväyttämistä kannattaisi harkita useampaan kohtaan reitin varrelle. 3) Kallioinen maasto tekee kulkemisen paikoin haastavaksi. Polun viereen pingotettu köysi voisi lisätä retkeilijöiden turvallisuutta ja reitillä kulkemisen miellyttävyyttä.

Inventointi Sattmarkin poluilla toteutettiin loka-marraskuussa 2017. Syksy oli hyvin sateinen, joten maasto näyttäytyi kulkijalle tavallista kosteampana. Useat kohdat reitistöllä olivat kuitenkin niin

märkiä, että retkeilijät olivat muodostaneet uuden polun kulkemaan alkuperäisen polun ohi. Kuivin jaloin selviäminen edellyttää paikoin kumisaappaiden käyttöä.

Sattmarkin reitistön varrella tai läheisyydessä sijaitsee useita kiinteitä muinaismuistoja kuten pronssikautisia hautapaikkoja ja ajoittamattomia kivilatomoja. Komeimpia alueen muinaismuistoja lienevät reitin varrella sijaitsevat ihmisen muinaisuudesta kertovat pronssikautiset hautaröykkiöt. Näyttävin muinaisjäännöksistä lienee reitin keskivaiheilla sijaitseva Kummelbergetin pronssikautinen hautaröykkiö.

Kuva 35. Vasemmalta oikealle: 1) Kummelbergetin pronssikautinen hautaröykkiö on hieno kulttuurinähtävyys, 2) Samoilijan on ihanaa upota metsän vihreään syleilyyn ja 3) Sattmarkin vanha torppa on nähtävyys jo sellaisenaan.

Reitin maisemallisesti hienoimmat alueet sijaitsevat etenkin reitistön eteläpäässä, jossa vehreät kuusivaltaiset metsät, sammaloituneet kalliot ja komeat erämaiset kalliomaisemat viihdyttävät luonnossa kulkijaa. Myös kahvilaravintolana toimiva Sattmarkin vanha torppa käy nähtävyydestä sellaisenaan. Kesäaikaan torpan pihapiirissä on myynnissä esimerkiksi paikallisten käsityöläisten valmistamia tuotteita sekä kalaa. Alueella sijaitsee myös kolme ekomökkiä, joissa matkailijoilla on mahdollista yöpyä. Sattmarkin torpalle on mahdollista saapua myös vesitse jo nyt, mutta sen lisäksi lähistölle on suunnitteilla myös uusi venesatama.

Kehittäminen

Sattmarkin alue on jo tällä hetkellä yksi suosituimmista ja helpoimmin saavutettavista matkailukohteista Kanta-Paraisten alueella. Siksi Sattmarkin reitistön kehittämistä pyrittiin lähestymään nimenomaan alueen matkailullisen profiilin nostamisen kautta. Parhaassa tapauksessa alueesta on mahdollisuus luoda *outdoors*- palvelujen keskus, joka houkuttelee paikalle matkailijoita eri vuodenaikoina niin lähialueilta, kotimaasta kuin kauempaakin.

Sattmarkin torppa on reitistön luonteva solmukohta, johon myös alueen mahdollinen tuleva liiketoiminta jatkossa keskittyy. Sattmarkilla on jo nyt valmiina monia ulkoilijoiden tarvitsemia palveluja, kuten puucee, ravintolapalvelut, juomavesi ja jätehuolto. Palvelut ovat yhteisiä niin ulkoiluaktiviteettien harrastajille kuin muillekin Sattmarkin alueen asiakkaille.

Stortervolandetilla ekologisin periaattein toimiva *Villa Apollo* ja sekä Stormälön puolella kokous- ja juhlapalveluja tarjoava *Villa Reuter* saattaisivat niin ikään saada Sattmarkin vetovoimaisuuden lisääntymisestä synergiaetua. Muutoinkin kaikenlainen alueen matkailuyrittäjien välinen yhteistyö on toivottua. Laajan palvelu- ja matkailutuotevalikoiman tukemana Sattmarkista saattaisi parhaassa tapauksessa muodostua Kanta-Paraisten luontoaktiviteettipalvelujen ydin.

Sattmarkin reitistöjen laajuus ja kohteen pitkä ekomatkailuhistoria tarjosivat hyvät lähtökohdat uusien reitistöteemojen ideoimiseen. Kehittämisteemoiksi valittiin neljä ulottuvuutta, jotka ovat seuraavat: 1) *Monikäyttöreitti maastopyöräilijöille ja patikoijille*, 2) *Menneisyys näkyväksi*, 3) *Nottimaa - Knotteland* sekä 4) *Potentiaalisia parkkipaikkoja ja nähtävyyksiä*. Seuraavaksi käydään läpi näihin ulottuvuuksiin liittyviä ideoita.

1) Monikäyttöreitti maastopyöräilijöille ja patikoijille

Etelä-Suomen lumettomat ja jäättömät talvet ovat saaneet ulkoilevat ihmiset etsimään uudenlaisia ulkoliikuntamuotoja. Etenkin maastopyöräilyharrastus on viime vuosina kasvanut voimakkaasti ja laji lisää suosiotaan koko ajan. Maastopyöräily on jokamiehenoikeuksien mukaan sallittu samalla tavoin kuin muukin luonnossa liikkuminen. Merkityt reitit houkuttelevat lajin pariin myös uusia ja satunnaisia lajin harrastajia. Patikoinnin lisäksi myös maastopyöräilijöille suunnattu monikäyttöreitti parantaisi paikallisten ihmisten ulkoliikunnan harrastusmahdollisuuksia ja houkuttelisi alueelle myös uudenlaista asiakaskuntaa - vieläpä vilkkaan kesäsesongin ulkopuolella.

Kuva 36. Maastopyöräily on laji, jota harrastetaan ympärivuotisesti. Vähälumisina talvina se on hauska ja vauhdikas tapa liikkua luonnossa. Suomessa laji on muovautunut useimmiten metsäpyöräilyksi, jossa poljetaan keskittyneesti ja usein varsin maltillisilla nopeuksilla tavanomaisilla metsäpoluilla. Maaston epätasaisuuden ja vaihtelevuuden aiheuttamat haasteet ovat osa lajin hoitoa. Maastopyöräily on lajina sosiaalista. Useimmiten pyöräillään joko perheen tai kavereiden seurassa. Välillä pysähdytään hengähtämään ja vaikkapa grillaamaan tai nauttimaan evästä (Räsänen 2014, 22-23.).

Monikäyttöreitti tulee merkitä selkeästi, jotta kaikki reitillä liikkujat tietävät siellä liikkuvan ihmisiä eri nopeuksilla. Myös kulkusuuntien rajoittaminen ainakin pyöräilyn osalta lienee järkevää. Nopeammin liikkuvia pyöräilijöitä tulee myös ohjata huomaavaisuuteen muita reitillä liikkujia kohtaan. Myös koirienulkoiluttajien tulee olla tietoisia reitillä liikkuvista maastopyöräistä.

Maastopyöräily on dynaaminen laji. Pyörät keikkuvat, ja vaativat ympärilleen tilaa enemmän kuin patikoijat. Suorassa oleva pyörä vaatii sivusuunnassa tilaa vähintään metrin ja riittävä korkeuskin on noin 2,5 m. Tämän takia maastopyöräreittien varrelta tulee usein raivata hieman oksia ja toisinaan myös puita, jotta reitillä on riittävästi tilaa pyöräilylle (Räsänen 2014, 22-23.).

Maastopyöräilyssä kulumiselle herkimpiä kohtia ovat usein ojien ja purojen ylitykset sekä kosteat ja suomaiset kohdat. Jotta kuraantunutta kohtaa ei lähdetä kiertämään, on polkua syytä vahvistaa soraamalla tai pitkostamalla siten, että reitistön polkumaisuus yhä säilytetään. Kaikkein kivikkoisimmat kallioalueet eivät välttämättä sovellu maastopyöräilyyn. (Räsänen 2014, 22-23.). Jyrkät kohdat ovat myös herkkiä kulumiselle, jolloin jouduttaneen pohtimaan vaihtoehtoisia kulkureittejä pyöräilijöitä varten. Näihin kaikkiin jyrkimpiin kohtiin voisi kallioiden liukkaiden vuoksi olla lisäksi järkevää pingottaa patikoijia varten köysi turvallisen liikkumisen varmistamiseksi. Liukkaudesta olisi myös syytä varoittaa asianmukaisesti poluille liikkumaan saapuvia.

Jotta maastopyöräilyaktiviteettitoiminta lähtisi Sattmarkin alueella kunnolla käyntiin, edellyttää se myös polkupyörien vuokrausmahdollisuutta alueella. Laji on Suomessa vielä varsin uusi ja viehättää kaikenikäisiä, joten kokeilunhaluisia asiakkaita todennäköisesti löytyisi. Myös osaavaa opastusta maastopyöräilyn saloihin tultaneen reitistöllä tulevaisuudessa tarvitsemaan. Maastopyörien vuokraus voitaisiin myös yhdistää esimerkiksi kanootti- ja retkipyörävuokraukseen sekä opastustoimintaan. Sattmarkiltahan on varsin sopiva melontamatka esimerkiksi Långholmenille. Vuokraus- ja ohjelmapalvelukeskuksen luonteva sijainti olisi Sattmarkin torpan läheisyydessä.

2) Menneisyys näkyväksi

Maastossa tapahtuvassa opastuksessa olisi hyvä nostaa esille alueen rikas kulttuuriperintö. Alueen menneisyydessä ja rakennusperinnössä on mistä ammentaa. Etenkin Lofsdalin kartanoon liittyvä historia sekä alueelta löytyvät muinaismuistot olisi järkevää nostaa näkyviksi niin fyysisesti maastossa kuin opastuksessakin. Tässä voidaan toimia yhteistyössä niin Museoviraston, Varsinais-Suomen maakuntamuseon kuin käynnissä olevien kulttuuriympäristö-temaisten hankkeidenkin kanssa,

Reitin varrella on tarvetta laavupaikalle, jota patikoijat ja maastopyöräilijät voisivat retkellään hyödyntää. Matkailun edistämisen näkökulmasta tarkasteltuna olisi tällainen kohde hienoa toteuttaa tavanomaista kunniahimoisemmin perinteisiä rakennusmenetelmiä ja -tapoja hyödyntäen. Esimerkiksi Askaisten Livonsaaren yhteisökylässä sekä Rosalan viikinkikylässä Hiittisissä on tämäntyyppisiä rakenteita hyödynnetty varsin onnistuneesti.

Helposti huollettavissa oleva paikka muinaislaavulle voisi löytyä Kummelbergin jättimäisen pronssikautisen hautaröykkiön läheisyydestä, jolloin asiakkaiden kokemus alueen ikiaikaisesta historiasta vahvistuisi. Mahdolliset muinaismuistoalueiden läheisyyteen kohdistuvat toimenpiteet tulee kuitenkin toteuttaa laadittujen suunnitelmien mukaisesti tiiviissä yhteistyössä alan viranomastahojen kanssa. Myös Sattmarkin torpan läheisyyteen voisi mahdollista luoda muinaisuuteen viittaavia uudenlaisia majoitusvaihtoehtoja, kuten esimerkiksi turvekammi, luksuslaavu, jurtta tai kota.

Ihmisen muinaisesta menneisyydestä viestivä ympäristö kiehtoo asiakkaiden mielikuvitusta ja vahvistaa aitouden kokemusta. Hyvin toteutettuna kokonaisuutena panostus tarjoasi toteuttamislustan myös muinaishistoriaa hyödyntäville ohjelmapalveluille. Paikallisista raaka-aineista tulen ääressä valmistettava ruoka, muinaiset rooliasut, kertomukset ja tarinat sekä musisointiesitykset vetoisivat moneen tämän päivän elämyshakuiseen kuluttajaan. Muinaisuuden kokemukset voitaisiin paketoita kokonaisvaltaisiksi, elämyksellisiksi matkailutuotteiksi sisältäen niin teemaan sopivan majoituksen, ohjelmapalvelut kuin ruoankin.

Myös paikallista lähihistoriaa voisi Sattmarkin alueella nostaa esille kertomalla asikkaille eri keinoin torpan tarinaa. Pienimuotoisten perinteitä vaalivien tapahtumien ja torpan ympäristön kohentamisen avulla voitaisiin torpan historiaa tuotteistaa asikkaille elämyksellisenä ja helposti lähestyttävänä kokonaisuutena. Rannassa sijainneen vanhan kyläkeinun kunnostaminen ja uudelleen käyttöönotto toisi monille nostalgisia muistoja mieleen. Lumisina talvina voisi alueella kokeilumielessä järjestää talviriehan. Mäenlasku vanhanaikaisilla puukelkoilla, hernekeitto ja laskiaispullakahvit voisivat hyvinkin houkuttaa lähiseudun perheitä nauttimaan torpan perinteisestä tunnelmasta. Torpan ympäristö soveltuisi mitä parhaiten myös perinteisten joulu- tai sadonkorjuumarkkinoiden järjestämiseen.

3) *Nottimaa - Knotteland*

Tällä hetkellä Sattmarkin torpan välittömässä läheisyydessä sijaitsee lapsille suunnattu seikkailullinen Robinsonpolku. Nykyisen polun toimintapisteet alkavat olla valitettavan heikkokuntoisia ja kaipaavat uudistamista. Idea lapsille suunnatusta toiminnallisesta polusta on hieno, ja perinnettä olisi alueella ehdottomasti syytä jossain muodossa myös jatkaa.

Nottimaa- eli *Knotteland*-tarinat ja musiikki ovat syntyneet Turunmaan saaristossa ja ne ovat *Hans Ahlstrandin* taiteellista käsialaa. Tarina on ikään kuin valmiiksi kirjoitettu polun muotoon ja ne sisältävät myös valmiiksi sävelletyn, sanoitetun ja tuotetun musiikin.

mahdollista itse pumpata vettä juodakseen. Paikalle voisi sijoittaa myös opastustaulun, jossa kerrotaan esimerkiksi kyseisen kaivon tarina sekä vaikkapa pohjaveden muodostumisesta yleisemminkin. Tällä hetkellä kyseisellä paikalla sijaitsee kyltti, jonka mukaan kaivon vedenlaatu on tutkittu viimeksi vuonna 2008.

Toinen mahdollinen parkkipaikka sijaitsee myöskin reitistön puolivälin paikkeilla Vånontien varrella, Bäckdalin alueella. Maa-alue on Paraisten kaupungin omistama, ja osa siitä kuuluu Natura-aluekokonaisuuteen *Paraisten kalliot*. Parkkipaikaksi soveltuva alue sijaitsee kalliosaarekkeen kupeessa sijaitsevalla pellolla, johon kulkee myös suora yhteys Vånontieltä ojan yli.

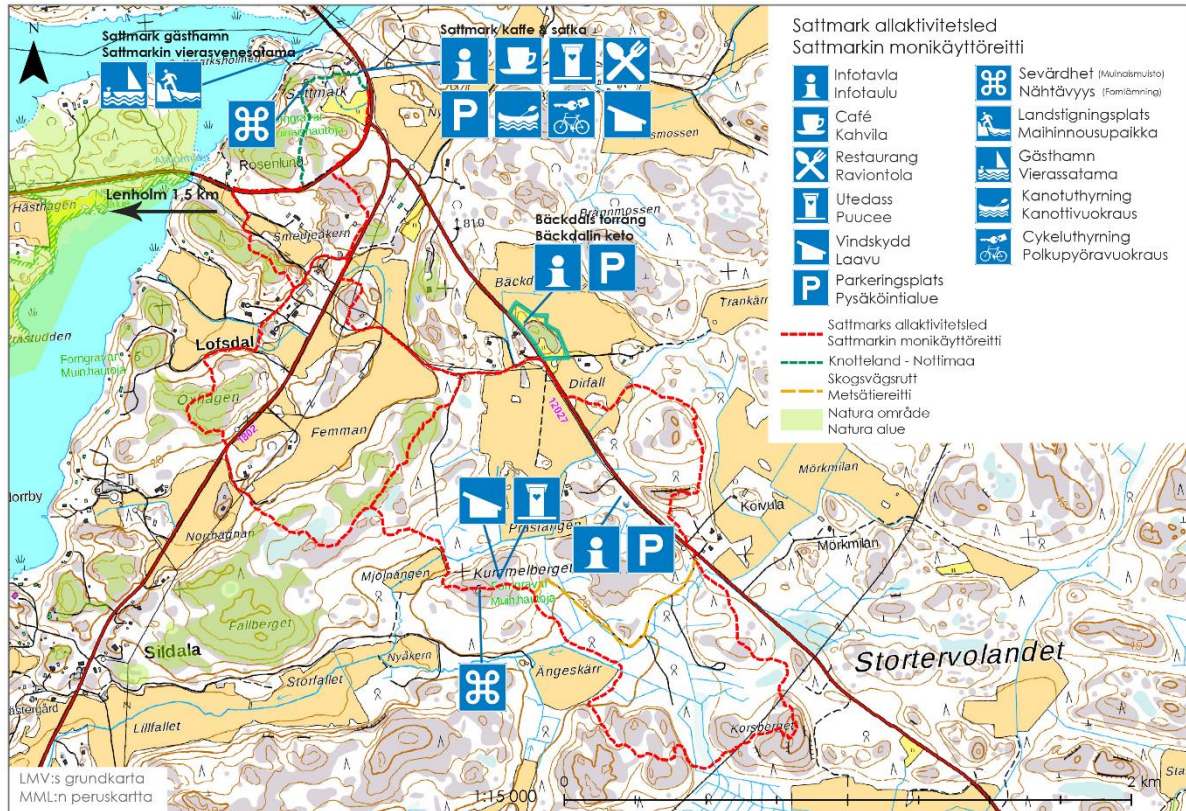

Kuva 38. Bäckdalin kallioalueella sinnittelee yhä joitain ketolajeja runsaasta heinittymisestä ja sammaloitumisesta huolimatta. Hoidettuna alueesta tulisi hieno maisemallinen yksityiskohta ja helposti saavutettava, lajirikas kohde luonnosta kiinnostuneille ihmisille.

Marraskuussa 2017 tehdyn erittäin pikaisen maastokäynnin perusteella havaittiin, että voimakkaasta heinittymisestä ja sammaloitumisesta huolimatta sinnittelee Bäckdalin kallioisella saarekkeella yhä joitain kedoille tyypillisiä lajeja, kuten orvokkia, ahomansikkaa, keltamaksaruohoa, ahosuolaheinää ja hopeahanhikkia. Voidaan olettaa, että alueelta saattaisi kesäaikaan löytyä myös ketojen huomionarvoisia lajeja.

Bäckdalin kallioalueen ketokasvillisuuden nykytila tulisi selvittää tarkemmin ja alueelle kannattaisi mahdollisesti laatia myös hoitosuunnitelma yhteistyössä ELY-keskuksen kanssa. Alueen ominaispiirteistä johtuen etenkin isomaksaruohon olemassaolo ja säilyminen tulee huomioida alueen hoitosuunnitelmaa laadittaessa. Osa kallioisesta saarekkeesta on Natura-aluetta, joten alueen hoitaminen edellyttää asianmukaisten ilmoitusten laatimista ELY-keskukseen. Alueen kunnostus ja hoito olisi jatkossa järkevintä toteuttaa oppilaitosyhteistyönä.

Kunnostustoimenpiteiden jälkeen voisi kallioalue olla helposti saavutettavissa oleva, kiinnostava ja lajirikas luonnonnähtävyys Sattmarkin polkujen samoilijoille.

Kartta 11. Karttamuotoinen visio Sattmarkin Outdoors-keskuksen toteuttamiseksi

Lehtojen ja lintujen Lenholmen

Lenholmen on melko tunnettu luontoalue näkyvällä paikalla Saaristotien varressa. Alueelle on matkaa Paraisten Malmilta noin 10 km ja Sattmarkin torpalta kaksi kilometriä. Se on tunnettu kohde niin paraislaisten, matkailijoiden kuin lintuharrastajienkin keskuudessa.

Lenholmen on Paraisten tunnetuimpia luontokohteita. Tietoa alueesta löytyy muun muassa Paraisten kaupungin internetsivuilta sekä *Saaristo.org*-, *Retkipaikka.fi*- ja *luontoon.fi*-palveluista. Luonnonsuojelualueella on myös geokätkö.

Kuva 39. Vasemmalta oikealle. 1&2) Parkkipaikan vieressä on isokokoinen opastustaulukokonaisuus ja viitoitus maastoon. 3) Maastossa retkeilijöitä ohjataan puisten polkumerkintöjen avulla eteenpäin. Maasto on tasaista ja helppokulkuista.

Lenholmenin luonnonsuojelualue on 36 hehtaarin laajuinen. Alueesta viisi hehtaaria on valtion omistamaa lehtojen suojelualueutta ja loput on yksityisomistuksessa. Lenholmenissa on monimuotoista luontoa. Alueella on perinnemaisemia, lehtoja ja rantaniittyjä. Luontoalueella kiertää vajaan kahden kilometrin pituinen luontopolku, jolta poistuminen on kielletty 15.4.-30.6. Kesäisin alueella laiduntaa lehmiä (Metsähallitus 2017.).

Lenholmenin luontopolun alussa on hyväkuntoinen parkkipaikka, jonne mahtuu vaivattomasti useita autoja. Parkkipaikalta on viitoitus polulle. Reitin alussa sijaitsee isokokoinen opastustaulukokonaisuus, joka ei tämänhetkisessä asussaan juurikaan houkuttele vierailemaan alueella. Maasto Lenholmenissa on tasaista ja helppokulkuista. Toisinaan retkeilijä joutuu ylittämään laidunaidat rappusia pitkin.

Kuva 40. Lenholmenin luontopolun varrella olevat opastuskyltit ovat tulleet elinkaarensa päähän.

Alkumatkasta reitti on merkitty selkeästi maastoon puisin käpy-teemaisiin merkein. Osassa reittiä merkinnät näyttäisivät kuitenkin olevan puutteelliset. Lenholmenin luontopolulla on esitellään opastuskylttien avulla alueen monimuotoista luontoa. Kyltit ovat peräisin 1990-luvulta ja niiden kunto on tällä hetkellä valitettavan heikko. Luontopolun varrella sijaitsevalta levähdyspaikalta löytyvät kuitenkin retkeilijöiden käyttöön tarkoitetut puucee ja pöytäryhmä, jotka kumpikin ovat sangen hyväkuntoisia.

Kuva 41. Vasemmalta oikealle 1&3) Lenholmenin levähdyspaikalla on puucee ja pöytäryhmä ja 2) Komeat vanhat tammet ovat tunnusomaisia Lenholmenin alueelle.

Maisemallisesti Lenholmenin vahvuuksia ovat harvinaiset tammihaat ja meren läheisyys. Lisäksi luontopolun varrella sijaitsevasta lintutornista on vaikuttava näköala kohti Mattholmsfladaa.

Alueen lintulajisto on runsas ja edustava, joten torni on varsin suosittu kohde lintuharrastajien keskuudessa. Rannan ruovikkoa niitetään kesäisin vapaaehtoisvoimin.

Kehittäminen

Lenholmen on jo tällä hetkellä hyvin tunnettu luontokohde Saaristotien varrella ja kohteesta löytyy helposti tietoa myös internetin välityksellä. Alueen parkkipaikka on riittävän iso ja hyväkuntoinen.

Lenholmenin viitoitus, opastuskyltit ja reittimerkinnät tulisi uudistaa. Sattmarkin torpalta olisi järkevää viitoittaa kevyen liikenteen reitti kohti Lenholmenin luontopolkua. Itse polun varrelta löytyvät opastamiseen käytetyt rakenteet olisi puolestaan syytä purkaa ja käsitellä syntyvä jätemateriaali asianmukaisesti.

Alueen virkistyskäytön kannalta on tärkeintä, että retkeilijät löytävät vaivatta oikean reitin ja osaavat toimia vastuullisesti. Koko reitti tuleekin jatkossa merkitä maastoon niin selkeästi, että retkeilijät voivat edetä poluilla vaivattomasti. Lisäksi parkki- ja levähdyspaikoille sijoitettavien opaskylttien tulisi kohteliaasti ohjata retkeilijöitä turvalliseen, roskattomaan ja huomaavaiseen retkeilyyn. Kansainvälisten matkailijoiden vuoksi tulee kokonaisuus toteuttaa myös usealla kielellä.

Lenholmenin levähdyspaikalla sijaitsevat puucee ja pöytäryhmä ovat yhä varsin käyttökelpoiset. Hatullinen grillausmahdollisuus saattaisi olla retkeilijöille mieluisa lisä kohteen palvelutarjontaan. Grillipaikan huolto sujuisi käytännössä melko vaivattomasti levähdyspaikalle johtavaa kärrypolkua pitkin. Myös esteettömän ratkaisun toteuttamismahdollisuuksia kannattaisi tässä yhteydessä arvioida.

Lisäksi Lenholmenin alueella on myös paljon lahoavaa puustoa, jonka asemaa ja kuntoa olisi hyvä tarkkailla säännöllisesti niin retkeilijöiden kuin laiduneläintenkin turvallisuuden varmistamiseksi.

Kartta 12. Lenholmenin luontopolku

Aarniometsien Granvik - Ensiluokkaisia luontoelämyksiä perintömetsissä

Granvikin perintömetsät sijaitsevat Stortervolandetin eteläpuolella, noin 18 kilometrin päässä Paraisten Malmilta. Alue on Metsähallituksen luontopalvelujen hallinnassa. Granvikin aarniometsät on useimmille paraislaisille luonnonharrastajille tuttuja, mutta ”ulkopuolelta saapuvan” ei ole helppoa löytää niistä tietoa. Internetissä alueesta kerrotaan jonkin verran *Metsonpolku* –palvelussa, mutta käytännössä retkeilijän on silloinkin etukäteen tiedettävä mitä on etsimässä. Maastossa ei niin ikään ole minkäänlaisia reitille ohjaavia merkintöjä.

Alueelle saapuvat retkeilijät ovat perinteisesti hyödyntäneet Granvikintien eteläpäässä sijaitsevaa parkkipaikkaa. Se on kuitenkin tarkoitettu yhteysalusliikenteen käyttäjille ja on kesäaikaan useimmiten täynnä.

Kuva 42. Granvikin aarnialue on luonnon monimuotoisuuden aarreaitta.

Granvikissa ei ole tehty metsänhoidollisia toimenpiteitä 50-100 vuoteen, joten luonnon monimuotoisuus on alueella korkea. Perintömetsästä löytyy muun muassa kallioisia männikköjä, korpia, tervaleppävaltaisia luhtia, rämeitä, jonkin verran lehtoja sekä runsaasti lahoppuuta. Myös lukuisat uhanalaiset linnut, sienet ja sammalet elävät alueella. Granvikin metsät kuuluvat luontoarvojensa vuoksi METSO-suojeluohjelmaan (Metsonpolku 2017.).

Alueen eteläosissa on jo valmiiksi maastoon piirtynyt polkuverkosto, joka on pääosin helppokulkuista. Polut kulkevat paikoin soistuvalla maaperällä, joten ne saattavat olla kosteimpina vuodenaikoina hieman vetisiä. Siellä täällä näkyy myös polun yli kaatuneita puita. Granvikissa ei

käytännössä ole havaittavissa ihmistoiminnasta aiheutuvaa melua. Retkeilijän on mahdollista nauttia alueella luonnonrauhasta ja erämaisyyden kokemuksesta.

Kuva 43. Vasemmalta oikealle 1) Polkujen yli on kaatunut siellä täällä puita, 2) Kosteus saattaa olla paikoin ongelma Granvikin poluilla ja 3) Toisinaan kallioinen maasto tarjoaa kulkijalle haastetta.

Yhteysaluslaiturin parkkipaikan välittömästä läheisyydestä lähtee selkeä jotos kohti Trappbergetin näköalapaikkaa. Itse näköalapaikalle pääseminen vaatii hieman kiipeämistä kallioilla, mutta maksaa vaivan. Huima panoraamamaisema on todella mieleenpainuva. Trappbergetiltä voi retkeilijä jatkaa patikointia jo olemassa olevaa polkua pitkin kohti pohjoista. Selkeästi maastoon tallautunut polku kulkee lyhyen matkaa yksityisomistuksessa olevan talousmetsän läpi metsätielle, joka palauttaa retkeilijän takaisin Granvikintielle.

Kuva 44. Vasemmalta oikealle: 1&3) Granvikin alueen eteläpuolella kulkee retkeilijöiden aikaansaamaa selkeää polkuverkostoa, 2) Granvikin ranta-alue on pääosin melko kivikkoista ja ruovikoitunutta.

Granvikin perintömetsäalueen itä- ja pohjoispuolella polkuverkosto on varsin heikko tai polkuja ei löydy maastosta lainkaan. Kallionjyrkänteet, kivikot ja suoalueet rajoittavat varsin tehokkaasti vaivatonta liikkumista alueella, joten sen virkistyskäyttö lienee siksi jäänyt hieman vähemmälle. Granvikin perintömetsäalueeseen kuuluu rantaa, joka pikaisesti tarkasteltuna näyttäisi olevan varsin kivikkoista ja ruovikoitunutta.

Kehittäminen

Granvikin luontoreitin kehittämisestä hyötyisivät ensisijaisesti paikalliset asukkaat, joiden virkistäytymismahdollisuudet kohenisivat parantuneiden retkeilymahdollisuuksien seurauksena. Alue tarjoaa olosuhteissamme harvinaislaatuisten mahdollisuuden nauttia samoilusta aarniometsässä, mikä houkuttelisi reitille luonnonrauhaa etsiviä matkailijoita varmasti kauempaakin.

Retkeilyreitin käyttäjiä varten pitäisi rakentaa oma parkkipaikka. Tähän tarkoitukseen soveltuva alue löytyy kaupungin omistamalta maalta Granvikin yhteysaluslaiturin länsipuolelta. Parkkipaikalle tulisi pystyttää infopiste, jossa kerrotaan lyhyesti alueesta ja ohjataan kävijöitä vastuulliseen retkeilyyn. Parkkipaikalta tulisi olla myös selkeä viitoitus luontoreitille.

Granvikin alueelle laadittiin alustava reittiluonnos, jossa pyrittiin mahdollisimman pitkälle hyödyntämään alueella jo olemassa olevaa polustoa. Suunniteltu rengasreitti kulkee monipuolisissa maasto-olosuhteissa rannan, Trappbergetin näköalapaikan, rehevien aarniometsien ja karujen kalliomännikköjen läpi.

Reitin varrella olevat kosteat kohdat vaativat kestäväyttämistä. Ne tulisi mahdollisesti pinnoittaa tai pitkostaa. Miellyttävä kulku Trappbergetin näköalapaikalle edellyttäne rappusten rakentamista. Reitin jyrkimpiin kohtiin voidaan kulkijoiden turvaksi kiinnittää lisäksi köysi. Myös polun yli kaatuneet puut tulee turvallisuussyistä poistaa.

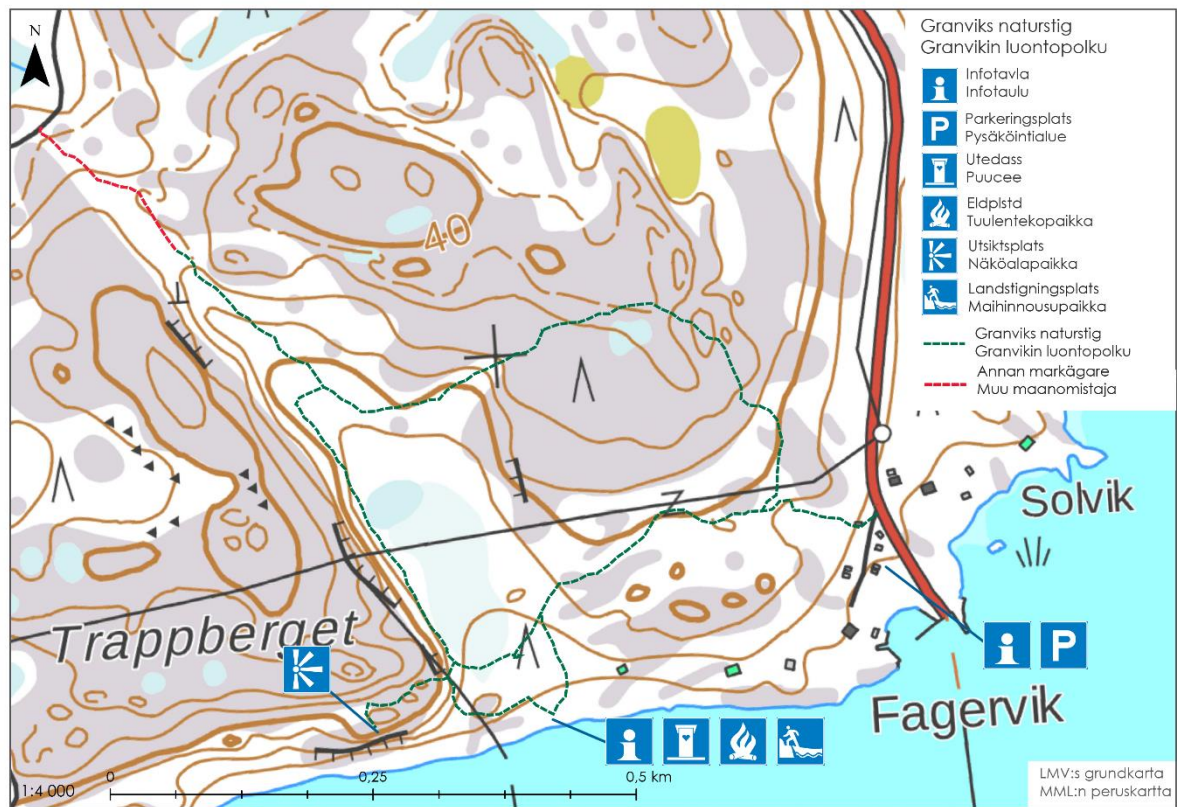

Kuva 45. Vasemmalta oikealle 1) Aarniometsät ovat Granvikin vahvuus, 2) Trappbergetiltä avautuu upea saaristopanoraama ja 3) Grillipaikka on paloturvallisuussyistä järkevää sijoittaa rannan tuntumaan.

Granvikin ranta-alueelle suunniteltiin rakennettavaksi grillaus- ja levähdyspaikka, jonka välittämään yhteyteen on tarkoitus pystyttää puucee. Lisäksi alueelle olisi syytä järjestää myös luonteva maihinnousupaikka kanooteille, sillä suunniteltu palveluvarustus tukee myös melojien tarpeita.

Granvikin perintömetsään kunnianhimoisesti toteutetulla luontoreitillä voisi olla potentiaalia lähes *premium* -tason retkeilykohteeksi. Ihmistoiminnasta aiheutuva melu ei juuri häiritse alueella samoilijaa ja vehreät aarniometsätkin vahvistavat koskemattoman luonnon tuntua.

Premium-tason reitit ovat tyypillisesti alle viiden kilometrin pituisia ja niiden retkeilyrakenteet ovat huoliteltuja. Ensiluokkaisilla luontoreiteillä myös kohteen huollon tulee olla moitteetonta. Granvikin perintömetsistä voisi hyvällä syyllä kehkeytyä eräs maakunnan vetovoimaisimmista luontomatkailukohteista, jos alueella jatkossa panostetaan reitin laadukkaaseen toteutukseen ja pitkäjänteiseen huoltoon.

Kartta 13. Visio Granvikin luontoreitistä.

Vepo – Saaristomeren komein laavupaikka ja ympäristöäidetta ihmemaassa

Vepo metsä on Nordkalkin omistuksessa oleva alue, jonka välittömässä läheisyydessä sijaitsee omakotitaloasutusta, muutama loma-asunto sekä golfkenttä. Alue on kaavoitettu virkistys- ja metsätaloustaloustalouteen. Vepo alueella on meidän oloissamme varsin suuret korkeusvaihtelut, mikä vaikeuttaa yleisesti ottaen maastossa liikkumista. Alueen länsiosissa on toteutettu joitain vuosia sitten hakkuita. Siellä maasto on risukkoista, kosteaa ja vaikeakulkuista, eikä maisema houkuttelee nykyasussaan retkeilemään.

Kuva 46. Vepo länsiosa on kosteaa ja hakkuutöiden jäljiltä yhä risukkoista aluetta, jossa virkistyskäytön toteuttaminen olisi kovan työn takana.

Järkevin paikka retken aloittamiselle lienee tällä hetkellä Vepo kaupunginosassa sijaitseva pinnoitettu levike Vepoberget-kadun päässä. Paikalta nousevat raput kallion yli metsään, ohittaen viereisen omakotitalotontin. Polku on merkitty myös Maanmittauslaitoksen peruskarttaan.

Ennen Vepo kallioille nousua reitti on monin paikoin hyvin kostea ja suomalaisen upottava. Inventoinnit Vepossa tehtiin tosin marras-joulukuussa 2017, jolloin oli yleisesti ottaen hyvin kosteaa. Paikalliselta, alueen hyvin tunnevalta asukkaalta saatiin kuitenkin vahvistus siitä, että nykyinen alavalla maalla kulkeva reitti on kostea myös kuivempina vuodenaikoina.

Kuva 47. Vasemmalta oikealle: 1) Vepoberget-kadun päässä sijaitsevat porrasaskelmat johdattavat kulkijan Vepon metsiin, 2) Eräs potentiaalinen parkkipaikka sijaitsee alueen läpi kulkevan Svinön huvilatien varressa. Sen käyttöönotto vaatisi jonkin verran maanrakennustyötä ja 3) Vepon metsistä löytyy sieltä täältä jätteitä, jotka olisi hyvä kerätä pois.

Alueelta löytyy harvojen paraislaistenkaan tuntema muistokivi, joka kertoo nykyisille sukupolville vuosikymmeniä sitten lohduttomasti päättyneestä rakkaustarinasta. Gretelin ja Einon muistokivi on pystytetty kahden toisiinsa rakastuneen nuoren muistolle. Tarina kertoo, että nuorten rakastavaisten suvut olivat pitäneet nuorten suhdetta sopimattomana. Eino ja Gretel olivat siksi menneet yhteistuumin Vepoon ja riistäneet hengen itseltään. Tämän takia paikalla seisoo yhä murheellisesti päättyneen rakkaustarinan muistoksi kivi, johon näiden onnettomien rakastavaisten nimet on kaiverrettu.

Kuva 48. Alavilla mailla polut vaativat joko kestäväyttämistä pitkospuin tai sorastaen. Osa reitistä kulkee ajouralla, joka tulisi siistiä. Polkujen toteuttaminen tulee todennäköisesti vaatimaan jonkin verran oksien ja kaatuneiden puiden raivaustöitä.

Kuva 49. Vasemmalta oikealle: 1) Einon ja Gretelin murheellisesti päättyneen rakkaustarinan muistokivi, 2) Näköala Vårdkasbergetiltä on lyömättömän hieno ja 3) Vepon kallioiden maisema on luonnostaan avara ja puistomainen.

Muistokiven kohdalta lähdetään vähitellen kipuamaan Vepon korkeille kallioille. Se todellakin maksaa vaivan, sillä Vårdkasbergetilla kulkijaa odottaa suorastaan hätkähdyttävän komea näköala yli Paraisten. Avara maisema lukeutuu yhtään vähättelemättä Saaristomeren hienoimpiin. Ylhäältä korkeudesta pystyy näkemään niin Paraisten Malmille, Norrbyhyn, Valoniemeen, Norrbyholmenille kuin Turkuunkin asti.

Ihmisen muinaisuus on läsnä myös Vepossa. Korkeutensa ja keskeisen sijaintinsa vuoksi vuori lieenee vanha merkkitulipaikka, mihin viittaa sen nimessä esiintyvä sanakin, *vårdkase*, merkkituli. Paikka on nähtävyys jo sellaisenaan.

Kehittäminen

Keskeisen sijaintinsa vuoksi Vepon alue sopii etenkin paikallisten ihmisten retkeilykohteeksi, mutta nähtävyytenä se on toki sopiva myös läheltä ja kaukaa saapuville matkailijoille. Vepon alueen virkistyskäytön edistäminen edellyttää jonkin verran retkeilyyn liittyvien rakenteiden toteuttamista.

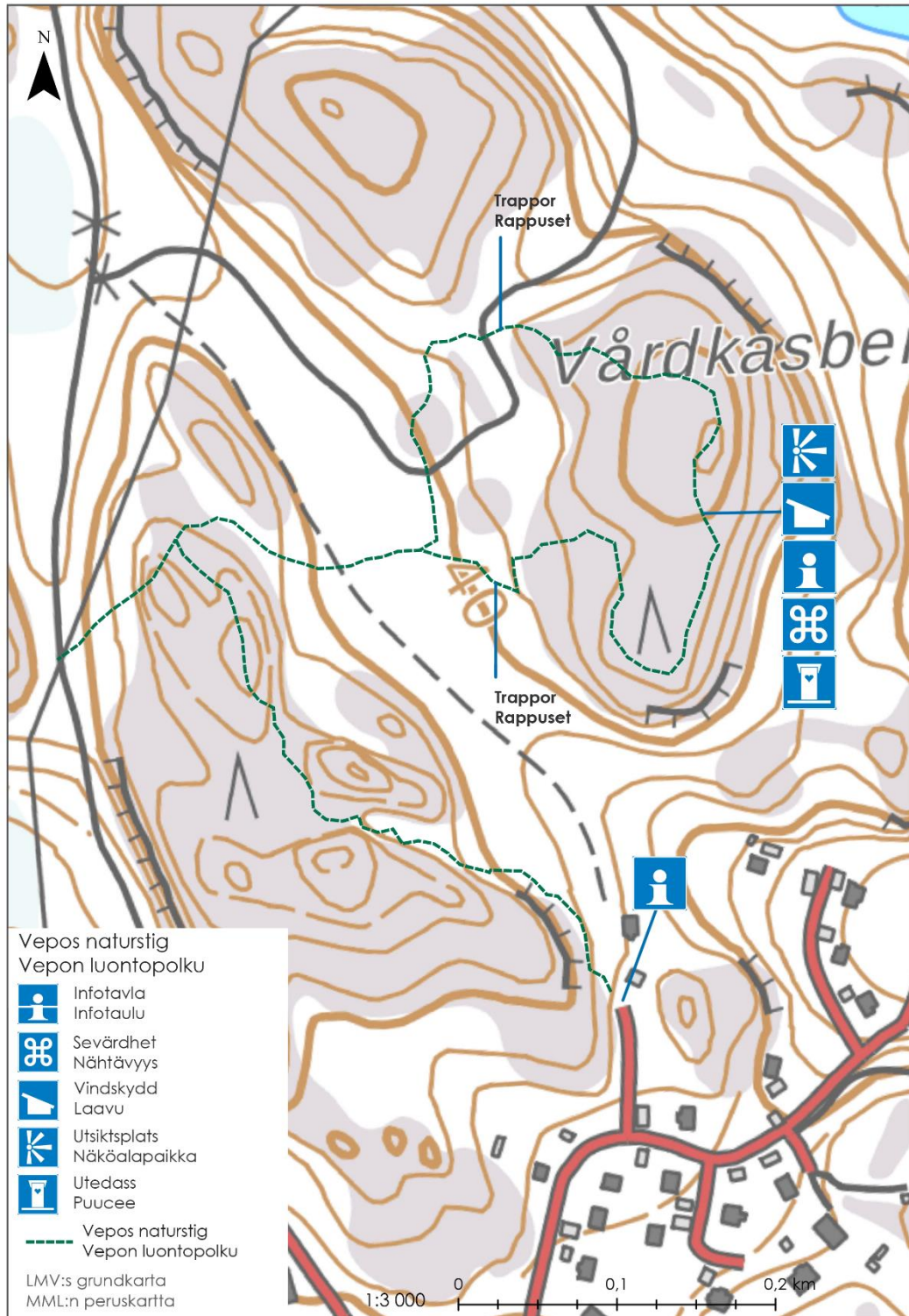
Alueen saavutettavuuden parantamiseksi tulisi reitin alussa olla selkeästi merkityt parkkipaikat, opastaulut sekä viitoitukset reitille Paraisten Malmilta asti. Ojien ylityksiin tarvitaan myös joitain siltoja ja korkeille kallioille pääsy edellyttää ainakin kaksien vahvatekoisten rappusten rakentamista. Alueelle leimallisista jyrkistä ja liukkaista kallioista tulee varoittaa retkeilijöitä asianmukaisella tavalla.

Vepoberget-kadulta lähtevä reitti voisi märkyyteen taipuvaisen maaperän ja reitin elämyksellisyyden kohentamisen vuoksi olla järkevää siirtää kulkemaan kalliojyrkänteen alapuolelle, olemassaolevan polun länsipuolelle. Se tosin vaatinee jonkin verran raivaustyötä maastossa. Ennen Vepon kallioille nousua on alkuperäinen polku kuitenkin monin paikoin hyvin kostea ja vaatisi joka tapauksessa kunnollista kestäväyttämistä. Miellyttävästi kuljettavan reitin rakentaminen alueelle tulee joka tapauksessa vaatimaan jonkin verran panostuksia riippumatta siitä, mikä linjaus halutaan reitille valita.

Myös muinaisten merkkitulien on aika palata takaisin Vårdkasbergetille. Korkeilla paikoilla sijaitsevat tulipaikat ovat yleisesti ottaen hyvin suosittuja ja houkuttelevat usein retkeilijöitä vierailuille pidempienkin välimatkojen takaa. Saaristomeren komeimmalla paikalla sijaitseva yleiseen käyttöön tarkoitettu laavu ei pelkästään kunnioittaisi alueen muinaishistoriaa, vaan tarjoaisi myös käyttäjilleen huikeita luontoelämyksiä.

Yleisen siisteyden ylläpitämiseksi laavun yhteyteen olisi järkevää rakentaa huomaamattomaan paikkaan myös puucee. Tulipaikan polttopuuhuolto tulee miettiä tarkasti etukäteen, jotta laavua ympäröivä puusto ei tulevaisuudessa vaurioidu. Alueen avarien näköalojen säilyttäminen saattaa joka tapauksessa edellyttää jonkin verran puuston varovaista maisemanhoidollista harventamista, jolloin olisi mahdollista saada myös jonkin verran raaka-ainetta laavun käyttäjien polttopuutarpeisiin.

Vårdkasbergetin jylhyyteen ja puistomaisen, avaran kalliometsän lomaan voisi soveltua jonkinlainen retkeilijöiden ajatuksia herättelevä patsaspuistona toteutettava ympäristötaideteosten kokoelma. Paraisten Malmin eräs matkailullisesti vetovoimaisimmista kohteista lienee *Salvador Dalí* -teemainen, surrealistinen taidenäyttely. Patsaspolku Vepossa voisi ehkä toimia jollakin tapaa kyseisen taidenäyttelyn vastinparina. Se voisi olla ikään kuin luontoon sovittettu paraislainen versio Liisa Ihmemaassa –sadusta. Taideteoksilla voisi olla samalla mahdollista ottaa kantaa johonkin yhteiskunnalliseen kysymykseen, tai niillä voisi olla jokin kytkös vaikkapa Paraisten historiaan tai johonkin muuhun kaupungissa sijaitsevaan nähtävyyteen.

Kartta 14. Ehdotus Vepos luontoreitiksi.

Patsaita voisi sovitella maastoon pikkuhiljaa vaikkapa yrityssponsoreiden tukemana tai erilaisen oppilaitosyhteistyön avulla. Teokset voisivat olla vaikka paraislaisen oppilaitoksen taide- ja kulttuuriopetukseen kytkeytyvän projektin lopputuotteita tai taidealan opiskelijoiden päättöitä. Kansalaisopistolla voitaisiin järjestää jokin teemakurssi, jonka aikana valmistetaan erilaisia tekniikoita hyödyntäen jokin alueelle sopiva taideteos. Patsaspuiston olisi myös oikeus olla myös hieman kotikutoinen ja itse tehdyn oloinen, jos niin halutaan. Joskus aitous kiinnostaa ihmisiä kaikkein eniten! Tämän raportin lopusta löytyvässä liitteessä esitellään esimerkinomaisesti minkä tyyppisiä ”hulluja” taideteoksia patsaspolulta voisi tulevaisuudessa ehkä löytyä.

Lisäksi Paraisille ollaan perustamassa vuosittain järjestettävää polkujuoksutapahtumaa. Reitin on tarkoitus kulkea myös Vepon alueella. Tapahtuman ja polkujuoksureitin toteutuessa voidaan myöhemmin miettiä keinoja laajentaa Vepon reitistöä entisestään. Vepon alueeseen kuuluu myös rantaa, jonka virkistyskäyttömahdollisuudet kannattaisi tässä yhteydessä ottaa niin ikään lähempään tarkasteluun.

Koupo – Reitit rauhoittumiselle

Koupon alue sijaitsee Älön saaren lounaisosassa. Paraisten Malmilta alueelle on matkaa vain toistakymmentä kilometriä. Paikallisen ympärivuotisen asutuksen ja loma-asutuksen lisäksi alueella sijaitsee Paraisten seurakuntayhtymän omistama Koupon leirikeskus sekä partiolaisten maja. Merkittävämpää matkailuliiketoimintaa ei saarella tällä hetkellä ole, joten seudun metsien virkistyskäytön edistäminen parantaisi lähinnä paikallisten asukkaiden ja Koupon leirikeskuksen käyttäjien retkeilymahdollisuuksia.

Inventoinnin avulla pyrittiin selvittämään virkistyskäyttömahdollisuuksien edistämistä ja saavutettavuuden parantamista ensisijaisesti Paraisten seurakuntayhtymän omistamilla mailla. Koupon maastosta löytyy jonkin verran valmiiksi tallaantunutta polkuverkostoa, joka näyttäisi olevan suhteellisen aktiivisessa käytössä. Metsät ovat pääsääntöisesti reheviä ja kauniita sekametsiä tai kuusikoita. Merkillepantavaa ihmistoiminnasta aiheutuvaa melua ei inventointiajankohtana lokakuussa 2017 juurikaan havaittu, joten alue soveltuisi mitä parhaiten metsissä samoiluun ja luonnonrauhasta nauttimiseen.

Kuva 50. Metsät ovat Koupon vahvuus. Kallioiset karut kankaat, rehevät kuusikot ja suomaiset lampareet ovat leimallisia alueelle.

Paraisten seurakuntayhtymän maanomistus on pirstoutunutta, minkä takia maastossa liikkuminen edellyttää kulkua myös muiden maanomistajien maiden läpi. Inventoinnin aikana selvitettiin kaksi potentiaalista polkureittiä Vitstenintieltä kohti seurakuntayhtymän omistamia maa-alueita.

Kuva 51. Koupon alueella on selkeää polkuverkostoa ja vehreitä metsiä. Polun varrelta saattaisi olla hieman tarpeen raivata sivuun joitain oksia tai muutama pienempi puu.

Pohjoisen puolella on Maanmittauslaitoksen peruskarttaan piirretty metsäpolku, joka kulkee joitain vuosia sitten hakatun alueen läpi. Aukea on tänä päivänä risukkoista ja osittain umpeenkasvanutta, joten eteneminen patikoiden on paikoin hyvin haastavaa. Jos polku seurakuntayhtymän maa-alueille suunniteltaisiin kulkemaan alueen pohjoispuolelta, olisi reitin elämyksellisyyden kannalta järkevää kiertää hakkuuaukea karttaan piirretyn alkuperäisen polun ohi. Sopivia reittivaihtoehtoja on jo osittain olemassa.

Kuva 52. Vasemmalta oikealle 1&2) Maanmittauslaitoksen peruskartalle merkitsemän reitin ympäristössä on toteutettu viime vuosina hakuita ja polku on paikoin umpeenkasvanut. Jos reitti on mahdollista tulevaisuudessa merkitä maastoon, kannattaisi se todennäköisesti ohjata kulkemaan kartalle hakkuualueen ulkopuolelle, 3) Merkityn reitin eteläpuolella maasto on esimerkiksi karua kallioista männikköä.

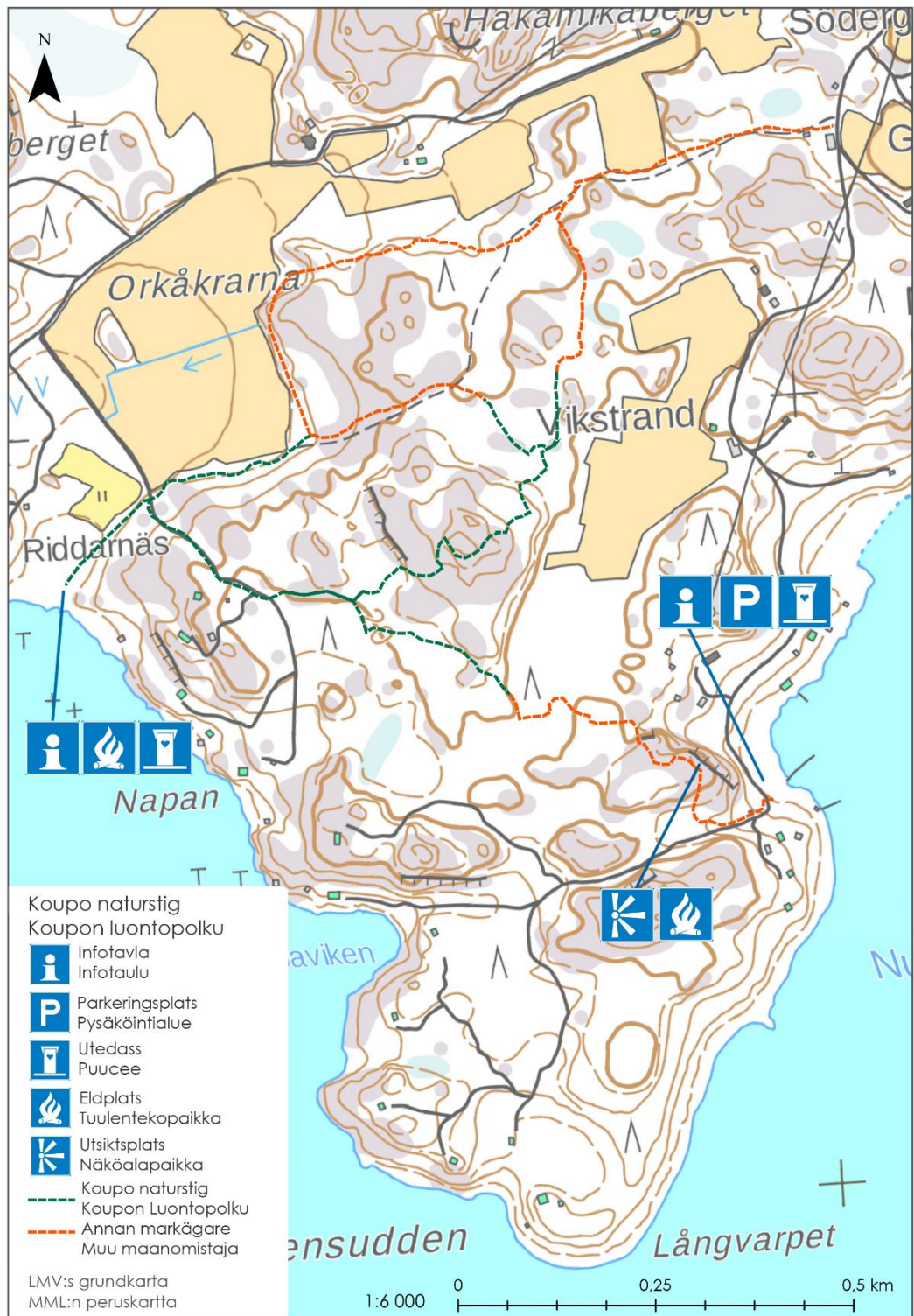
Seurakuntayhtymän maille on mahdollista kulkea jalan myös alueen eteläpuolelta. Vitstenintien varrella on kyläranta, jossa sijaitsee myös suurehko ja hyväkuntoinen parkkipaikka. Maa-alue on Paraisten kaupungin omistama, mutta se on vuokrattu paikalliselle venekerholle.

Kylärannan parkkipaikan vieressä sijaitsevalta kalliojyrkänteeltä on luonnostaan varsin hienot merelliset näkymät kohti Nultovikeniä. Jos näköalaa haluttaisiin tulevaisuudessa nostaa entistä paremmin esille, saattaisi se tarvita jonkin verran maisemaa avaavaa varovaista puuston poistoa. Jyrkänteen päällä sijaitseva näköalapaikka voisi soveltua hyvin myös kyläläisten ja alueen retkeilijöiden yhteiseksi, huolella hoidetuksi levähdys-, laavu- tai grillipaikaksi. Jos intoa ja myötemielisyyttä ajatuksen eteenpäinviemiseksi riittää, voisi kohteen virkistyskäyttöä kehittää esimerkiksi Älön kyläaktiivien toimesta tukeutuen paikalliseen talkootyöhön ja vaikkapa *Leader*-rahoitukseen.

Kuva 53. Vasemmalta oikealle: 1) Metsämaisema kylärannan läheisyydessä on miellyttävää, 2) Siirtymä kylärannasta kohti Paraisten seurakuntayhtymän maita on paikoin hyvin märkää ja 3) Maasto Koupon metsien eteläpuolella paikoin kallioista ja hankalakulkuista.

Kylärannasta pääsee siirtymään Paraisten seurakuntayhtymän maille poiketen lyhyen matkaa kolmannen maanomistajan mailla. Eteläpuoleisen reitin toteuttaminen on maasto-olosuhteiden näkökulmasta pohjoispuoleista reittiä hieman hankalampaa. Ensinnäkin alue on paikoin erittäin vetistä, jolloin osa reitistä tulisi miellyttävän retkeilykokemuksen takaamiseksi joko pitkostaa tai sorastaa. Toiseksi siirtymä kulkee osittain melko jyrkkäpiirteisessä kallioisessa maastossa. Mahdollisesta tulevasta reittilinjauksesta riippuen saattavat esimerkiksi puiden väliin ripustettavat turvaköydet tai rappuset osoittautua hyvinkin tarpeellisiksi rakennusratkaisuiksi.

Kartta 15. Ehdotus Koupon luontoreiteiksi.

Kumpikin esiselvitetyistä reittivaihtoehtoista Vitstenintieltä kohti Paraisten seurakuntayhtymän maita tulevat toteutuakseen edellyttämään aktiivista vuorovaikutusta maanomistajien ja muiden alueen sidosryhmien kanssa. Koupon polkujen kehittämisestä tosin hyötyisivät ensisijaisesti nimenomaan paikalliset ihmiset. Valmiiksi merkitystä reitistä olisi hyötyä niin ikään leirikeskuksen ja partiolaisten toiminnassa. Koupon metsät sopivat myös retriitinomaiseen rauhoittumiseen, mikä lienee hyvin sopusoinnussa Paraisten seurakuntayhtymän hengellisen aateperinnön kanssa.

Kuva 54. Vasemmalta oikealle: 1) Olemassaolevien polkujen yli on kaatunut joitain puita, joiden jännitykset olisi hyvä poistaa, 2) Seurakuntayhtymän omistaman ranta-alueen pusikoista olisi hyvä päästä eroon ja 3) Ranta olisi vällan käyttökelpoinen retkeilijöiden levähdyspaikaksi.

Paraisten seurakuntayhtymän omistaman maa-alueen länsilaidalla on myös jonkin verran rantaviivaa, joka saattaisi kohteena soveltua retkeilijöiden levähdyspaikaksi. Puinen pöytä- tai penkkiryhmä sekä vaatimatonkin grillipaikka tyydyttäisivät todennäköisesti useimpien alueelle retkeilemään saapuneiden toiveet. Länsirannan maisemat ovat nekin hieman pusikoituneet, joten risukkoa saattaisi olla syytä hieman perata ranta-alueen merellisten näkymien vaalimiseksi.

Toteutuessaan polut tulisi viitoittaa ja merkitä maastoon selkeästi. Opastustauluja tarvittaisiin lähinnä parkki-, levähdys- ja grillipaikoille. Näissä tauluissa esiteltäisiin reittikokonaisuus sekä opastettaisiin retkeilijöitä kestävään ja huomaavaiseen retkeilyyn. Mahdollinen muu opastus maastossa olisi suhteellisen vaivatonta toteuttaa esimerkiksi mobiilisti QR-koodein tai vaihtuvien ”perinteisin rastein” eri kohderyhmien tarpeet kulloinkin huomioiden.

Selvittämiskelpoisia ideoita tulevaisuudessa

Suhtautuminen *Paraisten polut – Pargas stigar* -hankkeeseen oli yleisesti ottaen myönteistä ja reitistöjen kehittämistyöhön suhtauduttiin kannustavasti. Monet kuntalaiset ottivat projektityön edetessä yhteyttä hankevastaavaan ja esittivät toiveitaan Paraisten reitistöjen ja virkistysalueiden kehittämiseksi.

Osa esitetyistä toiveista onnistuttiin sisällyttämään raportissa tähän mennessä esiteltyihin suunnitelmiin. Toivelistan kärjessä olevat grilli- ja laavupaikat sisältyvätkin useimpiin reitistövisioihin. Eräs maastopyöräilyreitit toteuttamisvaihtoehdoista voisi puolestaan olla Sattmarkin polkujen muuttaminen monikäyttöreitiksi.

Hankkeen aikaresurssit olivat rajalliset, minkä takia kaikkia hyviä ideoita ei ehditty tarkemmin selvittämään. Seuraavaksi esitellään kuusi projektin aikana esiinnoussutta teemaa, joiden kehittelyä kannattaisi mahdollisesti jatkaa myös tulevaisuudessa.

1) Pitkän erämaareitin perustaminen

Osa luontoaktiviteettejä harrastavista ihmisistä on kiinnostunut patikoimaan tai juoksemaan jopa kymmenien kilometrien pituisilla luontoreiteillä. Stortervolandetin läpi kulkeva merkitty ja huollettu polku olisi vastaus näihin tarpeisiin.

Maanomistus on Stortervolandetilla pirstoutunutta, joten kymmenien kilometrien pituisen polkureitistön toteuttaminen vaatisi useiden maanomistajien myönteistä suhtautumista asiaan. Hankkeen toteuttaminen edellyttäisi myös laajaa vuoropuhelua eri sidosryhmien välillä.

Varsinkin polkujuoksun voidaan kuitenkin todeta olevan terveellinen, trendikäs ja kasvava ulkoiluaktiviteetti, jonka harrastusmahdollisuuksiin kannattaisi ilman muuta panostaa.

2) Reitistöjen kehittäminen Ålön saarella

Ålön saarella toimii kyläyhdistys *De ungas Vänner på Ålön rf.*, jonka jäsenet ovat kiinnostuneita alueen luontoreitistöjen kehittämisestä. Yhdistys järjesti marraskuussa 2017 kaikille avoimen

retkeilytapahtuman, joka sateisesta säästä huolimatta keräsi runsaasti osallistujia. Yhdistysaktiivit ovat myös hakeneet avustusta patikointireittien kehittämiseksi Ålön saarella.

Maanomistus Ålössä on postimerkkimäisesti pirstoutunutta, mikä vaikeuttaa luontoreitistön toteuttamista. Reitistökehitystyön alkuunsaattaminen edellyttää siksi kaikkien myönteistä suhtautumista saaren virkistyskäyttömahdollisuuksien kehittämiseen.

Tässä raportissa on aiemmin esitetty Ålön saarta koskeva reittiluonnos, joka on laadittu Koupon alueelle. Kyseinen polusto palvelisi toteutuessaan nimenomaan paikallisten ihmisten ja Paraisten seurakuntayhtymän toimintaan kytkeytyviä ulkoiluun liittyviä tarpeita.

3) Ulkoilumahdollisuuksien kehittäminen Valoniemen ja Norrbynrannan asuinalueilla

Norrbynrannan ja Valoniemen omakotiyhdistyksen edustajat olivat hankkeen aikana aktiivisesti yhteydessä hankevetäjään. Alueen asukkaat ovat kiinnostuneita merellisten ulkoilumahdollisuuksien kehittämisestä oman asuinalueensa läheisyydessä. Toiveissa olisi saada ainakin kunnollinen kävelytie Valoniemestä uimarannalle. Lisäksi yhdistys pitää tärkeänä yhteisten ranta-alueiden, Myrskypuiston sekä Norrbyholmenin virkistyskäytön kehittämistä.

4) Lintuharrastus vetovoimaisena luontoaktiviteettina

Lintuharrastus on varsin suosittua kaiken ikäisten keskuudessa. Pelkästään *BirdLife*- järjestöllä on Suomessa yli 13 000 jäsentä. Lintutornit houkuttelevat luontoharrastuksen pariin niin paikallisia asukkaita, mökkeilijöitä kuin lähimatkailijoitakin, eivätkä ulkomaalaiset vieraatkaan ole niillä harvinainen ilmentys. Lintujen tarkkailu on myös eräs kasvavan *wildlife* -matkailun muoto, jonka kehittämiseen on Paraisilla hyvät mahdollisuudet.

Paraisten tunnetuimmat lintutornit sijaitsevat makeanvedenaltaan äärellä Ålön Pettebyssä sekä Mattholmsfladan äärellä Lenholmenin luonnonsuojelualueella. Kummatkin torneista ovat aktiivisessa käytössä ja tehtyjen lintuhavaintojen perusteella ne lukeutuvat valtakunnalliseen kärkikastiin. Kolmas torni on suunnitteilla Lemlahteen Tammiluodon viinitilan yhteyteen.

Kuva 55. Vasemmalta oikealle 1) Lintujen tarkkailu on mielenkiintoinen ja suosittu luontoharrastus, jonka vuoksi ollaan valmiita myös matkustamaan 2) Pettebyn ryhdikäs lintutorni makeanvedenaltaan äärellä ja 3) Lenholmenin lintutornista on todella upea näköala Mattholmsfladanille.

Kun Paraisten luontoreitistöjen saavutettavuutta tuevaisudessa parannetaan, olisi samalla järkevää tehdä näkyviksi myös paikalliset lintuharrastusmahdollisuudet. Lintutornit ovat houkuttelevia retkeilykohteita kaikenlaisille retkeilijöille, sillä ne ovat usein myös mainioita näköalapaikkoja. Siksi ne tulisi merkitä selkeästi niin maastoon kuin retkeilijöille suunnatuille kartoillekin.

Lintutornit ovat tyypillisesti varsin järeitä rakennelmia, mutta silti niiden kunto olisi hyvä tarkistaa säännöllisin väliajoin. Lisäksi etenkin Pettebyn lintutornin palvelutasoa tulisi kehittää siten, että alueelle saadaan tarkoitukseen soveltuva parkkipaikka sekä puucee.

Opastuksen kehittämiseen olisi torneilla monenlaisia mahdollisuuksia. Varsinkin matkailijoille suunnatut opastetut linturetket voisivat olla kiinnostava lisä paikalliseen ohjelmapalvelutarjontaan.

5) *Hirsalön herättäminen henkiin*

Hirsalö on vajaan neliökilometrin suuruinen saari Lemlahden eteläpuolella. Paraisten kaupunki omistaa yhä ison osan saaren maapinta-alasta, vaikkakin osa siitä on vuokrattu ulos. Saaren pohjoisrannalla sijaitsee kaupungin laituri, joka on hyvin heikkokuntoinen.

Hirsalöhön on parahultainen melontamatka Paraisten Malmilta. Lemlahden eteläpuolella sijaitsee myös Paraisten kaupungin omistama maa-alue, jolta on vain kivenheitto Hirsalöhön. Saarella vierailee yhä satunnaisesti melojia ja huviveneilijöitä.

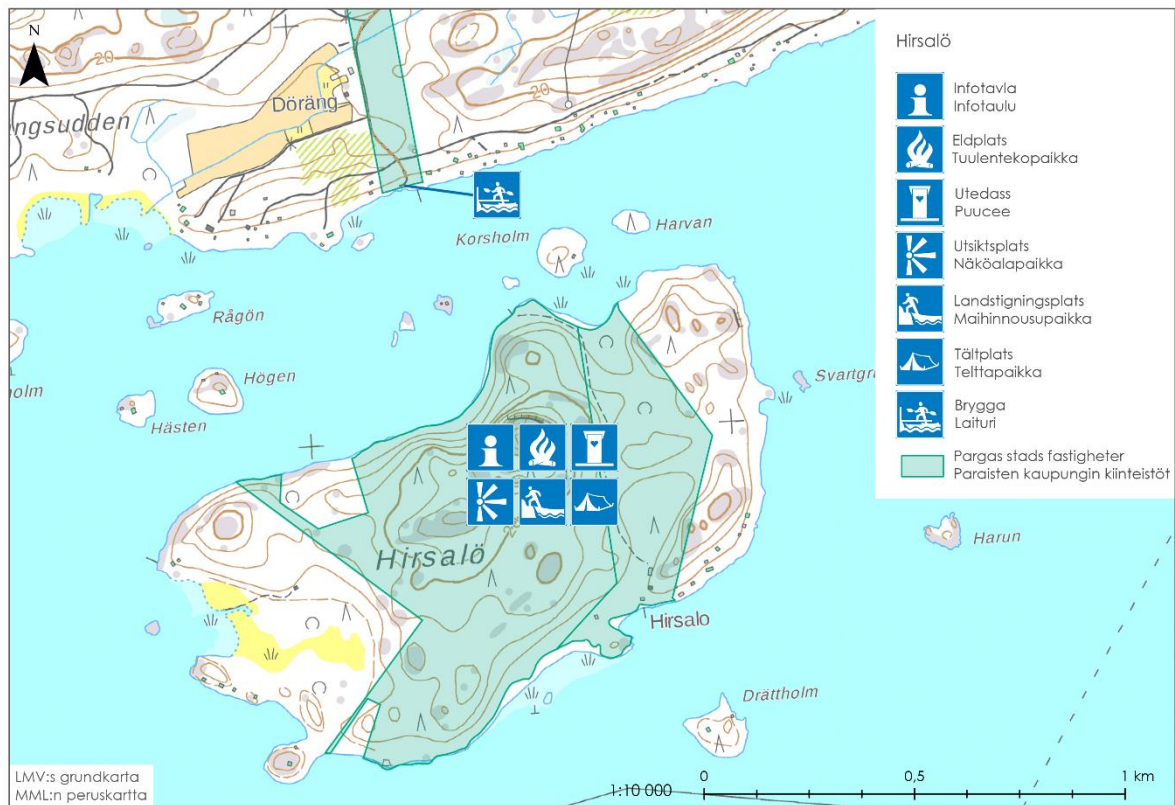
Saarella oli ainakin jonkinlaista Paraisten kaupungin organisoimaa virkistyskäyttöä vielä 1970-luvulla, jolloin alueella sijaitsi muun muassa telttailualue (Suomen talousseura 1978, 92-93). Tänä päivänä saarella sijaitsee useita loma-asuntoja.

Kartta 16. Hirsalö vanhassa senaatinkartassa 1800-luvun loppupuolella.

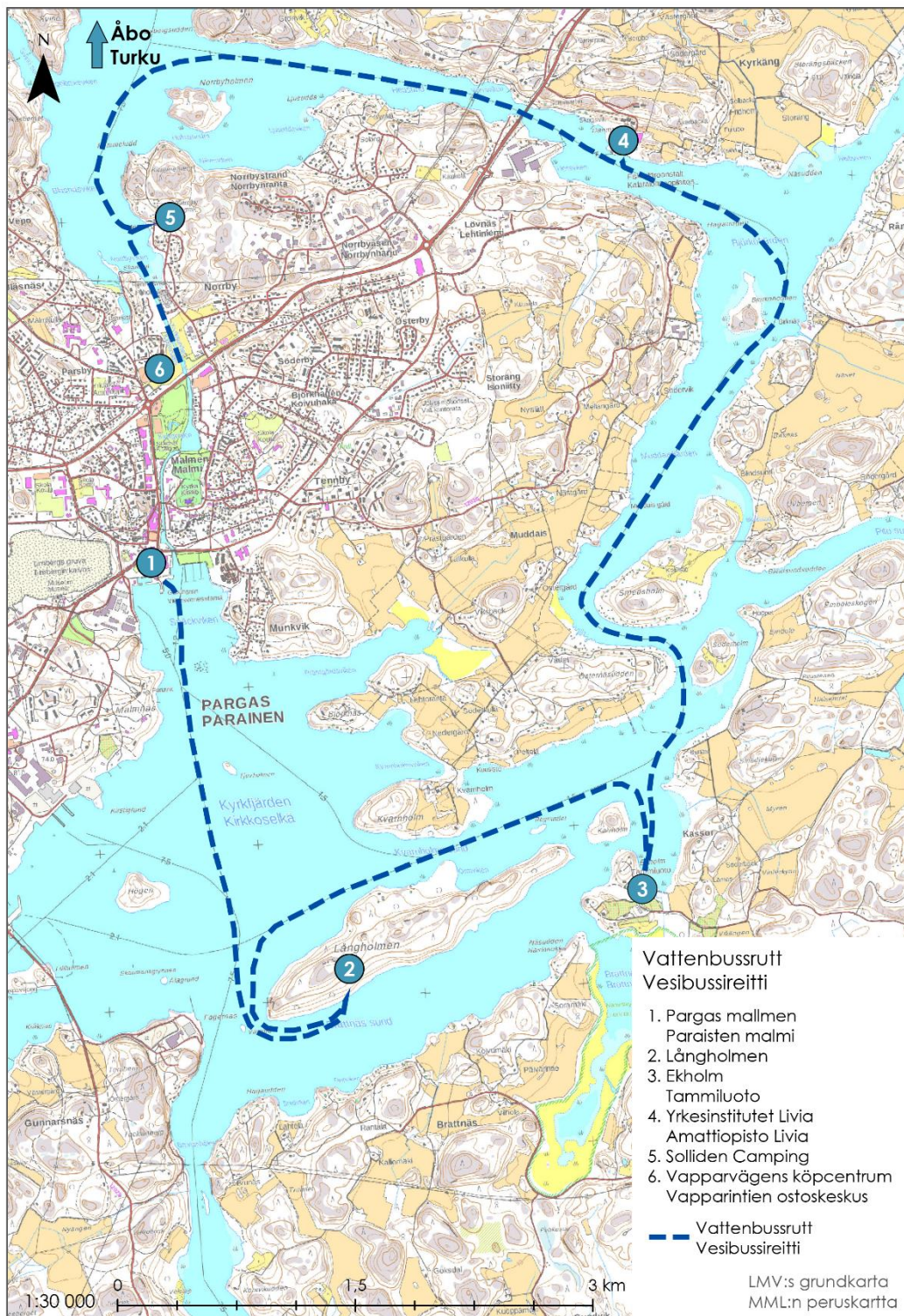
1800-luvun loppupuolelta peräisin olevasta senaatinkartasta voidaan havaita, että Hirsalön saari on entisaikoina ollut niittytalouden piirissä. Saarella on toteutettu luontokartoitus ainakin 1970-luvun lopulla. Tuolloin Hirsalöstä on löytynyt lehtomaista kasvillisuutta. Saarella todetaan kasvaneen muun muassa pähkinäpensasta, linnunhernettä, sudenmarjaa, lehto-orvokkia, soikkokaksikkoa ja lehtotähtimöä. Kallioalueiden päällä on puolestaan kasvanut kedoille tyypillisiä lajeja, kuten kangasajuruohoa, ahomansikkaa, pölkkyluohoa ja särmäkuismaa (Suomen talousseura 1978, 92-93.).

Hirsalön maisemahistorian ja 1970-luvulla laaditun luontokartoituksen perusteella voidaan olettaa, että saarelta löytyy todennäköisesti yhä perinnebiotooppien huomionarvoista lajistoa. Hirsalöstä tulisikin siksi laatia perinnebiotooppiselvitys, jonka pohjalta alue voitaisiin mahdollisesti saattaa uudelleen laidunnuksen piiriin.

Kartta 17. Hirsalön kehittämisvisio.

Hirsalö on nykyisin hieman unohtumaan päässyt saari, jolla olisi potentiaalia pienimuotoiseksi merelliseksi retkeilykohteeksi. Saaren laituri alkaa kuitenkin olla niin heikkokuntoinen, että harva veneilijä uskaltautuu siihen enää kiinnittäytymään. Jos taloudellisia resursseja uuden laiturin rakentamiseksi ei kyetä osoittamaan, olisi ainakin hyvä selvittää, josko saaresta löytyisi luonnonsatamaksi soveltuvaa rantaa. Joka tapauksessa Hirsalöstä olisi varsin vähäisin panostuksin mahdollista tehdä maisemallisesti kiehtova retkeilykohde ainakin melojille ja pienikokoisilla aluksilla liikkuville veneilijöille.

Kartta 18. Visio vesibussiyhteydestä Turkuun.

6) Vesibussiyhteys Turkuun

Hankkeen aikana esitettiin usean henkilön toimesta toivomus, että Paraisilta Turkuun alkaisi liikennöidä vesibussi. Toteutuessaan vesibussireitti yhdistäisi Paraisten luontoreitistöjä keskenään ja tarjoaisi samalla uusia ansaintamahdollisuuksia paikallisille yrittäjille. Vesibussin kyytiin pitäisi päästä helposti myös polkupyörä mukanaan.

Jos aluksen energialähde olisi ympäristöystävällinen, tukisi liikennemuoto samalla Paraisten profiloitumista edistyksellisellisenä eko- ja luontomatkailukohteena.

Kiitos! Tack!

Ammattiopisto Livia, Kalatalous- ja ympäristöopisto
ArtBank
De Ungas vänner på Ålön rf.
Haloo Maaseutu!-hanke
Hektovelo
I samma båt rf – Samassa veneessä ry
JoggOn Pargas
Kassorin kartano
Knotteland – Hans Ahlstrand
Lemlahden kartano
Lofsdalin kartano
MyKayak
Paraisten kanoottikerho ry – Pargas kanotklubb rf
Paraisten kaupungin elinkeinopalvelut
Paraisten kaupungin IT-palvelut
Paraisten kaupungin liikuntapalvelut
Paraisten kaupungin ympäristöosasto
Paraisten kotiseutumuseo
Paraisten seurakuntayhtymä
ProAgria Länsi-Suomi sekä Maa- ja kotitalousnaiset, *Maaseutumatkailun tiedonvälitys Varsinais-Suomessa* –hanke
ProAgria Länsi-Suomi sekä Maa- ja kotitalousnaiset, *Virkistä dataa!* -hanke
Qvidja
Skärgårdsguiderna rf
Santalahti Gård
Sattmark Kaffe&Safka
Solliden Camping
St. Olav Waterway -hanke
Stentorp
Sydkustens landskapsförbund – Vår kultur 2018
Tammiluodon viinitila
Turun ammattikorkeakoulu, Tekniikka ja liiketalous/*Defence Arch* -hanke
Valonia, *Virkistä dataa!* –hanke
Valoniemen ja Norrbyrannan omakotiyhdistys ry
Varsinais-Suomen ELY-keskus
Villa Apollo
Visit Finland - *Outdoors Finland*

LÄHTEET

Kansallisarkisto (2017a). Digitaaliset aineistot. Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-aineisto. *Senaatinkartasto Parainen VII 17* <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=1160448> ja *Parainen VII 16* <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=1160439> Luettu 31.7.2017.

Kansallisarkisto (2017b). Digitaaliset aineistot. Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-aineisto. *Pitäjäkartasto Parainen (1043 11 Ia.* -/- -)* <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=508477> Luettu 31.7.2017.

Karlsson, Birgit & Mariella Linden (1990). *Korvarnas land. Makkaröitten maa*. Ekenäs Tryckeri Ab.

Metsonpolku (2017). *Granvik*. [http://www.metsopolku.fi/fi-FI/METSOohjelma/Retkeile_METSOkohteella/Granvik\(38107\)](http://www.metsopolku.fi/fi-FI/METSOohjelma/Retkeile_METSOkohteella/Granvik(38107)) Luettu 3.10.2017

Karttunen, Pertti (2011). Outdoors Finland. Melontareittien suunnitteluopas. 58 s. <http://www.visitfinland.fi/wp-content/uploads/2013/05/OF-Melontareittien-suunnitteluopas.pdf> Luettu 31.12.2017

Metsonpolku (2017). Retkeile METSO-kohteella, Granvik. [http://www.metsopolku.fi/fi-FI/METSOohjelma/Retkeile_METSOkohteella/Granvik\(38107\)](http://www.metsopolku.fi/fi-FI/METSOohjelma/Retkeile_METSOkohteella/Granvik(38107)) Luettu 3.11.2017

Metsähallitus (2017). Lenholmen. <http://www.luontoon.fi/lenholm> Luettu 30.11.2017

REILA (2017). REILA - reittimerkintöjen turvallisuus, pilottialueena Lappi 2015 – 2018 <https://blogi.eoppimispalvelut.fi/reittimerkinnat/> Luettu 28.11.2017

Räsänen, Pirjo (2014). Pyöräilymatkailun suunnitteluopas. Visit Finland, Outdoors Finland, <http://www.outdoorsfinland.fi/wp-content/uploads/2014/06/Pyörämatkailun-suunnitteluopas.pdf> Luettu 30.10.2017

Suomen talousseura (1978). *Paraisten luonnoninventointi*. Stiftelsens för Åbo Akademi offset och Kopieringscentral. 375 s.

LIITE 1

YHTEENVETO PERINNEBIOTOOPPI-INVENTOINNISTA 2017

Kohde **Norrbyholmenin metsälaidun**

Pinta-ala **8,07 ha**

Kohteen yleiskuvaus

Norrbyholmenin saari sijaitsee Paraisten keskustan pohjoispuolella, Holmsundetissa. Norrbyholmenin länsi-itäsuuntainen pituus saaren keskivaiheilla on noin 400 metriä. Saaren pohjois- sekä eteläosissa on kallioalueita ja itäkärki on topografialtaan tasaisinta. Lähes koko saari on perinnebiotooppialuetta, lukuun ottamatta muutamia paljaimpia rantakallioita.

Valtaosa Norrbyholmenin perinnebiotooppialueesta on havupuuvaltaista metsälaidunta, mutta paikoin esiintyy myös hakamaata, karua kallioketoa, tuoretta heinäniittyä, pienruohoniittyä sekä merenrantaniittyä.

Norrbyholmen toimii Paraisten kaupungin virkistysalueena ja saarella laiduntavat kesäisin läheisen Stentorpin tilan lampaat.

Paraisilla sijaitsevan kalkkilouhoksen ilmanlaskeumakalkki on aikaansaanut saarella paikoin tavallista rehevämpää kasvillisuutta, mutta myös laidunnus ylläpitää monimuotoista kasvillisuutta. Puustorakenne Norrbyholmenissa on melko edustava. Havupuuvaltaisella metsälaidunalueella esiintyy runsaasti vanhaa järeämpää puustoa sekä jonkin verran myös lahoppua.

Norrbyholmen on vanha laidunsaari. Perinnebiotooppiarvot kohteella ovat nykyisellään melko hyvät, koska lammaslaidunnus on jatkunut saarella kohtalaisen pitkään.

Perinnebiotooppien huomionarvoisista lajeista saarella esiintyy mäkikauraa*, sikoangervoa*, heinäratamoa*, kevätesikkoa*, keltamataraa (vaarantunut VU)*, kissankäpälää (silmläpidettävä NT)*, hirssisaraa*, hakarasaraa*, mukulaleinikkiä*, mäkikattaraa*, mäkihärkkiä*, ukontulikukkaa*, vuorijalavaa (vaarantunut VU)*, tammea*, nurmilaukkaa, aholeinikkiä, lehtoneidonvaippaa (alueellisesti uhanalainen RT), mäkikuismaa sekä ketokäenminttua. (*laji havaittu vuonna 2017)

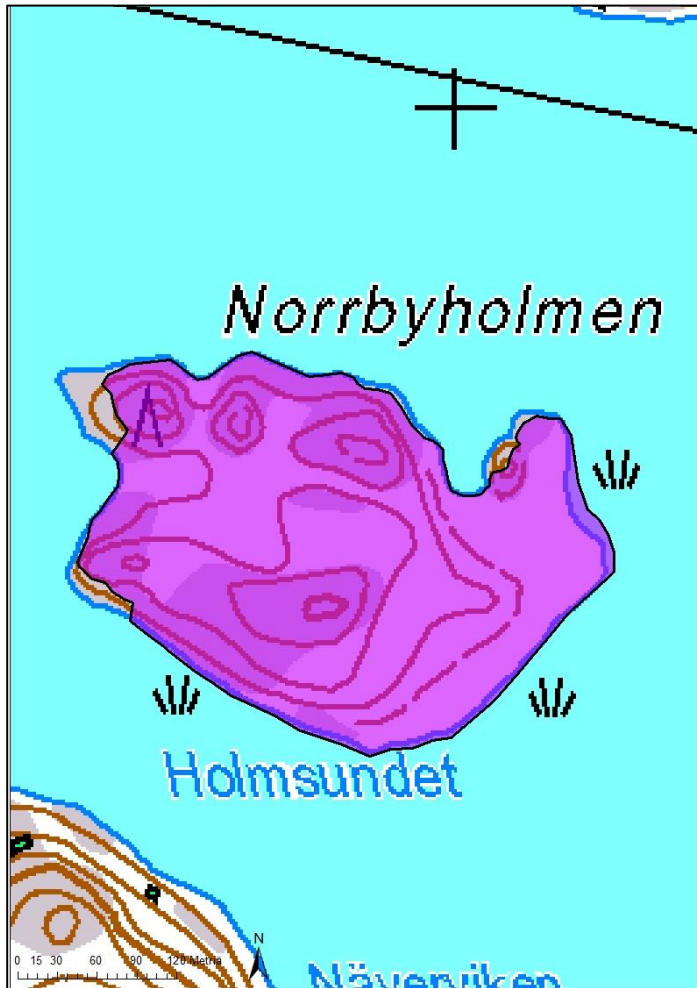
Arvoluokka: M- (maakunnallisesti arvokas perinnebiotooppi)

Perustelut (+ arvoa nostavat tekijät, - arvoa heikentävät tekijät)

+: edustava puustorakenne, monipuolisuus, laajuus, harvinaiset luontotyypit, lehtoisuus, huomionarvoiset lajit, maisema-arvot, pitkään jatkunut laidunnus, luonnonsuojelulain mukainen luontotyyppi (merenrantaniitty)

-: paikoin umpeenkasvanut, ongelmakasvit kuten hietakastikka, sananjalka ja nokkonen ovat levittäytyneet niityille

Kohderajaus, Norrbyholmenin metsälaidun

Vanha maankäyttö ja hoitohistoria

Norrbyholmen on vanha laidunsaari. Suullisen tiedon mukaan Norrbyholmen on toiminut aikoinaan kyläläisten karjan yhteislaitumena. Saarella on laiduntanut vaihtelevasti eri eläimiä. 1800- luvun lopun senaatinkartassa sekä pitäjänkartassa saari on vielä ollut nimellä Hästholm (Hevossaari), mikä viittaa myös saaren laidunhistoriaan. Näiden vanhojen karttojen mukaan koko saaren itäosa on ollut tuolloin pensoittunutta niittyä ja lisäksi pitäjänkarttaan on merkitty saaren länsirannalle yksi pieni niitty.

Tehdyt selvitykset ja inventoinnit

Paraisten luonnoninventointi (1978): Suomen Talousseura

Kulturmarksvårdprojektet: Skötselplan för Stentorps vårdbiotoper (2005): Jessika Rapo

Stentorp/ Jillin ja Wenden haastattelu (8.11.2017): Irina Kaapola

Perinnemaisemainventointi (24.6.2017): Hanna Hakamäki

Perinnemaisematyypit

Osa-alue 1:

Kuviot 151. havumetsälaidun (paikoin myös hieman kalliomännikköä)

Valtalajisto: kuusi, mänty, (koivu, tervaleppä, pihlaja), kataja, metsäorvokki, nurmirölli, punanata, käenkaali, nurmitädyke, niittyhumala ja kevätesikko

Kuviot 246., 152. & 153. karu kallioketo (kuviolla 246 myös hieman pienruohoniitty-laikkuja)

Valtalajisto: keltamaksaruoho, ahomansikka, ahosuolaheinä, lampaannata, punanata, hopeahanhikki, keto-orvokki ja valkoapila

Kuvio 154. tuore pienruohoniitty

Valtalajisto: nurmirölli, punanata, tuoksusimake, lampaannata, valkoapila, niittyhumala, siankärsämä, poimulehti ja heinäratamo

Kuviot 155. & 158. sekapuuhaka

Valtalajisto: tervaleppä, pihlaja, tuomi, kuusi, mänty, kataja, nurmilauha, ahomansikka, puna-ailakki, rönsyrölli ja mesiangervo

Kuvio 157. tuore heinäniitty

Valtalajisto: nurmilauha, nurmirölli, hietakastikka, nokkonen, mesiangervo, niittyleinikki

Kuviot 156., 159., 163. & 166. matalakasvuinen vihvilä-, heinä ja saramerenrantaniitty (paikoin hieman myös luikka- ja kaislarantaniittyä).

Valtalajisto: rönsyrölli, ketohanhikki, punanata, suolavihvilä, merirannikki, rantamatara, meriluikka ja sinikaisla

Kuvio 162. sekapuuhaka

Valtalajisto: tervaleppä, mänty ja nurmilauha

Kuvio 160. tuore heinäniitty

Valtalajisto: hietakastikka, nurmirölli, nurmilauha, nokkonen, sananjalka ja valkoapila

Kuviot 161. & 169. tuore pienruohoniitty

Valtalajisto: nurmirölli, ahomansikka, hiirenvirna, ahomatara, särmäkuisma, niittynätkelmä

Kuvio 164. karu kallioketo

Valtalajisto: ahomansikka, ahosuolaheinä, punanata, huopakeltano, rohtotädyke, niittyhumala ja lampaannata

Kuvio 247. karu kallioketo

Valtalajisto: keltamaksaruoho, ahosuolaheinä, lampaannata, metsälauha, hopeahanhikki ja mäkitervakko

Hoitosuunnitelma

-

Nykyisen hoidon kuvaus ja kommentit

Norrbyholmenissa laiduntavat kesäisin läheisen Stentorpin lammastilan suomenlampaat. Lampaat ovat saarella aikaisesta keväästä lokakuun puoliväliin saakka, mutta kesäkuussa lampaat on yleensä viety saarelta muutamaksi viikoksi pois, sillä juhannuksen tienoilla saarella liikkuu paljon retkeilijöitä. Lammaslaidunnus on aloitettu vuonna 1987. Saari on jo useamman vuosikymmenen ajan toiminut kaupungin retkeilysaarena. Norrbyholmenia on tarkoitus kehittää virkistysalueena ja parhaillaan saarelle onkin suunnitteilla muun muassa luontopolku, opastauluja sekä nuotiopaikkoja.

Hoitosuositukset

Laidunnuksen jatkaminen saarella on erittäin suositeltavaa. Laidunnuksen lisäksi puuston ja pensaston raivaus, sekä avoimien alueiden niitto tarpeen mukaan parantavat kohteen arvoa.

Metsälaidunalueella (kuvio 151) on tarpeen harventaa alikasvosta tiheimmistä kohdista sekä raivata puuntaimia, erityisesti nuorta kuusta. Järeämmät puut (etenkin lehtipuut) tulee säästää. Raivausjäte tulee kerätä alueelta pois. Puustoisilla alueilla vanhojen puiden lisäksi lahot maapuut ja kuolleet pystypuut lisäävät monimuotoisuutta.

Niittyalueilla (kuviot 157 ja 160) olisi hyvä tehdä lampaiden syömättä jättämien hylkylakkujen niittoa. Niittojäte tulisi kerätä alueelta pois. Päivän tai pari kuivahtaneet niitetyt nokkoset maistuvat yleensä lampaille, joten niiden poiskorjaaminen ei ole välttämätöntä. Sananjalka on päässyt levittäytymään saaren etelärannan niityn länsilaitaan ja tätä kasvustoa olisi hyvä torjua kepittämällä. Kepityksessä kasvin varsi lyödään nurin sopivalla kepillä noin kymmenen sentin korkeudelta. Menettely näännyttää kasvuston siten, ettei se pääse lisääntymään. Myös niittyalueiden reunusmetsiä voisi harventaa hieman valoisammiksi ja huonokuntoiset katajatkin kannattaa poistaa. Saarelle on hieman levinnyt vieraslaji terttuseljaa (esim. etelärannalla niityn laidalla) jota olisi myös hyvä poistaa, ettei se pääse leviämään laajemmalle.

Norrbyholmenilla on myös virkistyskäyttöarvoa ja saaren kehittäminen retkeilykohteena on kannattavaa. Saarella liikkuville retkeilijöille on iloa laiduntavista eläimistä ja hoidetusta maisemasta. Luontopolun ja opastaulujen avulla voidaan vähentää maaston kulumista ja roskaantumista. Opastetuilla nuotiopaikoilla tulentekoa voidaan suunnata siihen parhaiten soveltuville alueille.

Lisätietoja

Hanna Hakamäki, p. 0295 023 061

Leena Lehtomaa, p. 0295 022 894

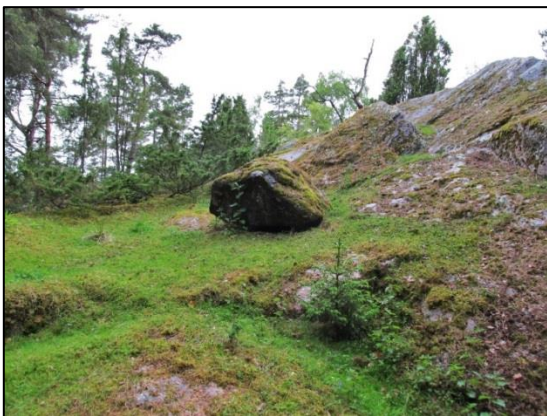
etunimi.sukunimi@ely-keskus.fi

Varsinais-Suomen ELY-keskus PL 236, 20101 Turku

Tiedoksi

Jill Christiansen, Stentorp
Helena Särkijärvi

Kuvia kohteelta (Hanna Hakamäki)

Liitteet

Liite 1. Kuviokartta

Liite 2.
Senaatinkarttaote (vuoden 1880 mittaus)

Liite 3.
Pitäjäntkarttaote (vuoden 1845 mittaus)

LIITE 2

YHTEENVETO PERINNEBIOTOOPPI-INVENTOINNISTA 2017

Kohde Långholmenin metsälaidun

Pinta-ala 66,85 ha

Kohteen yleiskuvaus

Långholmenin saari sijaitsee Paraisilla, keskustan eteläpuoleisella Kirkkoselällä Kvarnholms sundin ja Brattnäs sundin välissä. Långholmen muodostaa kahden kilometrin mittaisen koillis-lounais-suuntaisen puustoisen ja paikoin kallioisen harjanteen. Kirkkoselän toisella puolen, Långholmenin luoteispuolella sijaitsevan kalkkilouhoksen ilmanlaskeumakalkki on aikaansaanut saarella paikoin tavallista rehevämpää kasvillisuutta. Valtaosa Långholmenista on puustoista potentiaalista metsälaidunta, mikäli laidunnus päätetään saarella aloittaa. Lisäksi etelä- ja pohjoisrannoilla esiintyy potentiaalista hakamaata sekä saaren sisäosissa paikoin pieniä niitty- ja ketolaikkuja. Paikoitellen esiintyy lahopuuta sekä järeämpää vanhempaa puustoa. Saaren keskivaiheilla on toteutettu 1970-luvun alkupuoliskolla puuston hakkuita ja pääosin tämä alue on nyt melko tiheään kuusikon vallassa.

Perinnebiotooppiarvot kohteella ovat nykyisellään vähäiset, koska hoidon päättymisestä on jo aikaa ja alue on paikoin umpeenkasvanut. Laidunnuksen aloituksen myötä alue voisi kuitenkin kehittyä hyväksi perinnebiotoopiksi, sillä puustorakenne on pääosin hyvä ja niittykasvillisuuttakin on jonkin verran säilynyt umpeenkasvusta huolimatta.

Huomionarvoisista lajeista saarella esiintyy mäkikauraa, sikoangervoa, ketokäenminttua, kevätesikkoa, keltamataraa (vaarantunut VU), kissankäpälää (silmiäpidettävä NT), hinaa, lehtoneidonvaippaa (alueellisesti uhanalainen RT), litteänurmikkaa, mäkikuismaa, syyllälinnunhernettä, ukontulikukkaa, saarnia (alueellisesti uhanalainen RT) sekä tammea. Saarella esiintyvät vuorijalavat ovat ilmeisesti kaikki istutusperäisiä.

Arvoluokka: P (paikallisesti arvokas perinnebiotooppi)

Perustelut (+ arvoa nostavat tekijät, - arvoa heikentävät tekijät)

+: monin paikoin edustava puustorakenne, lehtoisuus, potentiaalinen jalopuuhaaka, monipuolisuus, harvinaiset luontotyypit, kohtalaisesti huomionarvoista lajistoa
-: nykyisellään hoitamatta, monin paikoin umpeenkasvanut, istutusmetsikköä

Kohderajaus, Långholmenin metsälaidun

Vanha maankäyttö ja hoitohistoria

Vanhojen karttojen (senaatinkartta sekä pitäjänkartta) perusteella 1800- luvun lopulla Långholmenin etelä- ja pohjoisrannoilla on ollut pensoittunutta niittyä sekä pohjoisrannalla on ollut tuolloin myös yksi torppa. Ei ole tarkempaa tietoa siitä, milloin saarella on viimeksi ollut laidunnusta.

Tehdyt selvitykset ja inventoinnit

Paraisten luonnoninventointi 1978; Suomen Talousseura
Perinnemaisemainventointi 2017; Hanna Hakamäki

Perinnemaisematyytit

Osa-alue 1:

Kuviot 28, 46: potentiaalinen havumetsälaidun (paikoin sekapuustoinen, hakamainen, niitty- ja ketolaikkuja)

Valtalajisto on vaihteleva: kuusi, mänty, rauduskoivu, kataja, käenkaali, kiolo, ahomansikka, nuokkuhalmikkä, nurmitädyke ja oravanmarja

Kuvio 29 potentiaalinen hakamaa (lehti- ja sekapuuvaltainen, rehevä rantalehto)

Valtalajisto on vaihteleva: tervaleppä, rauduskoivu, saarni, kuusi, mänty, pätkinäpensas, käenkaali, kylä- ja ojakellukka, puna-ailakki, imikkä, vadelma

Kuviot 35, 38, 41 tuore heinäniitty (paikoin pienruuhoinen)

Valtalajisto on vaihteleva: hietakastikka, nuokkuhalmikkä, nurmirölli, koiranputki, vadelma, nurmitädyke, ahomansikka, niittynätkelmä, käenkaali, sananjalka, lehtokuusama

Kuvio 43: potentiaalinen jalopuuha (pähkinäpensaslehto)

Valtalajisto: pätkinäpensas, rauduskoivu, kuusi, sinivuokko, käenkaali, kiolo, saarnin taimet

Kuviot 30, 31, 32, 33 ja 36 karu kallioketo

Valtalajisto on vaihteleva: ahomansikka, hietakastikka, metsälauha, lampaannata, mäkikaura huopakeltano, hopeahanhikki, haurasloikko, siänkäsämö, vadelma

Kuvio 34 potentiaalinen sekapuuhaka (rehevä rantalehto, niittylaikkuja)

Valtalajisto: tervaleppä, rauduskoivu, kuusi, mänty, pätkinäpensas, käenkaali, rönsyleinikki, sananjalka, kylä- ja ojakellukka

Kuvio 44 merenrantaniitty

Valtalajisto: rönsyrölli, suolavihvilä, punanata, järviruoko, kastikka

Kuvio 39 potentiaalinen lehtipuuhaka (istutusmetsikkö)

Valtalajisto: jalava, ojakellukka, kyläkellukka, puna-ailakki, käenkaali

Hoitosuunnitelma

-

Nykyisen hoidon kuvaus ja kommentit

Nykyisellään alue on hoitamatta. Puustoa on harvennettu 1970-luvulla ja näillä vanhoilla hakkuualoilla kasvaa nykyisin tiheäköä kuusikkoa.

Hoitosuositukset

Puustoa tulisi harventaa tiheimmistä paikoista (kuvion 28 kuusitiheiköt). Laidunnus olisi hyvä aloittaa, mikäli maanomistaja on halukas vuokraamaan alueen laitumeksi ja sopiva laiduntaja löytyy. Parhaiten saari sopisi nautakarjan laitumeksi. Laidunnuksen avulla saaren umpeenkasvua voitaisiin ehkäistä ja kasvillisuuskin hyötyisi tästä. Långholmen voisi soveltua osin myös METSO-suojeluun. Mikäli saarella aloitetaan laidunnus, on suositeltavaa tehdä ensin peruskunnostus, jonka jälkeen aloitetaan laidunnus.

Lisätietoja

Hanna Hakamäki, p. 0295 023 061

Leena Lehtomaa, p. 0295 022 894

etunimi.sukunimi@ely-keskus.fi

Varsinais-Suomen ELY-keskus PL 236, 20101 Turku

Kuvia kohteelta (Hanna Hakamäki & Helena Särkijärvi)

Liitteet

Kuviokartta (alla)

Pesä

Kaikkein korkeimmalla kalliolla sijaitsee *parnix*linnun pesä. Lintu tarkkailee sieltä maailmaa häikäisevän kauniina, tarkkanäköisenä ja väkevänä. *Parnix*lintu huokuu elinvoimaa ja uudistumiskykyä. Se syntyy yhä uudelleen ja uudelleen. Kun lintu tulee vanhaksi, saapuvat pohjoisesta hyiset myrskytuulet. Ne tarttuvat siihen, puhaltavat sen valkoisiksi höyheniksi ilmaan ja lintu katoaa yht'äkkiä pöllähtäen. *Parnix*lintu hautoo pesässään suuria valkoisia kalkkimunia, joista kuitenkin kuoriutuu uusia, entistä hienompia *parnix*lintuja. Elämä jatkuu.

Kun Lenin oli pieni

Keskellä puistomaista metsää kohtaa kulkija yllättäen valtavan kokoisen puisen tuolin. Tuoli on aikuiselle juuri sen suuruinen, miltä se lapsen silmissä näyttää. Jokainenhan meistä on ollut joskus pieni. Ja jokainen on välillä pieni. Jopa aikansa mahtimies Lenin, jonka joskus kerrotaan vierailleen kotiseutumuseoon siirrettyssä Kirjalan Norrgårdin talossa. (Tuolin malli ja väritys on kopioitu Paraisten kotiseutumuseon tuolikokoelmasta.)

Taikayö

Kaksi yksisarvista kohtaa toisensa sumuisessa, unenomaisessa koivumetsässä. Olennot säteilevät maagista rauhaa ja viisautta. Yksisarviset muistuttavat meitä ystävyydestä, urheudesta ja villin luonnon kesyttömyydestä. Kulkija pysähtyy kokemaan vihreää mystistä taikavoimaa metsän hiljaisuudessa.

Släck inte ljusen

Jättikokoinen ihmissydän sykkii metsässä. Se on lihaa ja verta, elävä biologinen olento. Sydän on läpikuultava, siitä pystyy erottamaan suonet ja kammiot. Se lepää keskellä kauneinta luontoa, mutta on silti niin yksin ja suojatton. Välillä kylmässä paleltaa ja sydän toivoisi, että joku toisi sille lämpimän villaisen viltin. Sydän jatkaa sykkimistä, sillä toivoa on.

Pink submarine

Vaaleanpunaisen sukellusveneen rakensivat paraislaiset naiset, koska vaaleanpunainen sukellusvene on heidän mielestään yksinkertaisesti niin kaunis. Ja he osasivat tehdä sen. Sukellusveneen kapteenin nimi on Tarja. Hän on vaalea kuin Marilyn ja hän kulkee korkokengissä. Naiset toivovat, ettei heidän sukellusveneensä joudu koskaan veteen. Toisinaan he kantavat sukellusveneen sisälle kukkia, nauttivat siellä yhdessä teetä ja rupattelevat niitä näitä.